KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

1987 | 6

ORSZÁGOS
KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCS -
KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI
ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

Az Országos Könyvtárügyi Tanács és a Könyvtártudományi és Módszertani Központ folyóirata

A szerkesztő bizottság elnöke:
Papp István

Szerkesztő bizottság:
Balázs Sándor, Bujdosó Ernő,
Földi Tamás, Gál Andorné,
Havasi Zoltán, Horváth Tibor,
Katsányi Sándor, Kiss Jenő,
Kováts Zoltán, Orosz Bertalanné,
Ruzsás Lajosné Tóth Gyula

Felelős szerkesztő:
Gerő Zsoltné

Szerkesztő:
Pál Ilona

Szerkesztőség:
Budavári Palota F épület
Budapest 1827
Telefon: 757-533/519 vagy 517 m.

Megjelenik kéthavonként.
Példányszám: 1350
Egyes szám ára: 30,– Ft
Évi előfizetési díj: 180,– Ft

Terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető
bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál,
a Posta hírlapüzleteiben
és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál
(HELIR) Budapest, 1900 V., József nádor tér 1.,
közvetlenül, vagy postautalványon,
valamint átutalással a HELIR 215–96162
pénzforgalmi jelzőszámra.

Külföldre előfizethető
a Kultúra
Könyv- és Hírlapkereskedelmi Vállalatnál
Budapest P.O.B. 149
1376
Múzsák Közművelődési Kiadó
Budapest, 1988
Felelős kiadó: Nemes Iván igazgató
Megjelent: 9,29 A/5 ív terjedelemben
Készült a Múzsák Közművelődési Kiadó
nyomdájában
11307/87

33. ÉVFOLYAM
1987. 6. SZÁM

HU ISSN 0023–3773
INDEX 26 408

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kedves Olvasónk!

1969 és 1971 között lapunk életében volt egy olyan időszak, amikor gazdasági nehézségek miatt a megszokott évi hat szám helyett csak négy füzet jelent meg. Sajnos hasonló helyzetbe kerültünk most is, emiatt 1988-tól lapunk csak négy füzetben, 40 ív terjedelemben jelenik meg. Az 1988. évi előfizetések így értelemszerűen 1989 első félévre is szólnak, ezért a tisztelt előfizetőknek 1989-re csak az előfizetési díj felét kell fizetniük.

Reméljük, hogy csakúgy, mint korábban, a jelenlegi kényszerű helyzetet rövid idő alatt magunk mögött tudhatjuk, és ismét a megszokott füzetszámmal és terjedelemmel állhatunk kedves olvasóink rendelkezésére.

A szerkesztőség

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TARTALOM

Abstracts 573
Inhaltsangaben 575
Резюме 578
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE 581

FÜLÖP Géza
Az egyetemi könyvtárosképzés helyzete és néhány problémája 583
SONNEVEND Péter
Tervszerű állományapasztás – fölöspéldány-hasznosítás – könyvtári anyagok megőrzése 604
KENYÉRI Katalin – SZ. NAGY Lajos
A megyeszékhelyek jogi információellátása 611
KÁPOLNAI Iván
Tűnődés a KSH könyvtár feladatairól 621

Kitekintés

A cseh könyvtárügy fejlesztésének középtávú terve, kitekintéssel a hosszú távú fejlesztésre (NEPOVIMOVA, Milena) 629
A teljesítménynorma mint a hatékonyabb tervezés eszköze a könyvtárügy fejlesztésében (MATEJOVCOVÁ, Svateva) 631
A könyvtári statisztika mint az irányítói döntés tárgya (KAZANDŹIEV, Aleksandár) 635
SZÁNTÓ Péter: A könyvtárügy új távlatai a 21. század küszöbén. *Beszámoló az IFLA 52. általános konferenciájáról* 640
PAPP István: Az IFLA Könyvtárépítési és Berendezési Szekciójának 8. szemináriuma 651

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

HEGEDŰS Péter: Az összehasonlító társadalomtudományi kutatások információs igényei, problémái és lehetőségei. A „Bécsi Központ" 6. oktatószemináriuma 1987. április Moszkva 653
SZLABEY Györgyi: A kódexrestaurálás Olaszországban 658
A BLDSC szervezete és tervei (Összeáll.: PRŐHLE Éva) 663

Szemle

BUJDOSÓ Ernő: Bibliometria és tudománymetria (Ism.: MARTON János) 666
ROZSA György: „Tudományok és művészségek szeretete..." Irások az MTA Könyvtáráról (Ism.: FOGARASSY Miklós) 668
Kranke Kinder brauchen Bücher. Dokumentation 16.2. 1981 – 15.2. 1985. *A beteg gyermekeknek szükségük van könyvekre* (Ism.: KEREKES Pálné) 671

E számunk szerzői, közreműködői: FÜLÖP Géza (ELTE BTK Könyvtártudományi Tanszék), HEGEDŰS Péter (MKKE KK), KÁPOLNAI Iván (nyugdíjas), KAZANDZIEV, Aleksandár (Narodna biblioteka „Kiril i Metodij", Sofia), KENYÉRI Katalin (OSZK KMK), KEREKES Pálné (FSZEK), MARTON János (MTA Szegedi biológiai Központ Könyvtára), MATEJOVCOVÁ, Svateva (Státni Knihovna CSR, Praha), SZ. NAGY Lajos (OSZK KMK), NEPOVIMOVA, Milena (Státni Knihovna CSR, Praha), PAPP István (FSZEK), PRŐHLE Éva (OGYK), RÁCZ Ágnes (OSZK KMK), SONNEVEND Péter (OSZK), SZALAI G. Rozália (OSZK), SZLABEY Györgyi (OSZK), SZÁNTÓ Péter (OMIKK)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ABSTRACTS

FÜLÖP GÉZA: **The state and a few problems of university-level library education.** – A brief account of the development of the university-level library education, started in the second term of the 1948/49 academic year, as well as discussion of the present situation and the problems occurring. It is necessary to increase the number of students and to increasingly combine librarianship with foreign languages and natural sciences. The conditions of a practical training should be created. The author goes on to describe postgraduated programmes: the full three-year version; the professional information programme; as well as historical bibliography and „museology of books". Further education of graduates is an unsettled problem at the university, launching this programme is also included in plans. Teaching staff at the department should be increased, but outside lecturers will needed also in the future. [pp. 583–603]

SONNEVEND Péter: **Planned weeding – utilizing duplicates – preserving library materials.** – Concepcions for a more dynamic weeding and utilization of duplicates are based upon a decentralized model. In the future, the bodies approving professionally withdrawals may be the network centres, also deciding on what items of the usable materials are to circulate on a national scale. The storage library model is also based upon decentralization: the national special libraries should be responsible for organizing the co-ordination of storage library activities in a given set of disciplines. The storage library set up within the framework of the National Széchényi Library could be responsible for Hungary-related materials as well as social sciences literature. As a new function, it is also making preparations to organize a central storage library of foreign periodicals. [pp. 604–610]

KENYÉRI Katalin – SZ. NAGY Lajos: **Legal information services to county seats.** – Legal information includes bibliographical information on legal literature as well as information on laws and their contents. An investigation into the accessibility of such information at county seats has revealed that there are no publicy available special libraries in the legal and public administration field. What is more, most special libraries at courts, attorney's departments and councils are no real libraries. As regards their conditions of operation as well as the quality of their activities, library authorities are responsible for their development. Cooperation with public libraries as well as developing the practical ways of mediation of services may also prove useful. It is particularly important that the library background to the accessibility to the texts of laws be built up as soon as possible. [pp. 611–620]

KÁPOLNAI Iván: **Meditating on the functions of the Library of the Central Statistical Office.** – The Library of the Central Statistical Office (KSH) is bound by its unique professional collection as well as the increasing needs for information to perform more efficiently than before its function as a statistical library and documentation institution, as well as to shouldering nationwide functions in this subject field: control, as full as possible, of domestic statistical literature, and preparation of a national bibliography of foreign statistical publications to be found in Hungary. In possession of numerous domestic statistical sources, going down to the village level, and collecting, as fully as possible, local studies publications, the Library could become a centre of the local history movement. In addition, it could be a basic library, within the framework of the Hungarology Institute (Magyarságkutató Intézet), established recently, of organized research into the past and present of Hungarian communities in

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

neighbouring states, as well as that of the complex regional research co-ordinated by the Centre of Eastern and Central European Research (Kelet-Közép-európai Kutató Központ), since it is this library where most source materials in this field are to be found. [pp. 621–628]

Abroad

A medium-range plan for developing Czech librarianship, with a view to long-range planning (NEPOVIMOVA, Milena). – The prognosis of librarianship is an organic part of cultural prognosis as a whole. The document „Prognosis of Czech librarianship until the year 2000" lays emphasis upon the solution of theoretical problems: the social prestige of librarianship, reshaping of library education to meet new requirements. The conditions of long-range development are: modernization of library buildings; an overall automation; improving network activities; higher salaries and a better working environment. The details of long-range plans are determined by such factors as the integration and modernization of bibliographical and information services. [pp. 629–631]

Output norm as a means of a more efficient planning in developing librarianship. (MATEJOVCOVA, Svateva). – The output norms of library work contribute to the increase in the value of library work as well as to manpower planning, and prevent us from using up untimely manpower and from reaching the critical „limit of power". In the 1980s Czech State Library elaborated in several phases its suggestions for sample output norms for public libraries. The process of this work and the experience gained are described. [pp. 631–634]

Library statistics as a subject of management decision making. (KAZANDZIEV, Aleksandăr) – Library statistics has two roles in making management decisions: on the one hand it is a major instrument and basis of management decision making, and it is a result of management decisions, on the other. The most significant library-statistical requirements of management decisions are summarized, and examples, taken from Bulgarian librarianship, are given to represent contradiction of practical nature. [pp. 635–639]

SZÁNTÓ Péter: **New outlooks of librarianship on the eve of the 21st century.** Report on the 52nd general conference of IFLA [pp. 640–650]

PAPP István: **On the 8th seminar of the Library Building and Equipment Section of IFLA.** [pp. 651–652]

HEGEDŰS Péter: **The information needs, problems and possibilities of comparative research in social sciences.** The 6th training seminar of the „Vienna Centre", Moscow, April 1987. [pp. 653–657]

SZLABEY Györgyi: **Conservation of codices in Italy.** [pp. 658–662]

BLDSC: organization and plans. Based on „British Library Document Supply Centre in 1985–86" (Interlanding and Document Supply, vol. 14, no. 3, 1986, pp. 67–70) and „Automation at the British Library Document Supply Centre" (Computing and Data Communications, 27 June 1986, p. 15). By PRŐHLE Éva. [pp. 663–665]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Reviews

BUJDOSÓ Ernő: **Bibliometria és tudománymetria.** (Bibliometry and scientometrics.) (Rev.: MARTON János) [pp. 666–667]

RÓZSA György: **„Tudományok és művészségek szeretete...„** Írások az MTA Könyvtáráról. „The love of arts and sciences...'' Papers on the Library of the Hungarian Academy of Sciences (Rev.: FOGARASSY Miklós) [pp. 668–670]

Kranke Kinder brauchen Bücher. Dokumentation 16.21982–15.2.1985. (Sick children need books.) (Rev.: KEREKES Pálné) [pp. 671–672]

INHALTSANGABEN

FÜLÖP Géza: **Die Lage und einige Probleme der Bibliothekarausbildung an den Universitäten.** – Kurzer Rückblick auf die Entwicklung der Bibliothekarausbildung an den Universitäten, die im zweiten Semester des 1948/49 akademischen Jahres begann; Erörterung der gegenwärtigen Lage und Probleme. Eine erhöhte Gesamtzahl der Studenten ist notwendig und eine grossangelegte Erweiterung der Fachpaarung auf die Fremdsprachenfächer und auf die Fächer, welche an den Naturwissenschaftlichen Fakultäten unterrichtet werden. Die Bedingungen für eine praktische Ausbildung müssen hergestellt werden. Im weiteren beschreibt der Artikel die Ergänzungskurse (postgraduelle); den drei jährigen Ergänzungskurs, welcher eine volle Ausbildung bietet; den Fachinformationskurs; den Fach für Buchgeschichte-Buchmuseologie. Derzeit ist die Fortbildung der Biblothekare an den Universitäten noch ungelöst; die Ingangsetzung derselben ist in den Plänen ebenfalls inbegriffen. Das Ausbildungspersonal an der Fakultät soll verstärkt werden, doch kann man auch in der Zukunft auf die externen Vortragenden nicht verzichten. [S. 583–603]

SONNEVEND Péter: **Planmässige Bestandsverminderung – Ausnutzung der überzähligen Exemplare – Aufbewahrung der Bibliotheksmaterialien.** – Die Konzeptionen bezüglich einer bestimmteren Einbeziehung und Ausnutzung der überzähligen Exemplare entwickeln ein dezentralisiertes Modell. In der Zukunft kann die Netzzentrale die Einbeziehung des Bestandes fachmässig gutheissen und sie wird auch darüber entscheiden, was von den Materialien die in dem Netz nicht mehr verwendbar sind, würdig betrachtet werden können um diese im Lande zu vertreiben. Das Modell der Speicherbibliothek bietet dem Leser eine ähnlich dezentralisierte Lösung: die nationalen Fachbibliotheken sollen für je einer Wissenschaftsgruppe verantworlich sein, in der Organisierung einer Zusammenarbeit der Fachbibliotheken. Die Speicherbibliothek, die neben der Nationalbibliothek Széchényi ins Leben gerufen wurde, kann nebst dem Hungarica Material auch für die Gesellschaftswissenschaften verantworlich sein, bezw. sie durchführt als neue Aufgabe die Verwirklichung einer zentralen (ausländischen) Zeitungsmaganisierungsbibliothek. [S. 604–610]

KENYÉRI Katalin – SZ. NAGY Lajos: **Juristische Informationsversorgung an den Komitatssitzen.** – Die juristische Information beinhaltet gleicherweise die juristische Fachliteratur und die Informationen, die sich mit den Rechtsregeln und ihrem Inhalt befassen. Die Zugänglichkeit der Informationen in den Komitatssitzen untersuchend, hat gezeigt, dass keine öffentliche Fachbibliotheken für Recht und Verwaltung existieren, die eine relative Vollzähligkeit anstreben und dass sogar die Mehrzahl

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

der Gerichts-, Anwaltschaft- und Rätefachbibliotheken keine richtigen Bibliotheken sind. Die Erhalter und die Oberbehörden müssen gleicherweise für ihre Entwicklung vom Standpunkt der Arbeitsbedingungen und der inhaltlichen Fähigkeit sorgen. Nebst der Entwicklung in der Zusammenarbeit allgemeiner öffentlichen Bibliotheken und der Ausgestaltung praktischer Methoden in bezug auf Dienstvermittlung, sind nützliche Resultate zu erwarten. Es ist besonders wichtig, dass in den Städten der bibliothekarische Hintergrund für die Zugänglichkeit zu den Rechtsregeln je früher entwickelt werden soll. [S. 611–620]

KÁPOLNAI Iván: **Nachsinnen über die Aufgaben der Bibliothek des Zentralen Amtes für Statistik.** – Der Fachbestand von seltener Vielfältigkeit und der zunehmende Anspruch für Daten, verpflichtet die Bibliothek des Zentralen Amtes für Statistik, dass sie ihre statistischen fachbibliothekarischen und dokumentarischen Funktionen wirksamer als bis jetzt enfalten soll. Sie muss das ganze Land betreffende Funktionen übernehmen und auf diesem Fachgebiet die ungarische statistische Fachliteratur – nach Möglichkeit – vollständig in Betracht ziehen und eine statistische nationale Bibliographie zusammenstellen, die die im Lande auffindbaren ausländischen statistischen Veröffentlichungen beinhaltet. Im Besitze der zahlreichen ungarischen statistischen Datenquellen von kommunaler Detailliertheit und mit dem Sammeln der ortskundigen Veröffentlichungen, weitere Vollzähligkeit anstrebend, könnte die Bibliothek als Zentrale der vaterlandskundigen Bewegung dienen. Desweiteren könnte sie die Grundbibliothek jener Forschungen sein, die man neulich im Rahmen des Instituts für Ungartumforschung organisierte und die sich mit Aufschliessung der Vergangenheit und Gegenwart der jenseits der Grenze lebenden Ungarn befasst. Die Bibliothek könnte auch die Zentrale der komplexen, regionalen wissenschaftlichen Arbeiten sein, die seitens der Ost-Mitteleuropäischen Forschungszentrale zusammengefasst sind, da diesbezgl, die meisten zahlenmässigen Quellematerialien ebenfalls dort aufzufinden sind. [S. 621–628]

Ausblick

Mittelstreckiger Plan für die Entwicklung des tschechischen Bibliothekswesens, mit Ausblick auf die langstreckige Entwicklung. (NEPOVIMOVA, Milena). – Die Prognose des Bibliothekswesens knüpft sich organisch mit der Ganzheit der kulturellen Prognosierung. Das Dokument, „Prognose des tschechischen Bibliothekswesens bis 2000" betont die Lösung der theoretischen Fragen wie folgt: das gesellschaftliche Ansehen des Bibliothekwesens; die Umänderung der Bibliothekarbildung den neuen Ansprüchen entsprechend. Die Bedingungen der perspektivischen Entwicklung sind: Modernisierung der Gebäude; komplexe Mechanisierung; qualitative Besserung der Netztätigkeit; bessere Bedingungen für Gehalt und Arbeit. Die langstreckigen Pläne werden in konkreterer Form. beispielweise von der Integrierung, Modernisierung der bibliographischen und Informationsdienste bestimmt. [S. 629–631]

Die Leistungsnorm als Mittel einer wirksameren Planung in der Entfaltung des Bibliothekswesens. (MATEJOVCOVA, Svateva). – Die Leistungsnormen der Bibliotheksarbeit tragen zu den erhöhten Wert der Bibliotheksarbeit bei, zur Planung des Arbeitskräftebedarfes; sie hindern die vorzeitige Abnutzung der Arbeitskraft und die Erreichung der sogenannten kritischen Leistungsgrenze. In den 80er Jahren hat die Tschechische Staatsbibliothek für die allgemeinen öffentlichen Bibliotheken ihre Vorschläge in mehreren Phasen ausgearbeitet. Die Schrift informiert über den Gang, Erfahrungen dieser Arbeit. [S. 631–634]

Die Bibliotheksstatistik als Gegenstand der Lenkungsentscheidungen. – Die Bibliotheksstatistik hat eine zweifache Rolle in den Lenkungsentscheidungen: einerseits ist sie ein Hauptmittel und eine Grundlage in dem Entscheidungstreffen der Leiter, andererseits ist sie auch das Resultat der Lenkungsentscheidungen. Die Schrift fasst jene Anforderungen in Verbindung mit der wichtigsten Bibliotheks-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

statistik zusammen, die gegenüber den Lenkungsentscheidungen auftauchten. Sie demonstriert mit Beispielen die Widersprüche juristischer Natur, die von der bulgarischen Bibliothekspraxis stammen. KAZANDZIEV, Aleksandár. [S. 635–639]

SZÁNTÓ Péter: **Neue Perspektiven des Bibliothekswesens an der Schwelle des 21.Jahrhunderts.** Bericht über die allgemeine 52.IFLA Konferenz. [S. 640–650]

PAPP István: **8.Seminar der IFLA Sektion für Bibliotheksbau und Einrichtung.** [S. 651–652]

HEGEDŰS Péter: **Informationsansprüche, Probleme und Möglichkeiten der komparativen gesellschaftswissenschaftlichen Forschungen.** 6.Unterrichtsseminar der „Wiener Zentrale" in April 1987 in Moskau. [S. 653–657]

SZLABEY Györgyi: **Kodexrestaurierung in Italien.** [S. 658–662]

Organisation und Pläne der BLDSC (British Library Document Supply Centre) in den Jahren 1985/86. (Interlending and Document Supply. 14. 1986. 3. 67–70.p. und „Automation at the British Library Document Supply Centre" (Computing and Data Communications, 1986. 27. VI. 15 S.) PRÖHLE Éva hat die Rundschau angefertig. [S. 663–665]

Rezensionen

BUJDOSÓ Ernő: **Bibliometrie und Wissenschaftsmetrie.** (Rez.: MARTON János) [S. 666–667]

RÓZSA György: **„Tudományos és művészségek szeretete..."** (Írások az MTA Könyvtárától.). – „Die Liebe der Wissenschaften und Künste..." (Schriften über die Bibliothek der Ungarischen Akademie der Wissenschaften. MTA Könyvtára, Budapest, 1986. 166 p. (Rez. FOGARASSY Miklós) [S. 668–670]

Kranke Kinder brauchen Bücher. Dokumentation 16.2.1981–15.2.1985. (Rez.: KEREKES Pálné) [S. 671–672]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

РЕЗЮМЕ

ФЮЛЕП Геза: **Положение и несколько проблем университетской подготовки библиотекарей.** – В статье коротко рассматривается развитие университетской подготовки библиотекарей, начавшейся во втором полугодии 1948/49 учебного года; обсуждаются настоящее положение и проблемы. Необходимо повысить число студентов, и достичь, чтобы в качестве второй специальности все больше струдентов могли выбрать иностранные языки и предметы факультета естественных наук. Нужно создать предпосылки практической подготовки. Впоследствии статья описывает курсы, дополняющие высшее образование: трехлетний курс для выпускников других специальностей, курс по научно-технической информации, и по истории и музееведению книг. Университет пока еще не заботится о повышении квалификации библиотекарей, имеющих высшее образование, но это предусматривается в планах. Преподавательский состав кафедри следует укрепить, но ни в будущем нельзя отказаться от применения внештатных преподавателей. [стр. 583–603]

ЗОННЕВЕНД Петер: **Планомерное исключение – использование излишних экземпляров – хранение библиотечных материалов.** – В представлениях о более решительном исключении и использовании излишних экземпляров излагается децентрализованная модель. Профессиональное утверждение исключения из фонда будет принадлежать сетевому центру, он будет решать и о том, что стоит передать библиотекам страны из материала, неиспользуемой в сети. Модель депозитарного хранения также децентрализованная: научные библиотеки с всегосударственными функциями должны нести ответственность за организацию сотрудничества в области депозитарного хранения материала отдельных отраслей науки. Библиотека-депозитарий, созданная при Государственной библиотеке им. Сечени будет отвечать кроме хунгарики за общественные науки, и, как новую задачу, возмьет на себя осуществление центральной библиотеки-депозитария (зарубежных) газет. [стр. 604–620]

КЕНЬЕРИ Каталин – С. НАДЬ Лайош: **Снабжение комитатских центров юридической информацией.** – Юридическая информация включает специально- литературную информацию и информацию о юридических правилах, об их содержании. Исследование доступности этой информации показало, что не имеется публичных юридических-административных библиотек, комплектующих эти материалы относительной полнотой. Более того, большинство судебных, прокурорских и служебных специальных библиотек при советах и не являются настоящими библиотеками. Содержателям и ведомствам необходимо заботиться о развитии условий и содержания их работы в одинаковой мере. Кроме развития полезные результаты можно ожидать от их сотрудничества с массовыми библиотеками, от разработки практических методов посредничества услуг. Особенно важно, чтобы в городах были созданы соответствующие библиотеки в интересах доступности юридических правил. [стр. 611–620]

КАПОЛЬНАИ Иван: **Раздумье о задачах библиотеки Центрального статистического управления.** – Библиотеку ЦСУ свой на редкость богатый фонд и возрастающая потребность в данных обязывают к более эффективной работе как специальную библиотеку и документационный центр по статистике. Она отвечает на государственном уровне за возможно полный учет венгерской литературы по статистике, за составление национальной библиографии о зарубежных статистических изданиях, хранящихся в стране. На основе фонда многочисленных венгерских источников статистических данных о деревнях и дальнейшего полного собрания краеведческих изданий библиотека могла бы стать центром движения отечествоведов. Она могла бы стать и опорной библиотекой исследований прошлого и настоящего венгров, живущих за границей (эти исследования организует созданный в недалеком прошлом Научно-исследовательский

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

институт венгров) и комплексных региональных научных работ (которые координируются Научно-исследовательским центром Восточной и Средней Европы), так как большинство цифровых источников храняет библиотека ЦСУ. [стр. 621–628]

Библиотечное дело за рубежом

Среднесрочный план развития чешского библиотечного дела, с учетом долгосрочного развития (НЕПОВИМОВА, Милена). – Прогноз библиотечного дела органически связан с прогностизацией культуры в целом. В материале "Прогноз чешского библиотечного дела до 2000 г." подчеркиваются теоретические вопросы: престиж библиотечного дела в обществе, перестройка подготовки библиотекарей согласно новым требованиям. Предносылки перспективного развития: усовершенствование зданий, комплексная механизация, улучшение качества работы в сетях, лучшие зарплаты и рабочие условия. В этом документе излагаются долгосрочные планы более конкретно, напр. пишется об интеграции и модернизации библиографических и информационных услуг. [стр. 629–631]

Норма выработки как средство более эффективного планирования развития библиотечного дела (МАТЕЙОВЦОВА, Сватева). – Нормы выработки содействуют приросту стоимости библиотечной работы, помогают планирование потребности рабочей силы, препятствуют преждевременному "износу" рабочей силы и достижению т.н. критического лимита выработки. В 1980-е гг. в Чешской государственной библиотеке в нескольких фазах разработаны предложения о модельных нормах выработки для массовых библиотек. Статья сообщает о процессе и опыте этой работы. [стр. 631–634]

Библиотечная статистика как предмет управленческих решений (КАЗАНДЖИЕВ, Александър). – Библиотечной статистике в принятии решений принадлежит двойная роль: она с одной стороны является главным средством и основой, а с другой стороны – результатом управленческих решений. Статья подытоживает важнейшие, связанные с библиотечной статистикой требования к управленческим решениям, и, на примерах взятых из болгарской библиотечной практики, показывает противоречия практического характера. [стр. 635–639]

САНТО Петер: **Новые перспективы библиотечного дела накануне 21-го столетия.** Отчет о 52-й генеральной конференции ИФЛА. [стр. 640–650]

ПАПП Иштван: **8-х семинар Секции ИФЛА по строительству и оборудованию библиотек.** [стр. 651–652]

ХЕГЕДЮШ Петер: **Информационные потребности, проблеми и возможности сравнительных исследований по общественным наукам.** 6-й учебный семинар "Венского центра", Москва, апрель 1987 г. [стр. 653–657]

СЛАБЕЙ Дьердьи: **Реставрация кодексов в Италии.** [стр. 658–662]

Организация и планы BLDSC. – Суммирование на основе статьи „British Library Document Supply Centre in 1985–1986 (Interlending and Document Supply 14.vol. 1986. 3.no. 67–70.p.) и издания HOLMAN, Gavin: Automation at the British Library Document Supply Centre (CDC, 1986, 15 p.). (Сумм.: ПРЭЛЕ Ева) [стр. 663–665]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Обзор

BUJDOSÓ Ernő: **Bibliometria és tudománymetria.** (Библиометрия и наукометрия.) (Рец.: МАРТОН Янош) [стр. 666–667]

RÓZSA György: **„Tudományok és művészségek szeretete..."** Írások az MTA könyvtáráról („Любвь к науке и искусству..." Статьи о Библиотеке Венгерской Академии Наук.) (Рец.: ФОГАРАШИ Миклош) [стр. 668–670]

(Kranke Kinder brauchen Bücher. Dokumentation 16. 2. 1981– 15. 2. 1985. (Больным ребятам нужна книга.) (Рец.: КЕРЕКЕШ Палнэ) [стр. 671–672]

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ALP	Advencement of librarianship – A könyvtárügy előzmozdítása a Harmadik Világban
DARE	Data Retrieval System of Documentation in the Social and Human Sciences – Társadalomtudományi és humántudományi dokumentáció visszakereső rendszere
DEVSIS	Development Sciences Information System – Fejlesztéstudományi információs rendszer
FID/SD	International Federation on Documentation Committee for Social Sciences – FID Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottság
IALL	International Association of Law Libraries – Jogtudományi Könyvtárak Nemzetközi Egyesülete
IBM	International Business Machines (USA)
ICSSD	International Committee for Social Sciences Documentation – Nemzetközi Társadalomtudományi Dokumentációs Bizottság
IFIP	International Federation for Information Processing – Nemzetközi Információfeldolgozási Szövetség
IIASA	International Institute for Applied Systems Analysis – Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet
IMP-BL	International MARC Programme-British Library
IMP-DB	International MARC Programme – Deutsche Bibliothek
INED	World Information Network in Education – Nemzetközi oktatásügyi információs hálózat
ISBD/A	International Standard Bibliographic Description for Antiquarian – Régi és ritka könyvek bibliográfiai leírása
ISBD/CF	International Standard Bibliographic Description Computer File – számítógépes fájlok leírásának tervezete
ISBD/CM	International Standard Bibliographic Description for Cartographic Material – Kartográfiai anyagok szabványos bibliográfiai leírása
ISBD/M	International Standard Bibliographic Description for Monographs – Nemzetközi Bibliográfiai címleírási Szabvány Monográfiákra
ISBD/NBM	International Standard bibliographic Description for Non-Book Materials – Nem-könyv jellegű anyagok szabványos bibliográfiai leírása

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ISBD/S	International Standard Bibliographic Description for Serials – Időszaki kiadványok nemzetközi szabványos bibliográfiai leírása
ISIS	Integrated Scientific Information System – Integrált Tudományos Információs Rendszer
JICST	Japán tudományos és műszaki információs központ
OIK	Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár
OMFB	Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság
OMK	Országos Műszaki Könyvtár
OTKA	Országos Tudományos Kutatási Alap
SDI	Selective dissemination of information – Szelektív információterjesztés
SPINES	International System for the Exchange of Information on the Application of Science and Technology to Development – A tudomány és a technika fejlesztési célú alkalmazására vonatkozó információk cseréjének nemzetközi rendszere
SZÁMALK	Számítástechnikai Alkalmazási Vállalat, Budapest
TMI	Tudományos Műszaki Információ
UBCIMP	Universal Bibliographic Control International MARC Programme

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ EGYETEMI KÖNYVTÁROSKÉPZÉS HELYZETE ÉS NÉHÁNY PROBLÉMÁJA

FÜLÖP GÉZA

Rövid visszatekintés

Az 1948–49-es tanév második félévében indult meg az *ELTE Bölcsészettudományi Karán* az egyetemi szintű könyvtárosképzés, kétszakos formában. Indulásakor a képzés erősen történeti jellegű és a muzeális gyűjteményekre orientált volt; a tanszék *Varjas* Bélának, az OSZK akkori igazgatójának a vezetésével elsősorban a nagy tudományos könyvtárak különgyűjteményei számára képzett szakembereket. Meg kell azonban jegyezni, hogy – a világszerte megnyilvánuló azon gyakorlatnak megfelelően, amely szerint a könyvtárosok és dokumentalisták-informátorok képzése nagyobb részt ugyanazon intézmény vagy szervezet keretében történik, azaz az eredetileg könyvtárosképzési céllal megszervezett oktatásban mind nagyobb teret kapnak a dokumentációs és informatikai ismeretek, illetve megfordítva: az informatikai szakemberképzésben oktatják azokat a korszerű könyvtárügyi-könyvtártani ismereteket, amelyek a szakirodalmi tájékoztatás számára is szükségesek – már az induláskor helyet kapott heti két órában a dokumentáció is. (Előadója *Lázár* Péter volt.)

1952-től 1956-ig *Haraszti* Gyula, majd *Szauder* József és *Gergely* Gergely (az utóbbi kettő mellékállásban) vezette a tanszéket. Az oktatás tanterve és tananyaga ebben a néhány évben meglehetősen gyakran módosult; az egyetemi képzés szerkezete is radikálisan megváltozott, két éven keresztül egyszakos volt a korábban kétszakos bölcsészkari képzés a tanár és nem tanár szakokon egyaránt, így a könyvtár szakon is.

A tanterv és a tananyag *Kovács* Máté tanszékvezető irányításával stabilizálódott és korszerűsödött folyamatosan és fokozatosan 1956 és 1972 között. Az újból kétszakos képzési forma keretében kialakult a könyvtárosképzés olyan rendszere, amely igyekezett kielégíteni a korabeli magyar könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatás sokrétű igényeit. A történeti irányultság lényegesen csökkent, a tantervben helyet kaptak azok a művelődéspolitikai és művelődésügyi, valamint közművelődési, könyvtárügyi ismeretek, amelyeket az 1960-as években nagy ütemben fejlődő közművelődési könyvtárügy feltétlenül igényelt. De helyet kaptak benne azok a dokumentációs és szakirodalmi tájékoztatási stúdiumok is, amelyek a szakkönyvtárügy, a dokumentáció és a szakirodalmi tájékoztatás intézményeiben elhelyezkedők számára szükséges ismereteket biztosították. Speciális kollégiumok keretében – az előzőkön kívül – mód és lehetőség volt paleográfiai és könyvmúzeológiai, iskolai, gyermek- és ifjúsági könyvtári, könyvkiadási és -terjesztési, könyvművészeti stb. tudnivalók elsajátítására.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ugyanebben az időszakban indult meg a hatéves kétszakos esti- és levelezőtagozatos képzés, amely a könyvtárakban és dokumentációs intézményekben dolgozó, érettségivel rendelkező, szakképzetlen munkatársak felkészítését, kiképzését szolgálta, továbbá a hároméves kiegészítő-tagozatos képzés, amelyre az olyan könyvtárosok és dokumentalisták jártak, akik korábban más bölcsészettudományi szakokon, illetve más egyetemeken és egyetemi jogú főiskolákon szereztek diplomát. (Az esti-, majd a levelezőtagozatos képzés a későbbiekben megszűnt; a kiegészítő tagozat ma is funkcionáló és jól bevált képzési forma.) A teljes körű könyvtárosi és informatikai képzést nyújtó hároméves kiegészítő tagozat mellett szintén Kovács Máté kezdeményezésére indult meg az 1960-as években három alkalommal a kiegészítő szakképzés speciális formája, az egyéves, ún. dokumentációs posztgraduális szaktanfolyam, amelynek keretében összesen 103 hallgató – többségük mérnök, kisebb részük középiskolai tanár, közgazda, jogász, orvos, agrármérnök – fejezte be eredményesen tanulmányait.

A tanszék az 1970-es évek elején a korábban végzett könyvtár szakos hallgatók egyetemi továbbképzési tervén dolgozott (ezt külső szakértők bevonásával a Népművelési Intézet által a népművelési oktatók és kutatók számára rendezett 1971. évi nyári tanfolyamon, Szarvason meg is tárgyalta), de a terv kidolgozásának a befejezésére és megvalósítására Kovács Máté 1972-ben bekövetkezett halála miatt azóta sem került sor.

1972-től 1986-ig, tizenkét esztendő alatt három vezetője volt a tanszéknek: *Kiss* István, *Babiczky* Béla (ideiglenesen megbízva) és *Dán* Róbert. A vezetésük alatt eltelt éveket – a számos átmenet, betegségek, kedvezőtlen külső beavatkozások, személyi és egyéb okok miatt – a korábbi időszakhoz viszonyítva a tanszék történetében a stagnálás, az eléggé át nem gondolt változtatások, némely tekintetben a visszaesés jellemezte, de egy-egy területen ésszerű intézkedések, korszerű előrelépések is történtek. Feltétlenül komoly fejlesztésnek tekintendő, hogy a dokumentációs tevékenység jelentőségének a megnövekedésével és intézményeinek a szaporodásával, fejlődésével párhuzamosan az informatikai képzés differenciálódott, az informatikai ismeretek oktatása egész tantárgycsoporttá terebélyesedett. A mindenki számára kötelező tárgyakon kívül a kötelezően választandó speciális kollégiumok keretében ugyancsak nagyobb lehetőség nyílt az informatikai témákban további elmélyülésre.

A még Kovács Máté kezdeményezte egyéves posztgraduális dokumentációs szaktanfolyamok továbbfejlesztéseként a tanszék – az OMFB kezdeményezésére és (elsősorban anyagi) támogatásával – az 1970-es években két tanfolyamot indított. Ezeknek a tananyagát azonban elsősorban a KGST NTMIR megismertetése képezte, mivel céljuk a NTMIR hazai szakemberszükségletének a biztosítása, kiképzése volt. Később ez a koncepció úgy módosult, hogy egyetemi tagozat tananyaga nem lehet csupán valamely konkrét rendszer, illetve rendszerek leíró ismertetése, deskripciója, ezért a tanszék e tanfolyam képzési idejének két évre emelésével, tananyagának kiterjesztésével és differenciálásával, logikus tantárgyakká formálásával indította azt az 1987/88-i tanévben is meginduló szakmai információs szakot, amelynek az 1985/86-i tanévben már a harmadik évfolyama végzett.

Az informatikai képzésnek mind a nappali, mind a posztgraduális tagozaton történt ilyen jellegű korszerűsítésével párhuzamosan a tanterv és a tananyag más tekintetben visz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szafejlődött, nem alakult a könyvtárügyi szükségleteknek, illetve az oktatáspedagógiai kívánalmaknak megfelelően. A tárgy tartalmának nem ismerése s puszta elnevezésének szerencsétlen félreértelmezése miatt mind a nappali, mind a kiegészítő tagozat tantervéből kimaradt a fontos olvasásszociológiai, olvasáspedagógiai és olvasáspszichológiai tudnivalókat tartalmazó és világszerte elfogadott és művelt „Olvasásismeret" című tantárgy. A tanterv olyanszerű szerkezeti átalakítására került sor, amely két alapvetően fontos témakör, a könyvtártan és a tájékoztatás (bibliográfia, dokumentáció) összefüggő és logikusan összekapcsolódó ismeretanyagát logikátlanul kettészakította, s mindkét témakör egyik részét az I. szigorlat elé, másik részét pedig a II. szigorlat elé erőszakolta be, meglehetősen mechanikus módon a tananyagba.

E szerint a „reformtanterv" szerint (ld. 2. sz. tanterv) végzik tanulmányaikat a jelenlegi I–III. éves nappali tagozatos hallgatók, s egy korábbi tanterv szerint (ld. 1. sz. tanterv) a IV–V. évesek.

Jelenlegi helyzet, problémák

Az előzőek során röviden vázolt fejlődési tendenciákat, problémákat figyelembe véve, továbbá a magyar könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatásügy igényei szerint, valamint a külföldi könyvtáros- és informatikus szakemberképzés tapasztalatait hasznosítva – de tekintettel azokra a reális személyi, tárgyi, intézményi s egyéb adottságokra is, amelyek a lehetőségeket meghatározzák – célszerű és szükséges a tanszéknek tantervét és programját, beiskolázási és szakpárosítási tervét, képzési struktúráját és tagozatait, továbbképzési elképzeléseit, a képzés gyakorlatibbá tételére irányuló törekvéseit, személyi fejlesztési javaslatait, intézményi kapcsolatait stb. átgondolnia és kidolgoznia.

Feltétlenül figyelembe kell vennie ennek során az egyetemi könyvtárosképzésnek a magyarországi könyvtárosképzés rendszerében elfoglalt helyét és feladatait, különösen a tanárképző főiskolákon folyó képzéshez való viszonyát, de már most tekintettel kell lennie a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem*en a közeljövőben meginduló egyetemi szintű képzésre is. A tantervek és a programok egyeztetése és összehangolása, tulajdonképpen a könyvtárosképzés egész rendszerének újbóli átgondolása és esetleges, szükség szerinti módosítása mind-mind olyan feladat, amelyet az érintett intézményeknek, tanszékeknek és személyeknek közösen és együttműködve minél hamarabb el kell végezniök a rendszer hatékony működése érdekében. E problémákra, amelyek az egyetemi képzésre is nyilván hatással vannak és lesznek, részletesen most nem térhetünk ki, de az alábbiakban – amilyen mértékben ez jelenleg lehetséges – figyelemmel leszünk rájuk, esetenként említést is teszünk róluk.

Nappali tagozat

Tanterv. Az új tantervet (ld. 3. sz. tanterv) – amelyet a korábbi tapasztalatok, s a könyvtár- és tájékoztatásügy szükségletei szerint igyekeztünk összeállítani, és ennek során igyekeztünk kiküszöbölni a nyilvánvaló hiányosságokat (művelődés- és olvasásszociológia),

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

1. sz. tanterv

A könyvtár szak tanterve (Nappali tagozat.)

Tantárgy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Gy.j.	koll.	Szig.
Bevezetés a könyvtári és információs ismeretekbe	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
A kommunikációelmélet alapjai	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
Írás-könyv-és könyvtártörténet	2	2	2	2	–	–	–	–	–	–	–	1,3	4
A bibliográfiai leírás és katalogizálás alapjai	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	2,3	4
Katalogizálási gyakorlat	1	2	1	1	–	–	–	–	–	–	1,2,3,4	–	4
Az osztályozás alapjai	1	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	2	4
Osztályozási gyakorlat	–	1	2	1	–	–	–	–	–	–	2,3,4	–	4
Művelődéspolitika és könyvtárügy	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	4	–
Könyvtáros proszeminárium, illetve szeminárium	1	2	2	2	–	–	–	–	–	–	1,2,3,4	–	–

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2016-ban

1. sz. tanterv

A könyvtár szak tanterve (Nappali tagozat.)

(folytatás)

Tantárgy	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Gy.j.	koll.	Szig
Információkereső rendszerek	–	–	–	–	–	1	1	1	–	–	–	6,7	8
Számítástechnikai alapismeretek	–	–	–	–	2	2	–	–	–	–	–	6	–
Információkereső nyelvek	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	5	8
Tájékoztatás: bibliográfia és dokumentáció	–	–	–	–	2	2	2	2	–	–	–	5,67	8
Bibliográfiai és dokumentációs gyakorlat	–	–	–	–	2	1	2	2	–	–	5,6,7,8	–	–
Könyvtártan	–	–	–	–	2	1	1	1	–	–	–	5,6,7	8
Szakszemináriumok	–	–	–	–	1	1	1	1	1	1	6,8,10	–	–
Könyvtári gyakorlat	–	–	–	–	–	–	–	–	200	–	10	–	–
Speciális kollégiumok	–	–	–	–	–	–	2	2	4	4	–	9,10	–
Szakdolgozati szemináriumok	–	–	–	–	–	1	1	1	1	1	–	–	–
Félévenkénti össz. óraszám:	10	9	9	9	10	9	10	10	6	6	–	–	–

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2016-ban

2. sz. tanterv

A könyvtár szak reformtanterve (Nappali tagozat)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Bevezetés a könyvtári és információs ismeretekbe	2K	–	–	–	–	–	–	–	–	–
A kommunikációelmélet alapjai	–	2K	–	–	–	–	–	–	–	–
Írás-, könyv- és könyvtár a művelődéstörténetben	2K	2K	2K	2Sz	–	–	–	–	–	–
A bibliográfiai leírás és kataloigizálás alapjai	2	2K	1	1Sz	–	–	–	–	–	–
Osztályozási rendszerek és információkereső nyelvek	2K	2Gyj	1Gyj	1Gyj+Sz	–	–	–	–	–	–
Könyvtártan	-	–	2K	2Sz	–	–	–	–	–	–
A tájékoztatás alapjai	–	–	2K	2K	–	–	–	–	–	–
Könyvtáros szeminárium	1Gyj	2Gyj	2Gyj	2Gyj	–	–	–	–	–	–
Szaktájékoztatás (ea)	–	–	–	–	2K	2K	–	Sz	–	–
Információforrások (gyak.)	–	–	–	–	2Gyj	2Gyj	–	–	–	–

Rövidítések: K = Kollokvium
Gyj = Gyakorlati jegy
Sz = Szigorlat

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

2. sz. tanterv

A könyvtár szak reformtanterve (Nappali tagozat)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Az informatika alapjai	–	–	–	–	1K	1K	–	Sz	–	–
Információs rendszerek szervezése	–	–	–	–	–	–	2K	2Gyj+Sz	–	–
Számítástechnikai ismeretek	–	–	–	–	2Gyj	2Gyj	–	–	–	–
Számítógépek alkalmazása a könyvtári és információs rendszerekben	–	–	–	–	–	–	2K	2Sz	–	–
Művelődésszociológia	–	–	–	–	–	–	2K	–	–	–
Összehasonlító nemzetközi könyvtárügy	–	–	–	–	–	–	–	2K	–	–
Speciális kollégium	–	–	–	–	2	2	2K	2K	4K	4K
Szakszemináriumok	–	–	–	–	1Gyj	1Gyj	2Gyj	2Gyj	2Gyj	2Gyj
Heti óraszám:	9	10	10	10	10	10	10	10	6	6

Rövidítések: K = Kollokvium
Gy = Gyakorlati jegy
Sz = Szigorlat

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2016-ban

3. sz. tanterv

A könyvtár szak tanterve. (Nappali tagozat)

Tantárgyak	Félévek, heti óraszámok									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Bevezetés a könyvtári és információs ismeretekbe	1 K									
A kommunikációelmélet alapjai	2 K									
Írás-, könyv- és könyvtártörténet	2 K	2 K	2 K	2 Sz						
Bibliográfiai leírás és katagolizálás	2Gyj	2 K	1Gyj	1Gyj+Sz						
Osztályozási rendszerek és információkereső nyelvek	2 K	2Gyj	1Gyj	1Gyj+Sz						
Könyvtárügy, könyvtártan		2 K	2+1K	2+1 Sz						
Művelődés- és olvasásszociológia			1 K	1 K						
Szemináriumok.	1Gyj	2Gyj	2Gyj	2Gyj						

Rövidítések: K = Kollokvium
Gyj = Gyakorlati jegy
Sz = Szigorlat

3. sz. tanterv

A könyvtár szak tanterve. (Nappali tagozat)

(folytatás)

Tantárgyak	Félévek, heti óraszámok									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Tájékoztatás: bibliográfia és dokumentáció					2 K	2 K	2 K	2 Sz		
Információforrások (gyakorlat)					2Gyj	1Gyj	1Gyj	1Gyj		
Az informatika alapjai					1 K	1 K				
Számítástechnikai ismeretek					2Gyj	2Gyj				
Információs rendszerek							2 K	2Gyj+Sz		
Információkereső rendszerek							2 K	2Sz		
Speciális kollégiumok					2	2	2 K	2 K	4 K	4 K
Szakszemináriumok					1Gyj	2Gyj	1Gyj	1Gyj	2Gyj	2Gyj
Heti óraszám összesen:	10	10	10	10	10	10	10	10	6	6

Rövidítések: K = Kollokvium
Gyj = Gyakorlati jegy
Sz = Szigorlat

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchenyi Könyvtárban 2016-ban

megszüntetni a szerkezeti felépítés logikátlanságait is (a könyvtárügy és könyvtártan stúdiumai az I. szigorlat előtti három félévbe kerültek és szigorlattal zárulnak; s közvetlenül kapcsolódik hozzájuk, – elsősorban az olvasószolgálathoz – a művelődés- és olvasásszociológia; a Tájékoztatás tananyagába tartozó ismeretterületek pedig a szervesen hozzájuk kapcsolódó gyakorlatokkal – információforrások – együtt a II. szigorlat elé) – majd csak az 1988/89. tanévtől célszerű bevezetni; akkorra végeznek a jelenlegi 1. sz. tanterv szerint utolsó évfolyamként tanuló mostani IV. évesek; s attól fogva már csak a 2. sz. (reformterv) lesz érvényben, s fokozatosan az is „kifut". (Három tanterv párhuzamos alkalmazása áttekinthetetlen helyzetet eredeményezne!)

Az új tanterv szerkezeti, logikai felépítése a következő: az I. szigorlat előtt ismerkednek meg a hallgatók a könyvtári és informatikai ismeretek, valamint a művelődés- és kommunikációelmélet alapproblémáival; a legszükségesebb órakeretben a minden könyvtári és információs szakember szakmai alapműveltségéhez tartozó történeti előzményekkel, továbbá a könyvtárügyi és könyvtártani stúdiumokkal, – tulajdonképpen közéjük sorolható a katalogizálás és osztályozás, némileg az olvasásszociológia is. A II. szigorlat előtti tananyag zömét, majdnem a teljességét azok a tárgyak alkotják, amelyek vagy kifejezetten a tájékoztatás hagyományos és modern elméleti és gyakorlati stúdiumait (forrásai, intézményei, rendszerei, módszerei, eljárásai, eszközei stb.) tartalmazzák, vagy olyan ismereteket, amelyek szorosan kapcsolódnak hozzájuk. Ugyancsak itt nyílik lehetőség ezeken az általánosan, tehát az összes hallgató számára kötelező tárgyakon kívül speciális kollégiumok keretében további elmélyülésre: a) könyvtárügyi és könyvtártani, b) informatikai és szakirodalmi tájékoztatási, és c) könyv- és könyvtártörténeti témákban. Az I. szigorlat előtti szemináriumok és az azt követő szakszemináriumok a hallgatókat a szakirodalmi kutatásra, a tudományos munka technikájának és módszereinek, azaz a tudományos munkavégzésnek a megismerésére készítik fel, e tudnivalókat szemináriumi dolgozatok, illetve a szakdolgozat különböző részleteinek, egységeinek az elkészítésével összekapcsolva.

A bevezetendő tanterv tehát – nem hanyagolva el a hagyományos könyvtári és tájékoztatási szak- és munkaterületek oktatását sem – a modern követelményeknek megfelelően kifejezetten informatikai irányultságú. Már az I. szigorlat előtti alapozó tárgyak között szerepel egy bevezető stúdium az információs ismeretekbe, egy másik a kommunikációelmélet és a szaktájékoztatás viszonyát is tárgyalja, továbbá az osztályozási rendszerek oktatása keretében külön hangsúlyt kapnak azok az információkereső nyelvek, amelyek a későbbi tanulmányokhoz szükségesek. A II. szigorlat előtti tananyag túlnyomó részét képező informatikai ismeretterületekről már szóltunk. Teljesen indokolatlan tehát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen megindítandó képzés szervezése és tervezése kapcsán valamilyen egészen más jellegű, radikálisan új informatikai oktatásról beszélni. Informatikai ismeretek oktatása az e tantervben szereplő bevezető és alapozó könyvtárügyi és könyvtártani stúdiumok nélkül megalapozatlanná válnék; a két terület szoros és szerves kapcsolata, számos összefüggése szükségessé teszi a tantárgyszerkezet ilyen komplex jellegű kialakítását. Ennek kapcsán javaslom, hogy kerüljön sor a budapesti tanszék elnevezésének a megváltoztatására: *Könyvtártudományi és Tudományos Tájékoztatási Tanszék* lenne az adekvát megnevezés.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kiegészítések

Azok a hallgatók, akik a középiskolában nem tanultak 4 éven át *latint*, az I. szigorlatig félévenként heti 2 órában kötelesek tanulni, félévenként gyakorlati jegyet kell szerezniök, a IV. félév végén pedig záróvizsgát kell tenniök belőle.

Szakmai gyakorlatok
a) A III. év után 4 hetes gyakorlat vidéki közművelődési (városi, megyei) könyvtárban.
b) Az V. év I. vagy II. félévében 200 órás gyakorlat budapesti tudományos vagy szakkönyvtárban.

Tanulmányutak
Félévenként 3–3 napos tanulmányút a legfontosabb vidéki könyvtárak és egyéb művelődési intézmények (múzeumok, levéltárak stb.) megismerése céljából.

Tanulmányi látogatások
Félévenként 2–3 alkalommal a fővárosi könyvtárak, könyvtári részlegek, állományrészek, nyomdák, múzeumok, levéltárak, kiállítások megismerése céljából. Alkalmanként részvétel szakmai előadásokon, megbeszéléseken.

Speciális kollégiumok
A mindenki számára kötelező közös ismereteken kívül a hallgatók érdeklődésük – esetleg szakdolgozatuk témaköre – szerint az 5–10. félévben az alábbi ismeretterületek valamelyikét választhatják. A választott ismeretterületet 6 féléven át a tantervben szereplő heti óraszámban kötelező hallgatniok, időközbeni módosításra nincsen lehetőségük.

A) Könyvtárügy, könyvtártan.
B) Informatika, szakirodalmi tájékoztatás.
C) Könyv- és könyvtártörténet.

A három kategórián belüli konkrét tárgyakat – figyelemmel az aktuális feladatokra, problémákra – a mindenkori félévi tanrend tartalmazza.

Vizsgarend, vizsgaanyag
a) *I. szigorlat (a 4. félév végén):*
1) Írás-, könyv- és könyvtártörténet (szóbeli),
2) Bibliográfiai leírás, osztályozás és információkereső nyelvek (írásbeli és szóbeli),
3) Könyvtárügy, könyvtártan (szóbeli).
b) *II. szigorlat* (a 8. félév végén).
1) Tájékoztatás: bibliográfia és dokumentáció (szóbeli),
2) Információs és információkereső rendszerek (szóbeli).
c) *Államvizsga* (a 10. félév végén)
1) Komplex kérdések a 10 félév anyagából,
2) A szakdolgozat megvédése.
Az államvizsgára bocsátás feltétele: sikeres, elfogadott szakdolgozat.

A tantervben szereplő tantárgyak tananyagának (programjának) a megállapítása, kialakítása, valamint az ismeretanyagot felölelő szakirodalom jegyzékének tantárgyankénti összeállítása fontos, körültekintő és alapos szakmai ismereteket igénylő feladat, amellyel most részletesebben nem foglalkozunk, csak annyit jegyzünk meg, hogy a programok és az irodalomjegyzékek a későbbiekben permanensen fejlesztendők, felfrissítendők, tekintettel az újabb és újabb igényekre és a szakirodalom új eredményeire.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Szakpárosítás, nyelvismeret

A kétszakos könyvtárosképzés jellegéből szükségszerűen következik, hogy a hallgató – elvben és az oktatási törvény rendelkezései szerint is – a könyvtáros szak mellé bármely, az *ELTE Bölcsészet- és Természettudományi Karán* oktatott szakot választhat, párosíthat. A jelenlegi gyakorlat szerint azonban a könyvtár szak csak a bölcsészettudományi szakok valamelyikével kapcsolható össze, s az utolsó évek tapasztalatai szerint a hallgatók kb. 80%-a a könyvtár–magyar, illetve könyvtár–történelem szakos; a maradék 20%-on osztozik a többi bölcsész szak, köztük az idegen nyelvek. Ezt az egyoldalúságot tekintjük a képzés egyik fő problémájának, neuralgikus pontjának. Mert ez a helyzet egyáltalán nem felel meg sem a modern könyvtárügy, sem a szakirodalmi tájékoztatásügy követelményeinek és szükségleteinek. Egyfelől azért nem, mert a könyvtárakban, főleg a tudományos és szakkönyvtárakban a szakirodalom főrészt idegen nyelvű, a dokumentálandó szakirodalom pedig szinte teljesen az. Másfelől pedig azért, mert idegen nyelv(ek) ismerete nélkül a könyvtár- és tájékoztatásügy nemzetközi rendszerébe és a nemzetközivé vált tájékoztatási tevékenységbe nem lehet hatékonyan bekapcsolódni.

A szakpárosításnak ez a szerencsétlen kényszerhelyzete – a jelenlegi felvételi rendszerből adódóan – már a felvételi vizsga során kialakul, mivel az elért pontszámok mennyiségét mechanikusan figyelembevevő felvételi eljárás alapján a magyar és történelem szakon több pontot könnyebben elérők kerülnek be zömmel az egyetemre. Olyan differenciált felvételi rendszerre lenne szükség, amely biztosítja a kellő számú idegen nyelvszakos hallgató felvételét a könyvtár szakra. (A Dékáni Hivatal vezetőjének a tájékoztatása szerint erre meglesz a lehetőség.) Itt jegyezzük meg, hogy a nem nyelvszakos egyetemi hallgatók kellő szintű idegen nyelvismeretének a biztosítása az egész magyarországi egyetemi oktatás egyik kulcsproblémája. A ma már minden szakember számára szükséges nyelvtudást az egyetemi képzés keretében csak az idegen nyelvszakos hallgatók szerzik meg; a többiek számára ezt a néhány órás és a hallgatók elé nem túl magas követelményeket állító nyelvtanítás – annak ellenére, hogy ezen a területen mutatkozik némi fejlődés – egyelőre nem tudja biztosítani. A könyvtáros szakképzés óraszámából az ehhez szükséges idő nem szakítható ki; a hallgatók a számukra kötelező latin nyelvet is (amelyet a történelem szak mellett már csak a mi tanszékünk ír elő) az órakereten kívüli plusz időben tanulják, amely időmennyiségnek a további növelése nem lehetséges. Átmenetileg a mi területünkön az látszik megoldásnak, hogy végzés után a könyvtárak és tájékoztatási intézmények (esetleg valamely központi könyvtárügyi, társadalmi szerv; pl. a *Magyar Könyvtárosok Egyesülete*) is biztosítsanak, illetve szervezzenek intenzív nyelvtanulási lehetőséget a kezdő szakemberek számára.

A szakpárosítás másik fontos problémája a nem humán és társadalomtudományi profilú könyvtárak és tájékoztatási intézmények szakemberszükségletének a biztosítása kapcsán vetődik fel. Az 1960-as években néhány éven keresztül lehetséges volt a könyvtár szak párosítása az ELTE Természettudományi Karán oktatott összes szakkal, tudományterülettel. Ha nem is nagy létszámmal, de minden évben voltak matematika, fizika, kémia, földrajz és biológia szakos hallgatóink, akiket a természettudományi és alkalmazott tudományi profilú – műszaki, orvosi, mezőgazdasági stb. – szakkönyvtárak, de az általá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nosabb gyűjtőkörű egyéb könyvtárak és a tájékoztatási intézmények is szívesen alkalmaztak. Ez a szakpárosítási lehetőség annak ellenére megszűnt, hogy fontosságát, szükségességét és hasznosságát mindenki hangoztatta és elismerte, s létjogosultságát soha senki nem vitatta. Visszaállítására a tanszék többszöri, állandó szorgalmazása ellenére sem került sor a két kar közti óraegyeztetési és egyéb adminisztratív okokra hivatkozva. Az oktatási törvény – ahogy említettük – elvben biztosítja, lehetővé teszi az ilyen szakpárosítást is, de ha meghirdetésére nem kerül sor, adminisztratív akadályok lehetetlenné teszik a megvalósulását. Mindenképpen kívánatos, hogy a következő felsőoktatási tájékoztató tartalmazzon ilyen karok közti tantárgykapcsolási, tulajdonképpen „áthallgatási" lehetőséget a könyvtárosképzés számára is. Ebben az esetben persze az írásbeli felvételi vizsga anyaga ne a bölcsészkaron előírt magyar és történelem, hanem – addig még időben megállapítandó – két természettudományi középiskolai tantárgy anyaga legyen. Az látszik célszerűnek, hogy a könyvtár és valamilyen természettudományi szakos hallgatók felvételi keretszáma a Természettudományi Kar keretszámából kerüljön ki. A könyvtárügy és szakirodalmi tájékoztatás szükségletei azt indokolják, hogy a könyvtár szakra felveendő hallgatók aránya másik szaktárgyuk szerint a következőképpen alakuljon: kb. 30% magyar és történelem, kb. 35% idegen nyelv, s ugyancsak kb. 35% természettudományi szakos.

Hallgatói létszám

Ha a fenti problémák kedvezően megoldódnak, a jelenlegi képzés a hallgatóknak nevetségesen alacsony száma miatt akkor sem tudja a szakemberszükséglet töredékét sem biztosítani, amelyre pedig egy koncepciózus, országos könyvtár- és információspolitika igényt tart. A tanszék hallgatói létszáma nappali tagozaton az 1960-as években, de még az 1970-es évek jórészében is évfolyamonként 30 és 60 fő között mozgott. Két-három szemináriumi gyakorlati csoport tanult tehát egy-egy évfolyamon. Az 1980-as években a felvételi keretszám – teljesen indokolatlanul – rohamosan csökkent; néhány év óta 8–12 fő, amely a külföldiekkel (csehszlovákiai magyar, illetve magyarul tudó, néhány szovjetunióbeli és főleg a fejlődő országokból származó hallgatókkal) 20-22 főre növekedhet. A külföldiekkel a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy nem számolhat, néhány hallgató pedig a másik szakja alapján helyezkedik el, így végül is a tanszék évi 8-10 főnél több szakembert nemigen tud biztosítani a hazai gyakorlat számára. S ez tulajdonképpen a nullával egyenlő, s más okok mellett lényegesen hozzájárul a könyvtárakban dolgozó szakképzetlen munkatársak számának állandó növekedéséhez.

A múltban különböző szervek többször végeztek vizsgálatokat a magyar könyvtár- és tájékoztatásügy szakemberszükségletének a megállapítására. Ezek általában igen nagy számokban, több száz főben határozták meg az évente kiképzendők létszámát. Persze ezeknek csak egy részét (20–25%-át) kell egyetemen kiképezni, nagyobb részük (45–50%) számára főiskolai végzettség, illetve könyvtárkezelői szintű kiképzés (30–35%) szükséges. Egy 1977–1978-as felmérés szerint – az akkori képzettségi szintnek csak a fenntartásához (nem a javításához!) – évente 500 új munkába lépővel kellett számolni (300 fő nyugdíjba vonuló + 200 fő fejlesztés). A helyzet a szakképzetlenek számának az emelkedését tekintve azóta lényegesen romlott, de – amíg az új, mai helyzetnek meg-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

felelő újabb igényfelmérés meg nem történik, amelynek alapján olyan beiskolázási koncepció lesz kialakítható, hogy reális felvételi keretszámot tudunk megállapítani a különböző képzőintézmények, köztük az egyetem számára is – maradjunk a kb. tíz év előtti szükségleteknél. Ennek alapján az évente 500 új munkába lépőnek egyetemen kiképzendő 20–25%-a 100–125 fő. A minimálisan 100 fő kiképzése perspektivikusan, figyelembe véve a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem megindítandó egyetemi könyvtárosképzését is, nem látszik irreális feladatnak. A két tanszéknek 50–50 hallgatót kell ahhoz évenként felvennie, hogy ezt a szükségletet kielégítse, s ilyen számú hallgató oktatására a budapesti tanszék némi személyi fejlesztés után, a debreceni persze hosszabb távon, reálisan vállalkozhat is. E távolabbi célok elérése előtt is feltétlenül szükséges tanszékünkön a felvételi keretszám emelése, lehetőleg már a következő menetben is 25–30 főre, azaz két-három tanulócsoportra.

Gyakorlati képzés, könyvtári gyakorlatok

Mind a könyvtárosi, mind a tudományos tájékoztató tevékenység szilárd elvi alapokon nyugvó, alapos elméleti ismereteket feltételező gyakorlati foglalkozás. Ennek megfelelően a hallgatóknak már az egyetemen, a képzés keretében el kell sajátítaniuk olyan szintű gyakorlati készségeket, amelyek alapján munkába állva érdemlegesen és eredményesen képesek bekapcsolódni a mindennapi könyvtári vagy informatikai tevékenységbe, és a készségeket továbbfejlesztve, rövid idő alatt komoly jártasságra tudnak szert tenni. Az egyetemen belül, a képzés keretében végzett különböző (dokumentum leírási, osztályozási, könyvtártani, bibliográfiai és tájékoztatási stb.) gyakorlatok ehhez nem elegendők. Igen nagy szükség lenne egy olyan jól felszerelt műhelykönyvtárra vagy tankönyvtárra, amely magas színvonalú technológiát alkalmaz, kitűnően felkészült, pedagógiai jártasságú szakembereket foglalkoztat és a vezetése is korszerű. Mindenki számára természetes és magától értetődő, hogy az egyetem gyakorló iskolákkal rendelkezik, s az is, hogy a gyakorlati természettudományi képzés szolgálatában laboratóriumokat tart fenn. Ugyanígy természetesnek kellene lenniök a nemtanár szakosok munkahelyi gyakorlatát biztosító „műhelyeknek", esetünkben egy műhelykönyvtárnak. Ennek hiányában a III. évfolyam utáni négyhetes, és az V. éves 200 órás szakmai gyakorlat elvégzésére a különböző típusú könyvtárakhoz, tájékoztatási intézményekhez irányítjuk hallgatóinkat, hogy ott a mindennapi munka során könyvtári körülmények közt ismerkedjenek meg a különféle munkafolyamatokkal és az ezekhez szükséges kézi- és segédkönyvek, felszerelések, technikai eszközök, médiák stb. használatával és kezelésével.

Ezek a könyvtárak azonban nincsenek felkészülve arra, hogy az egyetemi képzés gyakorlatait a kívánalmaknak megfelelően megoldják. Nincs kialakulva például az a rendszer, vagy ahhoz valamilyen hasonló, – hogy a gyakorló iskolák analógiájánál maradjunk, – amelyet ott a vezető tanárok testülete alkot. Ők az átlagosnál alacsonyabb óraszámban dolgoznak, de feladatkörükhöz tartozik az utánpótlás szakmai, módszertani és hivatásbeli felkészítése, s mindezt teszik az átlagosnál kedvezőbb körülmények között és magasabb juttatásért. E minta alapján lenne célszerű megoldást találni a könyvtáros- és informatikus utánpótlás gyakorlati felkészítésére is. Budapesten e tekintetben az *Egyete-*

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mi Könyvtár – kedvezőtlen adottságai és szűkössége miatt – nem jöhet számításba, Debrecenben sokkal jobb a helyzet.

Kiegészítő (posztgraduális) tagozatok

Hároméves kiegészítő képzés

A nappali tagozat – korábban ismertetett – tanterve és tananyaga természetesen a kiegészítő tagozat számára is adaptálandó, figyelembe véve a tagozat szűkebb időkeretét (3 éves képzés, levelező formában) és a tagozatra járók gyakorlati könyvtári és informatikai ismereteit. A kiegészítő oktatási forma a megindulását követően fokozatosan az egyetemi könyvtárosképzés és a könyvtáros és tájékoztatási szakember-utánpótlás nagyon stabil és célszerű bázisává vált. E képzési forma egyrészt lehetőséget nyújt a nem könyvtáros diplomával rendelkező vagy más egyetemen végzett, s könyvtárakban és tájékoztatási intézményekben dolgozó szakembereknek a teljes nappali tagozati ismeretanyag elsajátítására; másrészt ennek révén van mód a nappali tagozatos könyvtáros szak egyoldalúságának, hiányosságainak, azaz erősen humán jellegének némi korrigálására.

A kiegészítő tagozatos hallgatók közt – a nem könyvtár szakos bölcsészkari és egyéb egyetemi diplomával rendelkezők mellett – ott vannak azok is, akik korábban a tanárképző főiskolákon végezték el a könyvtár szakot. Jelenleg e két egészen különböző előképzettséggel bíró csoport ugyanazon tanterv szerint végzi a tanulmányait, holott a főiskolai könyvtárosi diploma birtokosai négy éven keresztül rendszeresen tanultak könyvtártudományi és tájékoztatási ismereteket, a többiek pedig elsősorban gyakorlati tapasztalatokkal rendelkeznek, illetve legfeljebb autodidakta módon, a szakirodalom olvasása révén képezték magukat.

Minél hamarabb a fentiek szerinti két csoportra választandó szét a tartalmában ma még egységes kiegészítő tagozatos képzés, természetesen külön-külön tantervvel és programokkal. A négyéves főiskolai képzésben részesültek tantervének, de különösen tananyaguknak a kialakítása – a felesleges párhuzamosságok, illetve ismétlések elkerülése végett – csak a főiskolai és az egyetemi képzés tananyagának a kölcsönösen gondos egyeztetése, összehasonlítása révén valósítható meg, amelyre valamilyen formában (esetleg az egész képzési rendszer már korábban javasolt újbóli átgondolása során) a közeljövőben sort kell keríteni.

Ennek kapcsán megjegyezzük még, hogy – véleményünk szerint – a főiskolán könyvtáros diplomát szerzettek kiegészítő tagozatos képzési idejét célszerű lenne három évről kettőre csökkenteni. Ide kívánkozik még az a megjegyzés is, hogy a valóban igen jól bevált és a mostani körülmények között feltétlenül szükséges kiegészítő tagozat a leghosszabb és e miatt a legköltségesebb könyvtárosképzési forma (5 év nappali + 3 év); az itt tanulók számát a nappali tagozatos hallgatókénak az emelésével és szakpárosítási lehetőségeik bővítésével lehet és kell csökkenteni!

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Szakmai információs szak

A kiegészítő szakképzés speciális formája az ún. szakinformátorokat képző szakmai információs szak.

A szak célja olyan szakemberek képzése, akik a vállalatoknál a kutató és fejlesztő intézeteknél, központi és ágazati tájékoztatási intézményeknél, könyvtáraknál, valamint a felsoroltak irányító szerveinél képesek:

- a szakmai információs rendszerek, szakirodalmi bázisok szervezésére;
- a szakmai információk döntéselőkészítési céllal történő elemzésér és szintetizálására;
- a szakmai információs tevékenység gépesítésének és automatizálásának szervezésére;
- az audio-vizuális tájékoztatás, a szakmai propaganda szervezésére;
- a KGST-országok Nemzetközi Tudományos és Műszaki Információs Rendszerében és más nemzetközi információs együttműködésben való részvételünk szervezésére;
- az informatika elméleti kérdéseivel való foglalkozásra.

A képzés 2 éves, posztgraduális. A szakot egyetemi végzettséggel és több évi gyakorlattal, valamint idegen nyelvismerettel rendelkezők vehetik fel. A végzők „szakinformátor" elnevezésű oklevelet kapnak. Azok, akiket a munkahely javasol, a felvételnél előnyben részesülnek. A képzés a *Könyvtártudományi Tanszék* keretében levelező tagozaton történik a *Természettudományi Kar Numerikus és Gépi Matematikai Tanszéke* és külső szakemberek közreműködésével.

A tagozat tananyaga tehát lényegében – az alapozó tantárgyak mellett – a szöveges információfeldolgozás kérdéseit öleli fel. A törzsanyagot képező stúdiumok mellett a tagozaton is lehetőség nyílik speciális kollégiumok keretében további ismeretek elsajátítására. A hallgatók kétéves tanulmányaikat diplomadolgozattal zárják.

Az informatikai ismeretek oktatásának ez a formája az eddig már harmadszor indított képzése során szerzett tapasztalatok szerint – a szükségszerűen meglévő nehézségek és korlátok ellenére – bevált. Ezért és a tájékoztatási intézmények és szakemberek részéről megnyilvánuló élénk érdeklődés, sőt sürgetés nyomán úgy döntöttünk, hogy – egy évi szüneteltetés után – a szakot a következő (1987/88-i) tanévre újból meghirdetjük. A meghirdetés az ez évi felsőoktatási tájékoztatóból – sajnálatos módon – kimaradt, így némi késéssel a *Művelődési Közlöny*ben és a könyvtári szaksajtóban (*Könyvtári Figyelő, Könyvtáros, Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*) jelent meg; de a következőkben célszerű lenne a hároméves kiegészítő tagozatos képzés mellett a hivatalos tájékoztatóban időben közreadni, mivel az igények kielégítése végett a jövőben is célszerűnek látjuk a szak kétévenkénti indítását.

Tekintettel arra, hogy a szak tananyaga konkrétan a szöveges információ feldolgozását öleli fel, keretei lehetővé teszik a kiterjesztését más bölcsészettudományi szakokra is. E tekintetben elsősorban az általános nyelvészet, a folklór, a levéltár szak, a muzeológia jöhet számításba, mivel problémáik természete a tanszékünkével rokon és hasonló megoldásokat kíván. Sőt, a számítógépes nyelvészet némely eredményeinek már eddig is helyet kellett biztosítani a tananyagban. A Könyvtártudományi Tanszék problémáinak a megoldása és a könyvtárosképzés továbbfejlesztése tehát nemcsak közvetlenül a könyvtáros- és tájékoztatási szakemberképzést érinti, hanem hatással lehet az egész Bölcsészet-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tudományi Kar képzésének korszerűsítésére is. A fentiekben körvonalazott igény a Kar részéről már korábban is megmutatkozott, s ennek teljesítése fokozatosan mielőbb kívánatos.

Könyvtártörténeti, könyvmuzeológiai szak

Egyelőre mint megvalósítandó tervről szólunk a szakmai információs szakhoz hasonló formában, idő- és órakeretben az 1989–90-i tanévben megindítandó „Könyvtártörténeti, könyvmuzeológiai szak"-ról.

A szak célja olyan szakemberek képzése, akik a történeti gyűjteménnyel rendelkező nagykönyvtárakban (nemzeti könyvtár, egyetemi könyvtárak, szakkönyvtárak stb.), egyházi gyűjteményekben, nagymúltú iskolai könyvtárakban, megyei és városi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben és egyéb muzeális gyűjteményekben képesek:

- a kódexekkel, egyéb régi és modern tudományos és irodalmi értékű kéziratokkal,
- az ősnyomtatványokkal, a régi magyar könyvekkel, az antikvákkal s az egyéb régi és ritka könyvekkel,
- a kötéstörténeti és könyvművészeti szempontból értékes kiadványokkal való foglalkozásra;
- ezek szakszerű könyvtári és bibliográfiai feltárására,
- könyvegészségügyi és restaurálási problémáiknak szakszerű intézésére,
- az ilyen művekből álló gyűjtemények szervezésére, irányítására és kezelésére; s végül
- e területeken, önálló kutatómunka, tudományos tevékenység végzésére.

A képzés 2 éves, posztgraduális. A szakot egyetemi végzettséggel és több évi gyakorlattal rendelkezők vehetik fel. Latin nyelvtudás kívánatos. Azok, akiket a munkahely javasol, a felvételnél előnyben részesülnek. A végzők „könyvtörténész, könyvmuzeológus" elnevezésű oklevelet kapnak. A képzés az ELTE Bölcsészettudományi Kar Könyvtártudományi Tanszéke keretében levelező tagozaton történik külső szakemberek bevonásával.

A szak megszervezését és megindítását a különböző történeti gyűjtemények vezetői évek óta kérik és sürgetik, de objektíve szükségessé és sürgőssé teszik az e gyűjtemények jó részében uralkodó kedvezőtlen állapotok, káderproblémák. Tantervének, tananyagának és oktatói gárdájának az összeállítása folyamatban van; megindításával a Bölcsészettudományi Kar vezetése egyetért.

Továbbképzés

Könyvtáros és informatikus szakemberképzési funkciójuk mellett az előzők során számba vett kiegészítő-tagozatos oktatási formák mindegyike tulajdonképpen továbbképzési tevékenységet is végez (illetve végezni fog). A hároméves kiegészítő tagozaton a korábban tanárképzőben tanult könyvtárszakosok voltaképpen az ott szerzett ismereteiket egészítik ki, mélyítik el. A szakmai információs szak eddigi három kurzusát pedig már az eredetileg könyvtáros diplomával rendelkezők közül végezték el többen, s nyilván a jövőben is számos ilyen hallgatója lesz a tagozatnak, ahogy a jövő évben meginduló könyvtörténeti, könyvmuzeológiai szak esetében is várható ez.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A szakmai információs szak tanterve és vizsgarendje

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	Koll.	Gyj.	Szig.	ÁV.
Matematikai bevezetés	12+12	12	–	–	–	1,2	–	–
Logika	12	12	–	–	–	1,2	–	–
Az informatika és dokumentáció alapjai	12	12	–	–	1	–	2	–
Információs szervezetek működése és munkafolyamatai	12	12	–	–	1	–	2	–
Bibliográfiai feldolgozás	12+6	–	–	–	–	1	–	–
Bevezetés az osztályozásba	12+6	–	–	–	1	1	2	–
Információkereső nyelvek	–	12	–	–	–	–	2	–
Az információk analitikus-szintetikus feldolgozása	–	12	–	–	–	2	–	–
Információforrások	–	–	12+12	12+12	3	3,4	4	–

Rövidítések: Koll. = Kollokvium
Gyj. = Gyakorlati jegy
Szig. = Szigorlat

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A szakmai információs szak tanterve és vizsgarendje

(folytatás)

Tantárgyak	I.	II.	III.	IV.	Koll.	Gyj.	Szig.	ÁV.
Információs rendszerek elmélete	–	12	–	–	–	–	2	–
Hazai és nemzetközi információs rendszerek	–	–	12	12	3	–	4	4
Számítástechnika. Programozási alapismeretek	–	12	–	–	–	2	–	4
Audovizuális technika a tájékoztatásban. Reprográfia.	–	–	12	–	3	–	–	–
Információs folyamatok automatizálása	–	–	12+12	12+12	3	3,4	4	4
Speciális kollégiumok és szemináriumok. Az I–II. félévben kötelező egy, a III–IV. félévben kötelező kettő hallgatása	12	12	12+12	12+12	1,3	4	–	4

Rövidítések: K. = Kollokvium
Gyj. = Gyakorlati jegy
Sz. = Szigorlat

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kifejezetten továbbképzési céllal a tanszék eddig még nem szervezett külön oktatási formát, pedig a régebben végzett hallgatók fokozatosan elavuló ismereteinek a felfrissítése, valamint az azóta keletkezett új stúdiumok, ismeretterületek anyagának intézményes keretben, tanári vezetéssel történő feldolgozása, elsajátítása sürgősen indokolja ezt. Ahogyan a könyvtárosképzés, úgy a továbbképzés esetében is valamilyen rendszerben kell gondolkodnunk, s a képző intézményeknek (egyetem, főiskolák), a *KMK Oktatási Osztály*ának, esetleg az OMFB-nek a bevonásával kell kialakítanunk e rendszert, megosztani a benne résztvevők közt a továbbképzési területeket és feladatokat, s biztosítani mindennek az anyagi és személyi feltételeit.

A tanszék addig is, amíg e feladatok megoldódnak és a feltételek megteremtődnek (s ez minél előbb megtörténik, annál jobb), az *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum* kezdeményezésére bekapcsolódott a pedagógusok országos intenzív továbbképzésébe. Ez egyéves, 120 órára terjedő képzési forma, amelyből 30 óra központi témaköröket ölel fel, 90 óra pedig egy-egy szak anyagát. A mi esetünkben konkrétan a könyvtáros tanárok továbbképzése a feladat, s a 90 óra a könyvtári és informatikai stúdiumok oktatására fordítandó. E továbbképzés előzetes tervjavaslata (tantárgyak, tanterv és óraterv; a képzésbe bekapcsolandó oktatók; programok stb.) elkészült; az iskolai könyvtárosok továbbképzése az 1987–88-i tanévben megindult.

Tanszemélyzet, külső előadók

A korábban számbavett képzési és továbbképzési feladatok eredményes teljesítésének elsődleges feltétele – megelőzve az összes tárgyi, anyagi, berendezési, technikai kívánalmakat, amelyek persze szintén elengedhetetlenek – megfelelő mennyiségű, jól képzett, széleskörű általános műveltséggel, a maga területén alapos szakismeretekkel, továbbá pedagógiai felkészültséggel és érzékkel, valamint nyelvismerettel rendelkező tanszéki státusban lévő oktató.

Jelenleg a tanszék munkatársainak az összlétszáma 10 fő; beosztás szerinti megoszlásuk: 2 docens, 4 adjunktus, 2 tanársegéd, 1 könyvtáros és 1 tanszéki ügyintéző. Az oktatók közül 3 rendelkezik kandidátusi tudományos fokozattal, 3 pedig bölcsészdoktorátussal. Egy tanársegédi státus betöltése folyamatban van, ezzel 9-re emelkedik az oktatói létszám.

Ha a személyi összetételt nézzük, a tanszék oktatói együttese nem felel meg a fenti követelményeknek.

A mostani alacsony oktatói létszám miatt például olyan alapvető szaktantárgyakat, mint a *Bibliográfiai leírás és katalógizálás*, vagy *Az informatika alapjai* korábban a tanszéken dolgozó, de most külső előadók tanítanak.

Tanszékünk stábjából ugyanis ez idáig mindig hiányzott tudományos fokozattal rendelkező informatikus szakember. Számos egyetemi oktatási és tudományos feladat elvégzése viszont tudományos fokozathoz vagy docensi beosztáshoz van kötve. Bölcsészdoktori disszertációt alacsonyabb képesítésű oktató például nem bírálhat, de nem lehet a doktori szóbeli vizsga bizottságának a tagja vagy államvizsga bizottság elnöke sem. Eddig e funkciók ellátását – ha lehetséges volt – külső szakemberek bevonása révén oldot-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

tuk meg, ami csak szükségmegoldást jelentett, vagy a tanszék korábbi docensei és kandidátusai, akiknek az oktatási és kutatási szakterületük elsődlegesen a könyv- és könyvtártörténet, látták el a teendőket, aminek persze csak formálisan tudtak eleget tenni. Személyében ugyancsak formálisan tudta és tudja képviselni a tanszékvezető is az informatikai oktatást tartalmi szempontból, illetve a tanszéket a különböző egyéb (pl. akadémiai, Tudományos Minősítő Bizottság, OMFB stb.) fórumokon.

Az oktatás megerősítése még más területeken is szükséges lesz, s a mostani oktatóknak is – különösen a fiatalabbaknak – komoly önképzés révén (amelyhez általában nyelvismeret szükséges) gyarapítaniok és mélyíteniök kell szakismereteiket.

A tanszék természetesen mindezek után, a helyzet bármilyen kedvező alakulását követően sem lesz abban a helyzetben, hogy olyan állandó munkatársi gárdával rendelkezzék, amely a képzés sokrétű feladatait teljességgel és megfelelő minőségi szinten meg tudja oldani; ezért minden könyvtárosi és szakirodalmi ismeretterület legjobb szakembereit, specialistáit külső, megbízott előadóként be kell vonnia a képzésbe, a nappali tagozatosba is, de különösen a kiegészítő, illetve a speciális posztgraduális tagozatok keretében folyó oktatásba. Az ő méltányos honorálásuk azonban a jelenlegi egyetemi tiszteletdíjrendszerben nem oldható meg. Voltak olyan oktatók, akik a megalázó összegű (40–70 Ft/óra) tiszteletdíjat nem vették fel, hanem ügyszeretetből, esetleg dacból – mindenfajta honorálás nélkül – tanítottak. A honoráriumok emelésének a lehetőségét az utolsó esztendőben a Művelődési Minisztérium Könyvtári osztályának az anyagi támogatása biztosította számukra. Ilyen jellegű támogatását a következőkben is kérjük és megköszönjük, de mindenképpen szorgalmazni kell olyan honoráriumok megállapítását az egyetemek külső előadói számára, amelyek megfelelnek a tőlük várt és kapott magas szakmai és tudományos teljesítményeknek.

Ez az áttekintés közel sem foglalkozott az egyetemi könyvtárosképzés minden problémájával, csak a fontosabbakat és a leginkább aktuálisakat emelte ki, s csak vázlatos, szinte madártávlati képet nyújtott a képzés egészének, mai helyzetének és jövőbeli feladatainak a jellegéről. A későbbiekben, a fejlesztés során minden egyes kérdéskört – az itt nem érintetteket is – újból át kell gondolni, s ezeket részleteikben az egyéb képzőintézményeket és a szakmai nyilvánosságot is bevonva meg kell vitatni. El kell végezni mindazokat a gyakorlati vizsgálatokat, felméréseket és összehasonlító elemzéseket, amelyek alapot nyújtanak a reális fejlesztéshez és tervezéshez. Hasznosítani kell a jó külföldi megoldásokat és az itthoni tapasztalatokat egyaránt. Tudatában vagyunk annak, hogy a könyvtárpolitika és a könyvtárügy konkrét elvi és gyakorlati támogatása elengedhetetlen a könyvtárosképzés fejlesztéséhez, színvonalának az emeléséhez, de a könyvtárpolitikai és könyvtárügyi vezetésnek is számolnia kell azzal, hogy a korszerű, színvonalas könyvtárosképzés a maga eszközeivel milyen hatékonyan képes hozzájárulni a feladatok eredményes végrehajtásához. Ebben a szellemben és e gondolatok jegyében tartja feladatának az egyetemi könyvtárosképző tanszék a gyümölcsöző együttműködést.

A Művelődési Minisztérium Könyvtárosképzési Szakbizottsága a fenti összefoglalást 1987. március 31 -i ülésén megtárgyalta.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az e tárgyban készült munkaközi anyagokat lapunk 1986. 5. számában (476–496 p.) publikáltuk. Most az OKT által elfogadott előterjesztést adjuk közre a jegyzetek nélkül.* (A szerk.)

TERVSZERŰ ÁLLOMÁNYAPASZTÁS – FÖLÖSPÉLDÁNY-HASZNOSÍTÁS – KÖNYVTÁRI ANYAGOK MEGŐRZÉSE

SONNEVEND PÉTER

Bevezetés

1. Az elmúlt másfél évtizedben a hazai könyvtárak állománya lényegében megduplázódott, ami a raktározási helyzet romlásán túl ahhoz vezetett, hogy igen jelentős arányú elavult, ritkán használt, egyszóval fölös anyag terheli a gyűjteményeket: végső soron ez a könyvtárak alapfeladatainak ellátását is nehezíti. A gyarapítás változatlanul a gyűjteményfejlesztés szinte egyedüli meghatározója, amelyet nem kísér kellő mértékben a használat (nem-használat), a használati érték (értékvesztés) befolyásolta tervszerű apasztás. A jelzett időszakban a tanácsi közművelődési könyvtárak átlagban a gyarapításhoz viszonyítva 35%-nyit apasztottak, a szakkönyvtárak körében ez az arány 25% (e százalékarány mindkét esetben a könyvállomány alakulására vonatkozik).

A 3/1975. KM–PM sz. rendelet nyújtotta keretek folyamatos-rendszeres kiaknázása egészében még várat magára, bár egyes jól szervezett hálózatok eddig is éltek a rendelet adta lehetőségekkel.

Az utóbbi években az apasztás-gyarapítás arány enyhén emelkedő tendenciát mutat, amihez hozzájárult az *OSZK Fölöspéldány Központ*jának növekvő aktivitása a kétlépcsős (hálózati-országos) fölöspéldány-hasznosítás kialakítása érdekében, az *Országos Műszaki Könyvtár* egyre határozottabb koordinációs központi szerepvállalása, egyes nagykönyvtárak szakterületi megőrzési funkciót vállaló magatartása, valamint az OSZK mellett 1984-ben létrehozott törökbálinti tárolókönyvtár.

A munka nagyobb mértékű kibontakozását fékezte:

- az 1975-ös rendelet célratörő végrehajtását elősegítő módszertani, képzési stb. eszközök elégtelensége; illetve az 1975-ös rendelettel megállapított szabályzattal kapcsolatos kérdésekről kiadott kulturális és pénzügyminiszteri együttes irányelv (635/1978.)** ellentmondásos hatása;
- a megőrzési felelősség gyakorta parttalan értelmezése a könyvtárak részéről, illetve az egyértelmű országos iránymutatás hiánya a könyvtári anyagok összehangolt megőrzése kérdésében;

* Az *Országos Könyvtárügyi Tanács* elnökének 1986. június 27.-i levelével felkért tárolókönyvtári ad hoc bizottság munkájának eredményeként összefoglalta: *Sonnevend* Péter (OSZK). A bizottság tagjai voltak: *Balázs* Sándorné (Országgyűlési Könyvtár), *Benda* Mária (OIK), *Billédi* Ferencné (AGROINFORM), *Futala* Tibor (OMIKK), *Kiss* Jenő (FSZEK), *Román* Lászlóné (Baranya Megyei Könyvtár), *Simon* Zoltán (Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár).

** Művelődésügyi Közlöny. 1978. 9. sz.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– a fenntartók még általánosan tapasztalható mennyiségi szemléletéből fakadó aggályok, valamint a közvéleményben élő gyűjteményfetisizmus.

2. Az alábbiakban javaslatot teszünk a problémák megoldására vagy legalább a megoldást elősegítő megközelítésre.

Ennek során elsősorban a címben kiemelt három kérdés összefüggő végiggondolására törekszünk a 3/1975. KM–PM sz. rendelet szabályzatának 15–17. §-ban foglaltak előremutató pontosítása és értelmezése végett.

Célkitűzéseink a következők:

– a tervszerű állományapasztás végrehajtása világos – és minél egyszerűbb – feladatot jelentsen a könyvtárak számára;
– az állományapasztás során kivont fölöspéldány-anyag differenciált – az anyag használati/eszmei értékéhez igazodó – hasznosításáért viselt felelősség egyértelmű, az eljárás módszere célirányos legyen;
– a megőrzésre alkalmas anyaggal kapcsolatos tároló könyvtári funkció ellátására a hazai könyvtári rendszer mai lehetőségeihez igazodva olyan munkamegosztásos/decentralizált megoldást találjunk, amely egyben a legjobban biztosítja a helybeni és könyvtárközi hasznosítást is.

Kiinduló pontként kínálkozik annak leszögezése, hogy a tartósan nem, vagy kifejezetten ritkán használt műveket, kiadványokat – leszámítva a muzeális értékű állománytesteket, dokumentumokat – nem célszerű sok helyütt párhuzamosan megőrizni: arra kell törekedni, hogy az eredetileg több ezer helyen felhalmozódó hazai kiadványok az A-típusú (felsőfokú általános könyvtári ellátást biztosító) tanácsi közművelődési, valamint a szakterületileg illetékes központi könyvtárakban, míg a néhány száz helyen gyarapodó külföldi kiadványok az egy-két tucat kijelölt központi szakkönyvtárban kerüljenek megőrzésre. Ezáltal biztosítható a könyvtárak, az országos könyvtári rendszer azon törvénybe foglalt kötelessége, miszerint (a könyvtár feladata, hogy) „megőrizze ... azokat a könyvtári anyagokat, amelyek az egyetemes, a nemzeti és a nemzetiségi kultúra, valamint a tudományos kutatás szempontjából jelentősek" (1976. évi 15. tvr. 6. § c/ pontja).

A törvényerejű rendelet végrehajtását szolgáló jogszabályok konkrét állásfoglalásaiból kirajzolódnak témánk összefüggései s a legfontosabb felelősök teendői:

– a feleslegessé vált könyvtári anyag kivonása, megfelelő magasabb kompetenciájú könyvtárhoz való juttatása,
– a hálózati (koordinációs) központok és a nemzeti könyvtár szerepe a fölös anyag hasznosításában,
– tároló könyvtári gyűjtemény(ek) létrehozása és fenntartása az ágazati felügyeletet ellátó minisztérium részéről.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Állományok

3. A közkönyvtárak háború előtti állománya nem haladta meg a 8–9 milliót.* Az 50-es évek elejének adatai szerint a közművelődési és szakkönyvtárak könyv- és periodika állománya 15–16 millió körül mozgott.** A 80-as évek közepére a közművelődési könyvtárak állománya csaknem elérte az 50 milliót, a szakkönyvtárak könyv- és periodika állománya a 30-at, az iskolai könyvtáraké a 23 milliót, összesen tehát az állomány 100 milliós szint fölött van.*** Az adatokból következik, hogy a mai könyvtári állományok döntő többsége az utóbbi 30–35 év anyagából tevődik ki, s 10–15 %-a lehet 1950–1952 előtti. Közismert, hogy a megyei közművelődési hálózatok létrejötte, felnövekedése is ezen időszak eredménye.

A közművelődési és iskolai könyvtárakban a hazai – s ezen belül a könyvkereskedelmi forgalomba került – kiadványok dominálnak. A szakkönyvtárakban a kurrens gyarapodás 25%-a lehet külföldön kiadott dokumentum (illetve az időszaki kiadványoknál az arány közel van az 50%-hoz).

A könyvek központi katalógusába az utóbbi évtizedben évi átlagban mintegy 200 könyvtártól 200 ezer bejelentés érkezik, a külföldi folyóiratok központi katalógusába 800–900 könyvtárból 80 ezer (kb. 15–18 ezer féle időszaki kiadványról).

A 70-es évek első felében lefolytatott ellátottsági vizsgálatok szerint a beérkező külföldi dokumentumok választékának magas, mintegy 80–90%-os hányada koncentrálódik az adott tudományág 6–10 legfontosabb könyvtárában. Azóta a helyzet érdemlegesen aligha változott. A főfoglalkozású könyvtárossal működő közel 900 szakkönyvtárból a 120–123 országos feladatkörű részesedik a bel- és külföldi könyvgyarapodás példánymennyiségének közel 50%-ával s a folyóiratgyarapodás 60%-ával. Mindebből olyan következtetés vonható le – nem nagy hibaszázalékkal –, hogy a lokális jelentőségű kis gyűjtemények, ha játszanak is komplementer szerepet a nagyobb gyűjtemények gyarapodásának kiegészítésében, mégis ez (nagyságrendben gondolkodva) viszonylag szerény mértékű. Ami azt is jelenti, hogy a tervszerű állományapasztás során forgalmazhatóvá váló fölöspéldányok ésszerűen koncentrált elhelyezése nem állíthatja megoldhatatlan helyzet elé a központi gyűjteményeket.

A közművelődési könyvtárak vonatkozásában a fejlesztési irányelvek avval számolnak, hogy az „A" típusú könyvtárak prézens állománya felöleli a XX. századi hazai könyvkiadás tartalmilag értékes részét, míg a „B" típusúak esetében a célkitűzés az 1945 utáni termés javára irányul.

* Magyar Statisztikai Szemle. 1938. május.

** Szabó András Endre: Könyvtári adatok (1884–1962 (Bp.) 1966), NPI.

*** Statisztikai Tájékoztató. Közművelődési Könyvtárak. Szakkönyvtárak. Bp. Tudományszervezési és Informatikai Intézet.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tervszerű állományapasztás.
Fölöspéldány-hasznosítás.
Megőrzés és szolgáltatás

4. A tervszerű állományapasztás minden könyvtár feladata, bár természetesen az egyes könyvtártípusok – s azon belül a könyvtári környezettől függően az egyes könyvtárak – között jelentősek a különbségek. A modell megalkotása szintjén azt kell hangsúlyozni, hogy a feladat általános, minden egyes könyvtárra vonatkozik, mindenkinek egyaránt kötelessége, hogy fenntartsa az összhangot állománya és funkciói között.

Evégett a könyvtár kiválogatja és törlési jegyzékre veszi fölöspéldányait, s a jegyzék egy példányát megküldi a hálózati központjának. A nyilvántartásból való kivezetést azonnal megkezdheti, de a dokumentumokat addig tárolja, amíg a hálózati központtól választ nem kap. Egyidejűleg – amennyiben a központi katalógusoknak bejelentett dokumentumot érint – jelzi a kivonás tényét az érvényes előírások szerint.

5. Az állományból kivont és könyvtári hasznosításra még alkalmas anyagot a továbbiakban a *központi szerepkörű* könyvtárak, a könyvtári rendszer nyelvére lefordítva: a *hálózati központok,* illetve a szakterületi együttműködési körök *kijelölt könyvtárai* (itt az alábbiakban leírt létrehozandó tároló könyvtári együttműködési körök kijelölt könyvtáraira gondolunk) veszik kezelésbe. E könyvtárak – főhatóságilag kiadott jogi iránymutatás által megerősítendő – feladatai a következők:

- meghatározzák és kiválasztják az illetékességi körükbe tartozó könyvtárak törlési jegyzékeiből a könyvtári hasznosításra alkalmas anyagokat, míg a többire vonatkozóan megadják a jóváhagyást a kereskedelmi, illetve ipari értékesítésre;
- döntenek arról, hogy az illetékességi körükbe tartozó könyvtárak közül melyeknek célszerű felajánlani jegyzéken vagy közvetlenül a fölöspéldányokat; egyben kiegészítik saját állományukat a szükséges dokumentumokkal;
- gondoskodnak arról, hogy az illetékességi körükbe tartozó könyvtárak által nem igényelt dokumentumok közül országos hasznosításra kerüljenek az alábbiak:
  - a 7/1985. (IV. 26.) MM sz. rendelet szerint a központi katalógusokba való bejelentési kötelezettség alá eső dokumentumok, vagyis az 1952-ig Magyarországon kiadott, illetve a külföldi dokumentumok időhatár nélkül;
  - a kötelespéldány-ellátás keretében kapott dokumentumok (amennyiben tíz év elteltével kivonásra kerülnek);
  - speciális, különleges értékkel bíró kiadványok, illetve példányok (pl. dedikált anyag);
  - azok a dokumentumok, amelyekre megítélésük szerint más könyvtárakban még szükség lehet;
- az országos körözés céljából jegyzéket készítenek az OSZK Fölöspéldány Központ számára (vagy egyedi megállapodás szerint átadják magát az anyagot), s az így kapott összesített igényeket kielégítik;
- szükség szerint tartalékállományt képeznek később jelentkező igények számára;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– a fennmaradó fölöspéldány anyagot kereskedelmi, végül az így sem hasznosítható maradékot ipari csatornákon értékesítik.

A fentiekben leírt mechanizmus a közművelődési könyvtárak számára feltehetően világosan összegzi a teendőket. A 19 megyei könyvtár, a fővárosi hálózat központja lényegében ma is ellátja e funkciókat, – az a lényeges, hogy e tevékenységük egyre tervszerűbb, célratörőbb legyen. Tapasztalatilag igazolható, hogy bizonyos számú kézikönyvet leszámítva a „C" és „D" típusú könyvtárak használói az utóbbi öt, maximum tíz év anyagát olvassák, így a korábbi dokumentumokat célszerű kivonni s a magasabb hierarchiájú gyűjteménynek átadni.

A tanácsi közművelődési könyvtári hálózat megyei-fővárosi központjai lehetnek azok a felkészült intézmények, amelyek a szakszervezeti és iskolai hálózatokban is ösztönözni, vezetni tudják az állományapasztás munkáját, – ahogy erre már több megyei könyvtár igen jó példát mutatott. A felsorolt funkciók és a más-más hálózatok terén jelentkező feladatok bizonyára számos helyi változatot termeltek-termelnek ki, ezért is hasznos lenne, ha a hálózati központok elkészítenék fölöspéldánykezelési szabályzatukat, s azt, mint a szervezeti és működési szabályzat mellékletét jóváhagyatnák az illetékesekkel (s ezt követően tájékoztatás és módszertani tapasztalatcsere végett megküldenék az OSZK Fölöspéldány Központjának).

7. Megítélésünk szerint az országos feladatkörű szakkönyvtáraknak (jelenleg 123 ilyen működik) e gyűjtési profiljukba vágó dokumentumok terén megőrzési funkciójuk van. Továbblépést javasolunk olyan irányban, hogy az állománygyarapítási kooperáció gondolatát – és főleg gyakorlatát – ismét vállalva kialakítjuk a tudománycsoportok/ismeretágak tároló – más szóval tartós megőrzési és szolgáltatási funkciót vállaló – könyvtárainak körét, megjelölve mindegyik tudománycsoport esetében a felelős (vezető) könyvtárat. E vezető könyvtárak irányításával *szakterületi tároló könyvtári együttműködési körök* jönnek létre, amelyekben részt vesznek az érintett országos feladatkörű könyvtárak. Az ilyen együttműködési körök, több esetben, működő hálózatra építhetők (például orvostudományi hálózat), másutt a koordinációs központ tölt(het)i be a vezető szerepet (OMK). Az átfogó tudománycsoportok vonatkozásában az 5/1978. KM sz. rendelet 4. mellékletében foglaltak, valamint az eddigi tárgyalások, véleménynyilvánítások alapján az alábbi könyvtárakat javasoljuk vezető könyvtárnak:

– *műszaki tudományok:* Országos Műszaki Könyvtár;
– *építésügy:* Építésügyi Tájékoztatási Központ Könyvtára;
– *vízügy:* VIZDOK;
– *orvostudományok:* Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár;
– *agrártudományok:* Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár;
– *természettudományok:* Országos Műszaki Könyvtár és Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára;
– *statisztikai kiadványok:* KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat;
– *jogi és hivatalos kiadványok:* Országgyűlési Könyvtár;
– *nemzetiségi lakosság ellátását szolgáló kiadványok:* Állami Gorkij Könyvtár;
– *társadalomtudományok:* (itt a bizottság alternatív javaslattal kíván élni).

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a) *Országos Széchényi Könyvtár Tároló Könyvtára*
Az a) változat szerint az OSZK TK a fentiekben nem érintett teljes társadalomtudományi körben illetékes a megőrzésre.

b) *MTA Könyvtára* és *OSZK Tároló Könyvtára*
A b) változat szerint a társadalomtudományok anyagának megőrzése a szakterületileg illetékes könyvtárak között osztódna fel (*FSZEK*-szociológia, *OPKM* – pedagógia stb.), s az *OSZK TK* a hungarika dokumentumokon kívül a más könyvtár által le nem fedett szakterületeken lenne illetékes;

– *szépirodalom:* OSZK TK;
– *külföldi hírlapanyag:* OSZK TK.

Az együttműködési körök megszervezése során célszerű kidolgozni egy olyan megőrzési szabályzatot, amely a felelősségi (gyűjtőköri) területek megállapítása/megosztása mellett kellően instruktív fogódzót nyújt a „küszöb" alatti dokumentumok kiszűrésére (mely kiadványokra nem vonatkozik a megőrzési funkció: emlékeztetve a tvr. idézett feladatmegjelölésére, amely a „jelentős" jelzőt szerepelteti).

Javasolt intézkedések

8. A 3/1975. KM–PM sz. rendelet kereteinek megfelelő konkretizálása érdekében olyan jogi iránymutatást kell kiadni, amely megfelelően orientálja mind a könyvtárakat, mind pedig a fenntartókat az alábbi kérdésekben:

– az 1949 után nagy példányszámban kiadott, tartalmilag elavult kiadványok radikális selejtezése;
– a rendelet szerinti „központi szerepkörű könyvtárak" kijelölése (anyagunk 5. és 7. pontja szerint) és felhatalmazásuk fontosabb kérdésekben való döntésre;
– annak körvonalazása, hogy milyen anyagot milyen módon kell hasznosítani (saját hálózat – országos körözés, értékesítés stb.);
– az országos megőrzési funkció vezető könyvtárainak kijelölése és teendőik meghatározása.

A bizottságban olyan vélemény is hangot kapott, hogy a jelzett kérdésekről önálló jogszabály kiadása indokolt, mivel több olyan kérdés szabályozása aktuális, amelyről eddig nem volt jogszabály (például a tároló-megőrző funkció megvalósítása).

Az összehangolt cselekvés folyamatos irányítását segíthetné egy állandó szakbizottság felállítása az Országos Könyvtárügyi Tanácsnak alárendelve) a szakbizottság a későbbiekben kibővíthetné funkcióját az állományépítés és gyűjtőköri kooperáció egész kérdéskörére).

Az országos könyvtári irányításnak fontos szerepe van abban, hogy a szakmai, a fenntartói – és a szélesebb – közvélemény megfelelő tájékoztatást kapjon a munkálatok céljáról, okairól és módszereiről.

9. A módszertani irányítás és a képzés elősegítése végett:

– a *gyarapítás* területén kívánatos ésszerűsítést eredményezhet, ha az Új Könyvek című állománygyarapítási segédlet fokozatosan bevezeti annak jelölését, hogy adott új kiadvány mely korábbi(aka)t teszi feleslegessé;

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

– a *nyilvántartás* kívánatos egyszerűsítése végett kellően instruktív anyagot kell közreadni a rendeletben lehetővé tett ideiglenes használatbavétel körébe sorolható könyvtári anyagokról (napilapoktól lektűr olvasmányokig), hogy az apasztási munkát feleslegesen ne nehezítse a sok nyilvántartásból való kiiktatás procedúrája;
– a *megőrzés* kötelezettségeinek egyértelművé tétele érdekében a szakmai fejlesztési dokumentumok fogalmazzák meg az egyes könyvtártípusok ilyen irányú feladatait, – ezt követően az intézményi szervezeti és működési szabályzatok ilyen irányú kiegészítése is esedékes;
– az állományapasztás, fölöspéldány-hasznosítás, (tároló könyvtári) megőrzés témáit átfogó módszertani *tanulmány-* és *szemlegyűjtemény* kiadása nagyban elősegítené mind a szakmai kövélemény befolyásolását, mind pedig a képzés (továbbképzés) eredményességét;
– a *képzés-továbbképzés* minden fokozatában kapjon a kivonás megfelelő helyet, s emellett központi céltanfolyamot is kell szervezni;
– a könyvtárak által nem hasznosított fölöspéldányok *kereskedelmi értékesítésére* jól hasznosítható javaslatokat, alternatívákat kell a központi szerepkörű könyvtárak elé tárni, hogy e könyvtárak valamelyest – a gyarapítást támogató – anyagi eszközökhöz juthassanak.

10. Az országos szakmai irányítás kezdeményezze és javasolja, hogy a központi szerepkörű könyvtárak fokozatosan kapják meg a fenntartóiktól azt a támogatást, amely az új feladat személyi és tárgyi feltételeit megteremti.

***

A TÖRTÉNETI ÉRTÉKŰ HANGFELVÉTELEK („orál history"-k most már ide kell értenünk a video-felvételeket is) gyűjtésének, állománygyarapításának legfontosabb eszköze a saját interjúkészítés – állapították meg az olasz állami hangtár kétnapos szakmai tanácskozásán. Az 1928-ban alapított és jelenleg a Könyvtári Javak és Kulturális Intézetek Központi Hivatala részeként működő hangtár lemez-archívumában 137 500 lemezt (köztük 30 000 „normál", 78 fordulatos lemezt), nyelvi és zenei etnográfiai gyűjteményében mintegy 30 000, főként mágnesszalagon lévő hangfelvételt őriz. A „történeti hangok" elnevezésű gyűjteményrész, mely hosszú „tetszhalál" után az utóbbi években indult fejlődésnek, a huszadik századi Olaszország számos jelentős személyiségének hangját őrzi: XIII. Leó pápától Togliattiig, D'Annunziotól Marconiig, Fermiig és Bertolucciig. (Accadémie e Biblioteche d'Italia, 1986. 2. sz.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A MEGYESZÉKHELYEK JOGI INFORMÁCIÓELLÁTÁSA

KENYÉRI KATALIN – SZ. NAGY LAJOS

A városok jogi-közigazgatási dokumentumgyűjteményei, országos kapcsolódási lehetőségeik és információs bázisaik

A megyeszékhelyeken és a többi városban jogi-közigazgatási dokumentum- és információellátást a területen dolgozó szakemberek egyes csoportjai (bírák, ügyészek, ügyvédek, a párt- és állami irányításban dolgozók, valamint a vállalati jogtanácsosok), a jogi felsőoktatásban vagy továbbképzésekben résztvevők és – bizonyos alkalmakkor és szinten – az állampolgárok igényelnek. Ezt az ellátást részben korlátozottan nyilvános – valójában zárt – munkahelyi szakkönyvtárak (bírósági, ügyészségi és tanácsi hivatali könyvtárak) hivatottak biztosítani, részben pedig a nyilvános megyei könyvtár megfelelő jogi-közigazgatási gyűjteményrésze. Három megyeszékhelyen található még a fentieken kívül egy olyan, korlátozottan nyilvános gyűjtemény, amely a legszélesebben fogja át a jogtudomány területét: az egyetemi könyvtár jogi gyűjteménye.

Mivel ily módon a megyékben nincs egyetlen nagy, viszonylag teljességre törekvően gyüjtő, nyilvános jogi-közigazgatási szakkönyvtár, a felsorolt kisebb gyűjtemények egyfelől fokozottan rá vannak utalva az országos szolgáltatásokra, másfelől viszont egyértelműen érdekük, hogy a helyi ellátás és hozzáférhetőség minél jobb színvonala érdekében értelmes munkamegosztással, együttműködéssel alakítsák állományukat és szolgáltatásaikat.

A bíróságok és ügyészségek szakkönyvtárairól az 5/1978-as rendelet külön nem intézkedett, így ezek nem alkotnak hálózatot. Az Igazságügyi Minisztérium Könyvtárának szervezeti és működési szabályzatában azonban (melléklet a 102/1980. (I.K.3.) IM számú utasításhoz) az igazságügyi szervek dolgozói munkájának könyvtári tájékoztató tevékenységgel történő segítésén kívül az a feladata is szerepel, hogy „a bírósági és egyéb igazságügyi könyvtárak, illetőleg az e könyvtárak kezelésével megbízott dolgozók munkájához szakmai és módszertani segítséget" kell adnia (3. § c. pont). Ám az Igazságügyi Minisztérium Könyvtára a folyamatos szakmai és módszertani segítségnyújtást, „instruálást" éppúgy nem tudja vállalni, mint a Legfőbb Ügyészség Könyvtára. Az előbbi jelenleg 2, az utóbbi 1 fő könyvtárossal működik. Főként ez a szerény személyi ellátottság eredményezi azt is, hogy egyik említett könyvtár sem állít elő vagy közvetít információs szolgáltatásokat a bírósági és ügyészségi könyvtáraknak. A Legfőbb Ügyészségen kapott tájékoztatás szerint azonban terveznek egy olyan központi cédulaellátási programot elindítani, amelynek keretében a Könyvtár beszerzéseiről készült cédulákat sokszorosítják a megyei főügyészségek könyvtárai számára, tőlük viszont megkérik a saját egyéb beszerzéseikről fölfektetett cédulákat, s ebből központi katalógust hoznak létre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ugyancsak nem tartoznak hálózathoz a 70–80-as években alakult hivatali szakkönyvtárak sem. Nekik még annyira sincs gazdájuk, összefogójuk, mint a bírósági és ügyészségi könyvtáraknak. Eddig a legtöbb segítséget az Országgyűlési Könyvtártól kapták, amely részt vett az OSZK KMK 1980-as, e könyvtárak helyzetét felmérő munkájában és az ennek alapján megfogalmazott Irányelv elkészítésében is. (Az Irányelv végül azután nem látott napvilágot, mert az MM Könyvtári Osztálya akkor mind a Minisztertanács Tanácsi Hivatalával történő egyeztetését, mind kiadását időszerűtlennek ítélte.)

A jogtudomány és a közigazgatás területén azóta, hogy az MTA Állam- és Jogtudományi Intézete Könyvtára a Dokumentációs Szemléjét megszüntette, országos tájékoztató szolgáltatásokat csak az Országgyűlési Könyvtár állít elő és kínál. Ezek ma a következők:

Állam- és Jogtudományi bibliográfia (kétévenként).

Magyar állam- és jogtudományi bibliográfia (kurrens, válogatott szakbibliográfia, évi két szám)

Ajánló jegyzék a hivatali szakkönyvtárak számára (évi négy szám)

Tanácsi dokumentumok (évi két szám)

Külföldi jogi periodikumok lelőhelyjegyzéke (utolsó az 1983-as)

Külföldön megjelenő jogi-közigazgatási művek jegyzéke (gyarapítási segédlet, évi 4 szám)

Külföldi jogi dokumentáció (permutált index, évi két szám)

(Szabad deszkriptoros gépi visszakeresés lehetősége; SDI-szolgáltatás)

Külföldi jogszabályok (permutált index, 1986-tól évi 1 szám)

Témafigyelés

Amint látható, a fenti szolgáltatások – egy kivételével – *szakirodalmi* információkat nyújtanak. A hazai *jogszabály*-információ ügyét két évtizede az Igazságügyi Minisztérium vállalta föl. Itt – a könyvtártól függetlenül – elkészülőben van egy fontos, a jog és a közigazgatás minden területén dolgozó személyt és intézményt érintő központi szolgáltatás. Az IM Számítástechnika-alkalmazási Központja 1980. óta dolgozik a számítógépes jogszabálynyilvántartási rendszeren, és a helyettes vezetőjétől kapott tájékoztatás szerint a JIR-nek (Egységes Országos Jogi Információs Rendszer) nevezett rendszer kísérleti üzemeltetése 1987-ben megindul. Első menetben a hatályos hazai jogszabályok naprakész szolgáltatását ígéri. Tervükben szerepel, hogy az IM bérelt vonalat biztosít a bíróságoknak a terminálkapcsolathoz; de emellett – különösen a kezdeti időkben – telex- vagy telefonkérésre is vállalnak keresést. A JIR adatállományának alapja az 1982. december 31-ével lezárt Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye, amely kiegészül az azt követően kihirdetett valamennyi jogszabállyal. A jogszabályok és jogi iránymutatások minden szakasza belekerül a rendszerbe. Tartalmazza a JIR a jogszabály hatályos szövegét, a szakaszra vonatkozó iránymutatást, esetleges bírósági irányelvet vagy eseti döntést is. A második menetre egyelőre eléggé körvonalazatlan terv van: hogy ti. jogi szakirodalmat is betáplálnak a rendszerbe. Ennek indokoltságáról és lehetőségeiről nem volt mód meggyőződnünk, ezért azt javasoltuk, hogy a kérdést előzetesen tárgyalják meg a jogi szakirodalmi információ területén nemcsak illetékes, de számos eredményt produkáló Országgyűlési Könyvtárral.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A megyeszékhelyek jogi-közigazgatási ellátásának helyzete

A felmérés menete

Tájékozódásunk módja a személyes látogatás volt. 12 megyében látogattuk meg a hivatali szakkönyvtárat, vagy ha ilyen nem működött, a helyzetről megbeszélést folytattunk a megyei tanács illetékes osztályán, s ugyancsak 12 megyében jártunk a megyei bíróságok könyvtárában, főügyészségi könyvtárat pedig 9 megyében láttunk. Minden meglátogatott megyében felkerestük a megyei könyvtárat is, és általában az olvasószolgálat vezetőjétől és illetékes munkatársaitól tájékozódtunk a könyvtár jogi-közigazgatási gyűjteményrészéről, ennek használatáról, a felmerülő használó igényekről és kielégítésük lehetőségeiről, módjairól.

Bírósági és ügyészségi könyvtárak

a) Működési feltételek

A könyvtárak működési feltételeinek egyik fő kérdése az elhelyezés. Önálló helyiségben működik a vizsgált bírósági könyvtárak közül a Veszprém, Somogy, Csongrád, Szabolcs-Szatmár megyei bíróságok könyvtára. Nem önálló helyiségben helyezték el a szakkönyvtárat a Zala, Heves, Fejér, Győr-Sopron, Hajdú-Bihar, Tolna megyei bíróságok. Minthogy a munkahelyi szakkönyvtár működésének szükséges feltétele az, hogy munkaidőben általában hozzáférhető legyen, mindenképpen az a jó megoldás, ha a könyvtár önálló helyiségben működik, más elhelyezési megoldásokat csak szükségmegoldásnak lehet tekinteni.

A megyei főügyészségek könyvtárainak működési feltételei általánosan rosszabbak a bíróságok könyvtárainak helyzeténél – kivételt ez alól csupán Hajdú-Bihar megye képez. Önálló helyiséggel egyik vizsgált könyvtár sem rendelkezik, elhelyezésükre általában a szekrény jellemző.

A nem önálló helyiségben kialakított könyvtárak közül azok helyzete jobb, amelyek a tanácskozó termekben vannak. Ennek az az előnye, hogy a könyvek szem előtt vannak a tanácstermekben tartott értekezleteken, hátránya azonban az, hogy az állomány védelme érdekében a könyvek zárt szekrényekben vannak – jó ha ezek a szekrények legalább üvegesek. A könyvtár ilyen elhelyezése a könyvtárhasználatnak csupán azt a formáját teszi lehetővé, hogy ha a jogász szakembernek tudomása van egy konkrét műről, akkor azt megkeresheti – ha nem is könnyedén – a munkahelyi szakkönyvtárban, feltéve természetesen, hogy beszerezték. Ez a könyvtár a szakirodalmi igények kielégítésére tehát csupán a beszerzései arányában képes, szakirodalmi tájékoztatás nyújtására pedig gyakorlatilag nem alkalmas.

Legrosszabb helyzetben azok a szakkönyvtárak vannak, amelyeknek nem is egy helyiség ad otthont, hanem pihenőszobában, takarítószerekkel közös raktárhelyiségben, hallban, stb. porosodnak. E könyvhalmazok nincsenek igazán a használatra alkalmas állapotban. A megyei bíróságok könyvtáraihoz képest általában elhanyagoltabb állapotban találhatók a megyei főügyészségek könyvtárai – kivételek ugyan vannak, ezek azonban csak hangsúlyozzák az általános kép lehangoló voltát. A megyei főügyészségek könyvtá-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

raiban tapasztalt optimális elhelyezés a már említett tanácsteremben található üveges szekrény Hajdú-Bihar megyében. A különböző munkaszobákban munkaeszközként a szakembereknél lévő könyvek természetesen a könyvtárhoz képest általában elfogadhatóbb körülmények között vannak.

A könyvtár működési feltételei közül másik legfontosabb tényező a *könyvtáros személye*. Viszonylag kis létszámú munkahelyekről lévén szó, elfogadható az az általános megoldás, hogy valamilyen adminisztratív munkával foglalkozó dolgozó munkakörébe tartozik bele a könyvtárosi teendők ellátása is. Főfoglalkozású könyvtáros alkalmazását a vizsgált munkahelyi szakkönyvtárakban nem lehet szakmai igényként támasztani, nem jó azonban az a gyakorlat sem, hogy a könyvtáros munkakörének meghatározásakor a könyvtári teendőkkel való foglalkozás mértékét illetően nem történt döntés. Így több helyen tapasztalható az, hogy a könyvtári munka az a létező, ám valójában szükségtelen tevékenység, amely természetesen szorul háttérbe bármilyen fontosságú gépelni valóval szemben.

Általánosan jellemző a vizsgált szakkönyvtárak könyvtárosaira, hogy könyvtárosi szakképzettséggel nem rendelkeznek, kivétel ez alól csupán a Szabolcs-Szatmár Megyei Bíróság könyvtárosa, aki megszerezte a könyvtárkezelői képesítést. Megállapítható az is, hogy ugyanakkor jogi szakképzettségük sincs, kivétel a Csongrád Megyei Bíróság könyvtárosa. A jogi képzettség hiányát a bíróságok és ügyészségek olyan módon pótolják, hogy valamelyik szakember (elnökhelyettes, tanácsvezető bíró, bíró, ügyész) felügyelete alá helyezik a könyvtárat. E felügyeletet ellátó szakemberek fő feladatként – helyesen – az állomány gyarapításával foglalkoznak, ezen túlmenően azonban a könyvtár dolgaival csak egyéniségük és ambícióik, valamint idejük szerint törődnek.

A munkahelyi szakkönyvtár felügyeletével megbízott jogász szakemberek részéről általában tapasztalható volt a könyvtár iránti felelős gondolkodás és a jobbítás szándéka, ez azonban sajnos többnyire azzal párosult, hogy a korszerű könyvtár által nyújtható szolgáltatásokról, a szakirodalmi információellátásról számba vehető elképzelésekkel nem rendelkeztek, a könyvtári szolgáltatás számukra is többnyire a könyv és a folyóirat kézbe adását jelentette csupán.

Kapcsolódik ehhez az a tapasztalatunk, hogy a jogi szakterületen országos feladatkört ellátó Országgyűlési Könyvtár szolgáltatásairól nincs ismerete sem a könyvtárosnak, sem a könyvtárat felügyelő jogász szakembernek. A könyvtárosok többsége nem is értette, hogy miért kérdezzük ezeket, a jogászok pedig szinte mindig úgy válaszoltak, hogy nincs is idejük az olvasásra, tehát az informálódás iránti igény kielégítése nem okoz gondot. Magyarázható ez azzal, hogy a gyakorló jogászok a jogi szakirodalom tanulmányozását a szakvizsga letételével befejezik, s ha egyéni ambíciójuk erre mégis késztetné őket, munkaidejükben idő már nem jut rá. Az a néhány szakember, aki a szaksajtóban publikál, már hozzászokott, hogy a szakirodalmat a könyvtár segítsége nélkül szerezze be.

b) A vizsgált jogi szakkönyvtárak állománya

A bíróságokon működő munkahelyi szakkönyvtárak állománya általában négy-ötezer kötet körül mozog, a legnagyobb állomány sem éri el a tízezer kötetet. A megyei főügyészségek könyvtárainak állománya a bíróságokénál általában kevesebb, a legnagyobb

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvtári állomány ebben a körben csupán ötezer állományegységből állt. Az állomány összetétele szerint a következő csoportokra bontható:

1. Felszabadulás előtti kiadású, úgynevezett régi anyag (városi bíróságoktól, más közhivataloktól örökölt, igen különböző értékű könyvek). Találhatók ebben a csoportban jogszabálygyűjtemények, szakkönyvek és nem jogi kézikönyvek egyaránt.

2. Felszabadulás után kiadott szakkönyvek (ideértve politikai és más társadalomtudományi szakkönyveket is).

3. Jogszabálygyűjtemények, hatályos és már régen elavult gyűjtemények vegyesen, teljes Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye sorozatok és a kis szürke jogszabálygyűjtemény-sorozat darabjai, más tematikus összeállítások.

4. Folyóiratok, közlönyök bekötött vagy más formában őrzött évfolyamai.

A régi anyagot illetően fő vonásként az esetlegesség figyelhető meg, gyűjteménynek nem tekinthető, erre a nyilvánvaló magyarázat történelmi sorsukban kereshető. A második és a harmadik csoportban a felszabadulás utáni kiadású szakkönyvek és jogszabálygyűjtemények szerepelnek. Ezeket a dokumentumokat általában beszerzik a bíróságok és az ügyészségek, de a szakkönyvek gyarapításánál már megfigyelhetők speciális szempontok is, a teljesség igénye nem jellemző. A negyedik csoportba a folyóiratok és közlönyök tartoznak. A jogi szakfolyóiratokat általában beszerzik a bíróságok és az ügyészségek, a közlönyökre azonban a válogatás jellemző. A vizsgált könyvtárak közül csupán két bírósági szakkönyvtár (Veszprém és Zala), az ügyészségi szakkönyvtárak közül csak egy (Zala) vásárolja meg valamennyi tárca hivatalos lapját.

Az állománygyarapítás vizsgálatánál nem lehetett csupán abból kiindulni, hogy mi található a könyvtárban, hiszen a beszerzett könyvek és periodikumok jelentős részét munkaeszközként használják a szakemberek, és mint ilyet tartós kölcsönzéssel maguknál tartják.

Az állománygyarapítási keretek összege nagyon alacsony. A jogszabálygyűjtemények jelenlegi átlagára mellett ma már csak úgy lehet gyarapítani, hogy a munkaeszközként szükséges kötetek beszerzése sem teljes, a szakkönyvekre pedig már igen kevés pénz jut. Emellett mind a bíróságok, mind a megyei főügyészségek központilag gyarapítják a városi bíróságok, illetve ügyészségek állományát is. Mindezek alapján az a jelenség figyelhető meg, hogy a kényszermegoldások ideológiákat is szülnek, ami a jogos és elvárható igények csökkentését magyarázza, és szükségszerűen vezet az igénytelenséghez.

Vizsgálatunk egyik fő kérdése volt a hatályos jogszabályok hozzáférhetősége. Szomorúan kellett megállapítanunk, hogy ezek a kifejezetten jogi munkahelyek sem rendelkeznek valamennyien a hatályos jogszabálykereséshez (utasításokat is ideértve!) szükséges kézikönyv- és közlönyapparátussal. Ehhez az is kapcsolódik, hogy miután a munkahelyi szakkönyvtár nem vált általánosan helyi információs központtá, így a vizsgált könyvtárak közül sok nem rendelkezik a jogszabálykereséshez szükséges dokumentumokkal a rendeleti szintig sem. Pedig – amellett, hogy jogszabály is kötelezővé teszi – ez azért lenne fontos, mert egyik szervezet sem rendelkezik olyan pénzösszegekkel, hogy valamennyi munkatársa számára mindent beszerezzen. A takarékos megoldás csak a megfelelően működő könyvtár lehet.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tárcaközlönyök visszamenő évfolyamainak hiánya mellett gyakori jelenség az is, hogy a könyvtárban elhelyezett jogszabálygyűjtemények jelentős része már elavult, több példányban porosodó kiadvány.

Mindössze egy-két helyen számoltak be a könyvtárosok arról, hogy állományellenőrzés és törlés az állományból belátható időszakon belül történt – jóllehet ennek kötelezettségét illetve lehetőségét a 3/1975. (VIII. 17.) KM–PM sz. együttes rendelet meghatározza. A törlés szükségességét különösen indokolja a jogszabálygyűjtemények gyors avulása és a könyvtári állomány elhelyezésének szűkössége is.

Az állománynyilvántartás vezetésének kötelezettségét szinte kivétel nélkül teljesítik a könyvtárosok, a nyilvántartások azonban sok helyen csupán a könyveket és a periodikumok bekötött évfolyamait foglalják magukban. Örömünkre szolgált, hogy a Veszprém Megyei Főügyészség könyvtárában cím szerinti cédulakatalógus is található, még két helyen fordul elő (Győr-Sopron Megyei Főügyészség, Zala Megyei Bíróság) indexes füzetben betűrendes katalógus, a könyvtárak többségében azonban egy adott témához irodalmat keresni csupán a szekrényekben való tájékozódással vagy a nyilvántartás lapozgatásával lehet.

Mind a bíróságok, mind az ügyészségek könyvtárai korlátozottan nyilvánosak, csak az adott munkahely szakemberei használják. Kivételt ez alól a szakdolgozatot író joghallgatókkal és a szakmai gyakorlaton lévő egyetemistákkal tesznek.

Más könyvtárakkal kapcsolatot általában nem tartanak a vizsgált szakkönyvtárak, gyakorta még az ugyanabban az épületben működő másik könyvtárral sem. Előremutató kivétel ez alól a Szabolcs-Szatmár Megyei Bíróság könyvtára, amelyiknek a könyvtárosa a megyei könyvtár jogi gyűjteményét is ismeri és könyvtárközi kölcsönzési gyakorlatot is folytat.

A bíróságok szakkönyvtárai nem említettek működő kapcsolatot az Igazságügyi Minisztérium szakkönyvtárával sem és az Országgyűlési Könyvtárral sem.

Az ügyészségi könyvtárak közül több említette, hogy valamilyen küldeményt már kapott a Legfőbb Ügyészség könyvtárától, pontosan nem emlékezve, hogy mi is volt az, és mi céllal küldték.

A hivatali szakkönyvtárak

Az 1980-ban végzett felméréskor regisztrált, a hovatartozás, a működési feltételek, a gyűjtemény és a szolgáltatások jellege és minősége tekintetében egyaránt meglévő heterogeneitás az eltelt időszakban sem csökkent, noha az egyes könyvtárak állapotában kisebb-nagyobb változások bekövetkeztek.

Mindenek előtt ma is van még a 18 megyéből (Pest megyét érthető okokból számításon kívül hagyjuk) 3, ahol egyáltalán nem létezik szakkönyvtár (vagy információellátás) a megyei tanácson (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szolnok és Zala). Fejér megyében is szünetelt az elmúlt években a működése, és a megyei könyvtár 1985-ben beadott javaslata ellenére sem élesztették újjá. Győrben 1980-ban egyáltalán nem létezett szakkönyvtár, majd 1981-ben a Központi Iktató kezdeményezte a megalakulását a városi tanácson. Időközben azonban a gyarapítás megszűnt, de a meglévő könyvanyag még hozzáférhető. Bizonytalanná vált a korábban jól működők közé tartozott Baranya megyei önálló hivatali szak-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

könyvtár sorsa is. Két kis helyiségbe szorult össze időközben, a korábbi főfoglalkozású könyvtáros helyébe egy részmunkaidős nyugdíjas lépett, akinek fő feladata a megyei tanácsok hivatalos közlönyeiben megjelent közleményeket regisztráló Figyelő szerkesztése.

Lényeges pozitív változást 1980-hoz képest három helyen tapasztaltunk. Ez Nógrád megyében tulajdonképpen „csak" annyi, hogy a Megyei Tanács Oktatási és Továbbképzési Intézete által fenntartott könyvtár három év óta ténylegesen felvállalta a tanácsi hivatali szakkönyvtári feladatokat, azaz a tanács dolgozói részére a munkájukhoz szükséges könyveket ő szerzi be, 1–1 példányban rendeli a közlönyöket. Önálló helyisége azonban nincs (előadóteremben van szekrényben), s mellékfoglalkozású a könyvtáros. Minőségi volt az ugrás Somogy és Veszprém megyében. Veszprémben – ahol korábban semmilyen szervezett ellátás nem volt – 1984-ben megfelelő méretű önálló helyiségben, az épület földszinti bejárata közelében, felsőfokú végzettségű könyvtárossal megalakult az önálló hivatali szakkönyvtár, s működését az Országgyűlési Könyvtárból kért útmutatás alapján kezdte meg. A meglátogatott könyvtárak közül az egyetlen, amely saját gyorsmásolóval rendelkezik. Somogy megyében – ahol korábban a megyei könyvtár közvetlenül elégített ki bizonyos tanácsi igényeket – 1985-ben annak szakrészlegeként alakult meg a megyei tanácson a hivatali szakkönyvtár, s százezer forintos évi beszerzési kerettel folyik az állomány kiépítése. Mindkét említett könyvtárnak majdnem teljesen kész volt a katalógusa, s ugyancsak mindkét helyen tájékoztató szolgáltatások is megindultak (Veszprém: egyszeri füzetkatalógus a könyvtár állományáról, új beszerzések jegyzékei, a MAHIR sajtófigyelő cikkeinek célzott szétosztása másolatban; Somogy: Tájékoztató jegyzék vezetőknek – kéthetenként, a Megyei Könyvtárral közösen).

A többi meglátogatott könyvtár többé-kevésbé az 1980-as állapotát (minőségét) tartja: jól, de legalábbis elfogadhatóan ellátja feladatait a Heves, Csongrád és Komárom megyei hivatali (2, illetve 1–1 szakképzett, főfoglalkozású könyvtárossal), valamint a szombathelyi megyei könyvtár, s részmunkaidős nyugdíjasával létezik a Tolna megyei önálló hivatali szakkönyvtár.

Ha mármost az összesített képet tekintjük, a következőket szögezhetjük le: a meglátogatott 9 működő könyvtár közül 8 van a megyei tanácson, 1 a megyei jogú város tanácsán, 3 a megyei könyvtár kihelyezett szakrészlege (Csongrád, Heves, Somogy), 6 önálló (Baranya, Győr-Sopron, Komárom, Nógrád, Tolna, Veszprém). Két könyvtárnak van 2–2 főhivatású könyvtárosa (Heves, Veszprém), négyben viszont részmunkaidős vagy mellékfoglalkozású és szakképzetlen könyvtáros látja el a teendőket (Baranya, Tolna, illetve Győr-Sopron, Nógrád). Az állomány 700–800 (Győr-Sopron) és 8800 (Komárom) egység közt váltakozik. A feldolgozás több helyütt számos kívánnivalót hagy maga után, Pécsett egyre nő a restancia, Tatabányán is nagyobb a kívánatosnál, Salgótarjánban pedig egyáltalán nincs katalógus. Rendkívül nagyok az eltérések a könyvtárak saját előállítású vagy „átcsomagolt" tájékoztató szolgáltatásai között. A tájékoztató kiadványok legszélesebb körű választéka ott készül, ahol a megyei könyvtár közvetlenül látja el a tanácsi apparátust, azaz Vas megyében. Három információs kiadványuk: a Világpolitikai információ, a Tájékoztató a Vas megyéről szóló irodalomról és a havi Közgazdasági irodalmi szemle. Irodalomkutatást végeznek a Megyei Tanács egyes osztályainak kérésére (1985:

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

15 téma volt); valamint kiadják az Új könyvek tanácsi vezetőknek című állománygyarapítási tanácsadót, a tanács osztályain lévő kézikönyvtárak gyarapításához. Az első két tájékoztató kiadványt eljuttatják a városok párt- és állami vezetőihez is.

A szóban forgó kilenc könyvtár közül háromban (Győr-Sopron, Nógrád, Tolna) nem vesznek igénybe semmit az Országgyűlési Könyvtár tájékoztató szolgáltatásai közül – Tolna megyében nem is tudtak létezésükről. A többiekből 5 rendelkezik a könyvtártípus számára legfontosabb kurrens jogi szakbibliográfiával és az Ajánló jegyzékkel, a Tanácsi dokumentumok viszont csak Veszprémben van meg. A hiány nyilvánvalóan kihat a saját szolgáltatásokra is, hiszen az országos kiadványok amazoknak forrásául is szolgálhatnak.

A hivatali szakkönyvtárak külső munkakapcsolatai általában elég szerénynek mondhatók. A megyei könyvtár szakrészlegeiként működők az anyakönyvtárral természetesen valamilyen módon tartják a kapcsolatot, sőt van példa egy-egy tájékoztató szolgáltatás közös előállítására is (Somogy). Az önállóaknak viszont a megyei könyvtárral is csak itt-ott van valami kontaktusa, és még az „egyszeri feldolgozás" elvét sem érvényesítik általában: a megyei könyvtár sajtófigyelőjében feldolgozott lapokat nemegyszer ők is figyelik, esetenként nem is feltétlenül más szempontok szerint. A bíróságokon és a főügyészségeken levő könyvtárakról pedig sehol nincs semmilyen tudomásuk, nemhogy kapcsolatuk volna.

Még csak egy-két bátortalan jele mutatkozik annak is, hogy a hivatali szakkönyvtárak a megye egész apparátusának is információellátói legyenek.

A tapasztalatok, a helyzet alapján úgy is föltehető a kérdés: vajon a tanácsapparátusnak megyénként más volumenű és jellegű az információszükséglete, avagy vannak megyék, ahol valamely más úton szerezhetők be azok az információk, amelyeket más megyék a gondosan megszervezett könyvtáruktól kapnak? Tudott tény persze, hogy egyfelől a könyvtár nélküli megyékben is rendelnek kézikönyveket, közlönyöket, folyóiratokat a vezetőknek és a szakosztályoknak, másfelől pedig létezik egy apparátuson belüli információáramlás, -áramoltatás, sőt a helyi sajtófigyelést a legtöbb ilyen helyen is elvégzi a megyei könyvtár. Ám az is tudott tény – hogy

– ez a mód biztos előidézője lesz a felesleges és költséges többszörözéseknek;
– a leghatékonyabb, legolcsóbb – s ezért legésszerűbb – a tanácsokon is a különféle információs forrásoknak és szolgáltatásoknak, illetve ezek közvetítésének egyetlen bázisba történő koncentrálása.

A látogatások során a korábbinál is erősebbé vált az a meggyőződésünk, hogy e könyvtárak (információs bázisok) léte és működési színvonala mennyire erőteljesen függvénye az adott tanácsi vezetők szemléletének mind pozitív, mind negatív értelemben. A megyei könyvtárak kezdeményezései is csak úgy érvényesülhetnek a kérdésben, ha e vezetőknél támogatásra találnak valamilyen ok vagy kapcsolatrendszer segítségével.

A már létező könyvtárakban a működést nehezítő gondok leginkább az alábbiak voltak:

Néhány helyen a tanács vezetői közül némelyek – nyilván nem lévén tisztában a szakkönyvtár funkciójával – rossz szemmel nézik munkatársaiknak a „munkaidő alatti könyvtárban tartózkodását", s igyekeznek ezt egy rövid kölcsönzés idejére korlátozni.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtáros besorolása – kiváltképpen az önálló könyvtárakban – két problémát is okoz:

– anyagilag (is) a hierarchia alján foglal helyet;
– ha főfoglalkozású is, nemegyszer megterhelik könyvtáron-információn kívüli feladatokkal.

Mivel a könyvtárosok valamely tanácsi osztály (többnyire a Szervezési és Jogi osztály) beosztottjai, rájuk is sok helyen alkalmaztatik az a merev belső hierarchia, hogy csak az osztályvezetőn keresztül tarthatnak kapcsolatot a könyvtár folyamatos (napi) ügyeiben is döntésre jogosult vezetővel (vb-titkár vagy elnökhelyettes).

Megyei könyvtárak

A jogi információ hozzáférhetősége szempontjából figyelemre méltó könyvtárak még a megyei könyvtárak. Ezek általában a megye legnagyobb közművelődési könyvtárai, állománygyarapításukat az jellemzi, hogy teljességre törekedve gyűjtik a magyar dokumentumtermés tartalmi egészét. Ebből az következik, hogy gyűjtőkörükbe tartozik a jogi szakirodalom és a jogszabály is. E könyvtárak jogi gyűjteményét vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy javarészt csak a hivatásos kiadók által megjelentetett műveket foglalják magukban – az állománygyarapítási keret mértékének megfelelő teljességgel. A jogi szakfolyóiratokat a megyei könyvtárak is általában beszerzik, a közlönyök gyarapítása azonban több helyen nem fedi le valamennyi tárca hivatalos lapját.

A szakirodalom gyarapítására vonatkozó megkülönböztetett figyelmet az indokolja, hogy az olvasószolgálatban dolgozó könyvtárosok egyöntetű véleménye szerint a joghallgatók és a jogi továbbképző tanfolyamok résztvevői inkább lakóhelyük megyei könyvtárában keresik a tanulmányaikhoz szükséges irodalmat, mint a képző hely könyvtárában. Különösen vonatkozik ez a nem nappali képzésben résztvevőkre, de a nappalisok sem maradnak ki ebből a könyvtárhasználói körből, amit bizonyít a vizsgaidőszakok határozottan mutatkozó hatása a könyvtári forgalom növekedésére.

A jogi információellátás területén igen pozitív és előremutató szerepet játszanak azok a megyei könyvtárak, amelyek az Országgyűlési Könyvtár szolgáltatásairól tájékoztatást is nyújtanak, igény esetén a szolgáltatások közvetítését is vállalják. Mint a munkahelyi jogi szakkönyvtárak vizsgálata erre rámutatott, a megyei könyvtárak ezzel a tevékenységükkel hiánypótló munkát végeznek az adott területen. A megyei könyvtárakra számíthatnak elsősorban a helyi jogi szakkönyvtárak mind a könyvtártechnikai feladatok, mind a jogi információs szolgáltatások fejlesztése terén.

Nincs gondos gazdája sajnos még a megyeszékhelyeken sem annak a feladatnak, amelyet a jogszabályok lakosság számára való hozzáférhetősége iránti jelentős társadalmi érdek határoz meg. Jogrendünk és igazságszolgáltatásunk egyik alapelve az, hogy a közzétett jogszabályok ismerete kötelező az állampolgár számára, ugyanakkor nincs olyan intézmény az ügyvédséget kivéve, ahol az egyén önállóan tájékozódhat a szabályok körében. Akadályozó tényező egyelőre a jogforrások teljes körének beszerzési nehézsége (lásd tárcaközlönyök!) elsősorban az egyre növekvő árak miatt, és jelentős gátat emel e könyvtárak elhelyezésének szűkössége is. Ez utóbbi ok miatt az olvasótermekben nem láthatjuk egymás mellett a Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye és a Törvények és Ren-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

deletek Hivatalos Gyűjteménye kötetei mellett a közlönyöket és különösen nem azok korábbi évfolyamait. Így hatályos jogszabályt keresni csak úgy lehet, ha valamennyi közlöny valamennyi számát kikéri a könyvtárhasználó a raktárból – feltéve természetesen, hogy megvannak. Ez igen nagy megterhelés mind az olvasó, mind a könyvtáros számára, tájékozatlanabb könyvtárhasználók nem is tudják, hogy milyen módon lehetséges ezekben a könyvtárakban a jogszabályokat megismerni, gyakran az ehhez szükséges dokumentumhasználat technikai ismeretei a könyvtáros számára sem készségszintűek. Azokban a megyei könyvtárakban, ahol a jogszabálykeresés feltételei viszonylag megfelelőek, ott sem fejt ki a könyvtár kellő propagandát e szolgáltatás igénybevételének lehetőségéről.

Jelentős előrelépés történt azonban az utóbbi években a megyei könyvtárakban és módszertani munkájuk révén a hálózathoz tartozó könyvtárakban is azzal, hogy egyre több helyen kerülnek a könyvtár állományába és ezen belül az olvasótermekbe a megyei, illetve a helyi tanácsok rendeletei és közérdeklődésre számot tartó határozatai, más testületi dokumentumok. Segíti e folyamat elterjedését és rendszerességét az is, hogy az elmúlt évben a Minisztertanács Tanácsi Hivatala körlevélben felszólította a tanácsokat dokumentumaik közművelődési könyvtárban is történő közzétételére.

A jogszabálykeresés megyei könyvtáraknál tapasztalható lehetőségei és nehézségei egyaránt indokolják annak szükségességét, hogy a majdan működő Jogi Információs Rendszer használatába bekapcsolódjanak.

Záró megjegyzések

Talán nem szükséges bizonygatnunk, hogy a megvizsgált (szak)könyvtárak fejlesztése – sőt némely esetben egyszerűen a működőképessé tétele – két szempontból is elengedhetetlen és sürgető: mind a színvonalas munkavégzéshez szükséges korszerű információellátás megteremtése, mind pedig az ellátás ésszerűvé és gazdaságossá tétele érdekében. Ehhez több szinten, párhuzamosan végrehajtott intézkedésekre és akciókra van szükség. Ilyenek a munkahelyi jogi-közigazgatási szakkönyvtári tevékenység szabályozásának korszerűsítése, illetve orientáló szakmai iránymutatás kiadása; a legalább minimális működési feltételek (helyiség, könyvtáros) biztosítása; a könyvtári állományok rendbetétele, az érdekelt könyvtárak bekapcsolódása az országos szolgáltatási rendszerbe, valamint az egymás közti helyi munkamegosztás kialakítása.

Az utóbb említett tevékenységet maguk a könyvtárak késlekedés nélkül elkezdhetik fenntartóikkal egyetértésben (gyűjtőköregyeztetés, az állomány föltérképezése és a szükséges selejtezés elvégzése, dezideráta-jegyzék készítése stb.). Hasznosnak látnánk, ha a közeljövőben a szóban forgó könyvtárak vezetői (felelősei) egy, az OSZK KMK szervezte országos tanácskozáson találkozhatnának egymással a feladatok egyeztetése céljából, s hogy tájékoztatást kapjanak az igénybe vehető országos szolgáltatásokról is. Legalább ilyen fontos azonban az is, hogy az érintett felügyeleti szervek (a Minisztertanács Tanácsi Hivatalának utóda, Igazságügyi Minisztérium, Legfőbb Ügyészség) a könyvtárak ágazati felügyeletét gyakorló Művelődési Minisztériummal egyetértésben intézkedéseket tegyenek annak érdekében, hogy korszerű kereteket biztosítsanak e könyvtárak működéséhez, és megfogalmazzák az egységes szakmai követelményeket.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A tanulmány kéziratát a szerkesztőség eljuttatta a KSH Könyvtárához azzal, hogy kész egyidejűleg közzétenni a könyvtárnak a szerző megállapításaira és javaslataira vonatkozó észrevételeit is. A kapott tájékoztatás szerint a KSH Könyvtárának álláspontját Csahók István: *A KSH Könyvtára és dokumentációs szolgálata* c. cikke fejti ki a Könyvtáros 1986. 6. sz. 320–325. lapjain. – (A szerk.)

TŰNŐDÉS A KSH KÖNYVTÁR FELADATAIRÓL

KÁPOLNAI IVÁN

Az 1867 óta fennálló hivatalos statisztikai szolgálat országos intézményének, a *Központi Statisztikai Hivatal*nak a könyvtárát az 1897. évi XXXV.tc. alapján a nyomtatott (gépi sokszorosítás útján készült) nyomdatermékekből (a szépirodalmi művek és az egy hétnél rövidebb időszakonként megjelenő hírlapok kivételével) a Hivatal által végzett statisztikai munkálatok céljaira köteles példány illette meg, sőt a törvény a nyomdakönyvekbe bekintési jogot is biztosított részére. A Magyarországon előállított nyomdatermékeknek a legnagyobb teljességre törekvő gyűjtése – tekintet nélkül a nyomtatványok tartalmára, tudományos és irodalmi értékére – kezdettől fogva az *Országos Széchényi Könyvtár* feladata volt. Arra hivatkozva azonban, hogy a nyomdatermékeknek a legnagyobb teljességgel csupán egyetlen példányban való gyűjtése szerencsétlenség (tűzeset stb.) esetében pótolhatatlan veszteséget okoz, az 1929. évi XI. tc. elrendelte, hogy „a magyar szellem mindennemű termékeinek gyűjtése két különböző helyen elhelyezett példányban történjék". Második gyűjtőhelyül a törvény a KSH Könyvtárát tartotta legalkalmasabbnak.

A könyvtár – amely korábban a KSH egyik szervezeti egysége volt a különböző ágazati és funkcionális szakmai főosztályok mellett – 1956-tól költségvetésileg önálló intézmény lett a KSH és a művelődésügyi kormányzat szakmai felügyelete alatt. Ugyanakkor viszont a hazai könyvtári intézmények hierarchiájában elfoglalt szerepe bizonyos mértékben csökkent annak következtében, hogy 1956-tól a második nemzeti könyvtár funkcióját az OSZK mellett a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára* látja el. Ettől függetlenül továbbra is megilleti a KSH Könyvtárát – mely 1972 óta elnevezésében a *„Dokumentációs Szolgálat"* megjelöléssel bővült – a teljes körű köteles példány-jogosultság. Valójában ez szolgál alapul a KSH által készített évi könyvtermési statisztikának; ennek közreadása nemzetközi kötelezettsége (is) a hivatalos statisztikai szolgálatnak. A kötelespéldány-jogosultságot az 1973. évi statisztikai törvény – illetőleg annak végrehajtásáról szóló minisztertanácsi rendelet – is megerősítette. A beérkező nagy tömegű dokumentumnak azonban csak egy, időszakonként változó szempontok szerint válogatott része került feldolgozásra, illetve a könyvtár állományába. A mintegy kilenc évtizeden át törvényileg biztosított, 1929 óta telies körű kötelespéldány-jogosultságot az 1986. év végén egy művelődési miniszteri rendelet megnyírbálta oly módon, hogy csupán a könyvtár gyűjtőkörébe tartozó hazai nyomdatermékekre korlátozta.

A bizonyára gondos mérlegelés és alapos gazdasági és kulturális megfontolások alapján született új szabályozásnak formai szempontból kétségkívül szépséghibája, hogy megsérti az alkotmányos jogrend „etikettjét"; azt a minden jogállamban érvényes alapelvet, hogy alacsonyabb rendű jogszabály – így jelen esetben miniszteri rendelet – nem hatálytalaníthat törvényi rendelkezést.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Tartalmilag hiányolható, hogy a szóban forgó miniszteri rendelet nem intézkedik arról, hol és hogyan készüljön el a jövőben a KSH munkatervében évtizedek óta szereplő könyvkiadási statisztika. Ez azonban valójában inkább csak technikai jellegű kérdés. (Megoldás lehet az is, hogy a jövőben az OSZK teljes körű köteles példány anyagára támaszkodva készüljön a statisztika, – helyileg nem is nagy távolságra a KSH-tól.) Felmerül a kérdés, hogy a KSH kötelespéldány-jogosultságának alapos megnyírbálása után lesz-e – és ha igen, melyik könyvtár lenne –, a teljeskörűség újabb kedvezményezettje. Az 1929. XI. tc. rendelkezései szerint a hazai nyomdatermékek teljes körű őrzésére kijelölt mindkét könyvtár fővárosi volt: az OSZK akkor még a Duna bal partján, a KSH könyvtára pedig a jobb parton. Bizonyára a kulturális decentralizáció sürgető követelményét (is) szem előtt tartva került 1956-ban a második nemzeti könyvtár Debrecenbe. Ennek egészséges továbbfejlesztése lehetne egy másik vidéki, teljes körű köteles példány jogosultságú könyvtár kialakítása – esetleg bizonyos feladatokat Debrecennel megosztva –, a Dunántúlon. (Talán a patinás egyetemi kultúrközpontban, Pécsett?)

Ez sok szempontú mérlegelést igénylő, távlati és országos jellegű művelődéspolitikai kérdés. Sok halasztást nem tűrő, konkrét gyakorlati döntésre van azonban szükség arról, milyen irányban haladjon a jövőben a KSH Könyvtára tevékenysége. Új arculatának kialakításához kívánnak az alábbiak néhány, esetleg megfontolást érdemlő gondolattal hozzájárulni.

A KSH Könyvtára, mint országos szakkönyvtár

A külföldi statisztikai kiadványok feltárása

A Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára eredeti rendeltetése szerint, indulásától kezdve statisztikai szakkönyvtár: a hazai és külföldi statisztikai szakirodalomnak az országban a leggazdagabb, de természetesen nem kizárólagos tárháza. A hazai szakirodalmat a teljesség igényével, a külföldit pedig (a nemzetközi szervezetek és az egyes országok adatközlő és elemző kiadványait) válogatva gyűjti, kiterjedt nemzetközi – közel száz ország és mintegy 50 nemzetközi szervezet több, mint 350 intézményével fennálló – cserekapcsolataira támaszkodva. A könyvtár közel 700 ezer dokumentumra tehető összes állományának legértékesebb része a mintegy 130 ezer egységet számláló, az országban egyedülálló és nemzetközi viszonylatban is a leggazdagabbak között számon tartott hivatalos statisztikai különgyűjtemény (a könyvtáron belül szokásos megjelöléssel az ún. „I-es anyag"). Ez a rendkívül értékes különgyűjtemény azonban nincs kellően feltárva. Nem állnak rendelkezésre olyan egyszerű, könnyen kezelhető füzet-(kötet)katalógusok, melyek áttekintést nyújthatnának róla legalább sorozatok szerint tematikus és/vagy országonkénti rendszerezésben. Utoljára több, mint egy fél évszázaddal ezelőtt készült a külföldi statisztikai adatközlő kiadványokról kötetkatalógus. A *Statisztikai Szemle* hasábjain évtizedek óta rendszeresen közzéteszik az új külföldi kiadványok válogatott jegyzékét. Ebben minden évben visszatérően jelzik egyebek közt, hogy beérkeztek az egyes általános és szakstatisztikai évkönyvek legújabb kötetei. Más könyvtárakhoz hasonlóan a múltban részletesebb állománygyarapodási jegyzéket is közreadtak, évenként ismételve

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a mindig azonos címmel megjelenő évkönyveket. Ezzel szemben nincs olyan összeállítás, amely számot adna a könyvtárba évenkénti rendszerességgel beérkező, kurrens statisztikai adatközlő kiadványokról, csupán magyar nyelvű címmel, vagy esetleg utalással a kiadvány tartalmára, mellőzve a bibliográfiai leírási szabványokban előírt részletezést. Egy ilyen jegyzék, feltüntetve az egyes sorozatok (könyvtárban föllelhető) indulási évét és az évenként szokásos beérkezés hónapját is, tematikus és országonkénti, (nemzetközi) szervezetenkénti rendszerezésben jó áttekintést nyújthatna a külföldi I-es anyag jelentékeny részéről. (Az adatközlő kiadványok ugyanis nagyobbrészt sorozatok tagjaiként jelennek meg.) Ezt időszakosan csak a változásokkal – új sorozatok indulásával, régiek megszűnésével – kellene kiegészíteni, valamint az esetenkénti, alkalmi, egyszeri kiadványokkal.

Az egész könyvtári állományt felölelő cédulakatalógusok mellett ilyen egyszerűbb, közérthető összeállítás(ok)ból könnyen tájékozódhatnának a könyvtárlátogatók, akiknek – felmérések szerint – túlnyomó többsége meghatározott témákra és/vagy országokra vonatkozó adatok után kutat. A tájékoztató szolgálat ügyeletes könyvtári szakemberének közvetlen eligazítására sem szorulna mindig a kutató, aki pedig jelenleg gyakran csak szóbeli kérdezősködés után tudja megkezdeni munkáját.

A tájékoztató kötetkatalógus(ok) hiányát érezve az elmúlt másfél évtizedben született ugyan három részletes bibliográfiai összeállítás Ausztria, Csehszlovákia és Lengyelország a könyvtárban megtalálható statisztikai kiadványairól; ennek a hasznos kezdeményezésnek azonban nincs folytatása. Célszerűbb lenne talán egy meghatározott időpontban lezárt jegyzéket összeállítani a teljes külföldi I-es anyagról. Ennek lehetne esetleg egy szűkebb változata a kurrens, jelenleg is élő sorozatokról, melyek adatai iránt az érdeklődés általában nagyobb, mint a már csupán történeti értékű kiadvány(sorozat)ok iránt.

A külföldi statisztikai kiadványkatalógus nem szorítkozhat azonban csupán a KSH Könyvtára állományára. Más könyvtárakban is található tekintélyes statisztikai adatközlő, – elemző és módszertani stb. szakirodalom. (A *Konjunktúra* és *Piackutató Intézet*-ben külkereskedelem-statisztikai, az *Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár* műszaki és gazdaságstatisztikai, az *Országgyűlési Könyvtár* ENSZ gyűjteménye, nem is szólva az egyes szakágazati dokumentációs központok és intézeti, vállalati könyvtárak statisztikai anyagáról!) A KSH Könyvtára külföldi szerzeményezési tevékenysége természetesen nem terjedhet ki a különböző szakstatisztikák teljességére, mint országos hatáskörű statisztikai szakkönyvtárnak elengedhetetlenül feladatkörébe tartozik azonban, hogy teljességre törekvően felmérje az országban található statisztikai szakirodalmi kiadványokat, s ezekről áttekintő lelőhely-jegyzéket készítsen. Ez nagymértékben megkönnyítené a statisztikai szakirodalmi tájékoztatást, növelné eredményességét, szélesebbre tárná a kutatási lehetőségeket, és nem utolsó sorban a külföldi szerzeményezésnek devizainséges időkben olyannyira nehéz munkájába is bizonyos racionális megfontolásokat vihetne.

A gazdasági és társadalmi élet oly sok területén hasznosítható külföldi statisztikai szakirodalomról átfogó hazai lelőhelykatalógus készítését csak sürgetőbbé teszik azok a gazdasági-társadalmi reformtörekvések, melyek az eddigieknél mélyebb és sokrétűbb számszerű tájékozódást igényelnek. A KSH Könyvtárában és más hazai könyvtárakban föllelhető külföldi statisztikai szakirodalomról készítendő bibliográfiai összeállítás, s en-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nek eljuttatása különböző tudományos intézményekhez, gazdasági-társadalmi szervezetekhez minden bizonnyal fölkeltené az – utóbbi években feltűnően megcsappant – érdeklődést a KSH Könyvtára és általában a statisztikai kiadványok iránt.

A bibliográfiai cím- és lelőhelyjegyzék értékét csak növelnék a hosszabb-rövidebb annotációk. Ez a kétségtelenül nagy volumenű és bizonyos fokú statisztikai felkészültséget (is) igénylő munka nemcsak a statisztikai tájékoztatási tevékenység hatékonyságát fokozná jelentős mértékben, hanem az alapvető külföldi, általános és szakstatisztikai kiadványok tartalmának feltárása az egyes országok statisztikai tájékoztatási rendszerének összehasonlító vizsgálatára is módot nyújtana, ami viszont a hazai statisztikai rendszer fejlesztését is elősegítheti. Ez a könyvtárnak jól felfogott kötelessége is a fenntartó és felügyeletet gyakorló intézménnyel szemben. Ehhez a másra át nem ruházható munkához a KSH Könyvtárának a közeljövőben haladéktalanul hozzá kellene kezdenie!

A hazai statisztikai kiadványok regisztrálása és feltárása

A KSH Könyvtára a teljesség igényével gyűjti a hazai statisztikai szakirodalmat. Ennek egy része (tendenciájában csökkenő hányada) magának a KSH-nak a tevékenységét tükrözi. A statisztikai adatforrásokról a KSH Könyvtára által közreadott katalógusok azonban újabban kizárólag a KSH kiadványainak címjegyzékét tartalmazzák. Azt sem teljes körűen, mert csak a könyvárusi forgalomba került publikációkra terjednek ki. A KSH jelentős számú, szűkebb nyilvánosságnak szánt kiadványairól csak 1949-től az 1960-as évek elejéig áll rendelkezésre – ha nem is teljes – jegyzék, habár „szolgálati használatra" minősítéssel. (Ugyanakkor az 1945 utáni hazai katonai kiadványokról könyvárusi forgalomban is kapható bibliográfia jelenhetett meg, amely tartalmazza a nem nyilvános – a *Magyar Könyvészet*ben nem szereplő – kiadványokat is!) Ha sor kerül is olykor a „szolgálati használatra" minősítés feloldására, ez nincs következetesen keresztülvezetve a katalóguscédulákon, s nem készül ezekről a széles körben használhatóvá vált kiadványokról összefoglaló jegyzék. A nyilvános statisztikai kiadványok köre még tovább szűkült, amikor egy múlt századi (!) statisztikai adatgyűjtemény került a nyilvános állományból a zárt kutatási anyagba, sőt a statisztikai évkönyvek 1947–54. évekről készített köteteit is kiemelték a legalapvetőbb hazai statisztikai kiadványok több, mint egy évszázados folyamatosságú sorozatából annak ellenére, hogy ezek szerepelnek a nyilvános adatforrások jegyzékében!

Első számú feladat tehát: teljessé tenni a KSH-publikációk bibliográfiáját az eredetileg „szolgálati használatra" szánt adatközlő és -elemző kiadványok jegyzékével, megjelölve közülük azokat, amelyek ma már bárki számára hozzáférhetők. A levéltári dokumentumok kutathatóságának analógiájára elképzelhető lenne olyan megoldás is, hogy ezek az eredetileg szűkebb körű nyilvánosságnak szánt kiadványok meghatározott idő után szabadon kutathatókká válnak és adataik publikálhatók. Ezt egyaránt megkívánnák a tudományos érdekek és a demokratizálódás követelményei. Ennél lényegesen nagyobb volumenű de a gazdasági-társadalmi és tudományos haladás számára tovább már nem nélkülözhető feladat annak a bibliográfiai tevékenységnek az elvégzése, amely eligazítást nyújtana a KSH-n kívüli országos és területi hatóságok, szervezetek nyilvános és szűkebb körű statisztikai kiadványtermésének, az ún. „igazgatási" és egyéb (vállalati stb.) statisztika áttekinthetetlen dzsungelében.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Az országban folyó különböző (engedélyezett) statisztikai adatgyűjtésekről néhány éve már készül a KSH Koordináló főosztályán részletes, a mutatókig terjedő mélységű áttekintés, de hiányzik az adatgyűjtések eredményeit közlő kiadványok legalább cím szerinti számbavétele. Márpedig a kutatót – és az ország viszonyai felöl tájékozódni kívánó állampolgárt –, nem az adatgyűjtési munka menete, hanem az adatokhoz való hozzáférés lehetősége érdekli. Igen nagy azoknak az adatközlő kiadványoknak a száma is, amelyek nem egy-egy adatgyűjtés eredményeit teszik közzé, hanem egy-egy intézmény, szervezet, vállalat stb. tevékenységét jellemzik számszerű adatokkal. A KSH-n kívül statisztikai kiadványok bibliográfiai feltérképezésére irányuló törekvés volt már az 1970-es években, amikor néhány évről elkészült a hazai statisztikai adatforrások bibliográfiája (anyagát a KSH-, igazgatási statisztikai és egyéb statisztikai kiadványok szerint tagolta). Ez a hasznos és értékes munka azonban nem folytatódott, pedig e nélkül a könyvtár nem tehet eleget országos jellegű statisztikai szakkönyvtári funkciójának! Teljességre törekvő statisztikai nemzeti bibliográfia készítése egy-egy ország statisztikai kultúrájának is fokmérője lehet, s fényt vethet a hivatalos statisztikai szolgálat funkcionálására is. A szocialista országok közül feltétlenül említést érdemel pl. Csehszlovákia és Lengyelország statisztikai szakirodalmát több kötetben tartalmazó annotált (!) visszatekintő nemzeti bibliográfia. Egyes országokban (mint pl. Franciaországban) a nemzeti statisztikai általános évkönyvek tartalmaznak rendszeres bibliográfiai áttekintést. Magyarországon a különböző statisztikai kiadványsorozatok korábbi darabjaiból sem kapunk tájékoztatást az egyes kiadványok borítólapján, vagy utolsó lapjain, – amint ez általában a külföldi kiadványoknál szokásos és régebben magyarországi gyakorlat is volt.

Az önálló statisztikai jellegű kiadványok teljes körű számbavételén túlmenően az országos jellegű statisztikai szakkönyvtár tevékenységének ki kell terjednie a statisztikai vonatkozású cikkek rendszeres figyelemmel kísérésére is. Értékes statisztikai dolgozatok rejtőzhetnek a legkülönbözőbb szakmai folyóiratok hasábjain, gyűjteményes tanulmánykötetekben. Mindezek gazdagítják a hazai statisztikai szakirodalmat; ezeket regisztrálni, esetleg a tartalmukról is számot adni a KSH Könyvtára legsajátosabb feladatai közé tartozna. A múltban, amikor a könyvtár teljes körű kötelespéldány-jogosultsága révén hozzájutott valamennyi nyomdai termékhez, erre – sajnálatos módon – nem került sor. A jövőben azonban – bár nehezebb feltételek között! – mindenképpen beiktatandó a könyvtár rendszeres tevékenységébe. Legcélszerűbben az OSZK nemzeti bibliográfiájának és folyóiratcikk-repertóriumának felhasználásával valósítható talán meg, és – ha késedelemmel is, de – fokozatosan összeállítható lenne az elmúlt évtizedek statisztikai jellegű cikkeinek, tanulmányainak teljességre törő repertóriuma.

A KSH Könyvtára, mint a honismereti kutatás központja

A statisztika már 18. századi indulásától kezdve mint „államisme", a honismeretet szolgáló tudomány. A magyarországi leíró statisztikai irányzat képviselői *Bél* Mátyás grandiózus művétől *Korabinszky*, *Vályi*, *Nagy* Lajos munkáin át *Fényes* Elekig településenkénti részletezettségű képet adnak az ország korabeli állapotáról.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Keleti Károly a hivatalos statisztikai szolgálat megszervezője és negyedszázadon át irányítója, egyben a falukutatás megalapítójának és inspirátorának is tekinthető. Már akadémiai székfoglaló előadásában (1868) hangoztatta, hogy *„nem érhetjük be általános, országos áttekintésekkel". „A társadalom vizsgálatának a községig kell lehatolni"* – írja 1871-ben megjelent főművében („Hazánk és népe"). Az egyes falvakra vonatkozó legkülönbözőbb adatoknak községi monográfiákká való feldolgozása útján remélte leküzdeni azt az idegenkedést és közönyt, amely az önkényuralom alatt gyűlöletessé vált statisztikával szemben országszerte megnyilvánult. (*„A túlcsigázott adatfeszegetés a statisztika iránt nálunk inkább elidegenedést és undort, mint vonzódást és rokonszenvet szül"* – írta *Konek* Sándor is 1860-ban.) Ily módon kívánt érdeklődést kelteni a közvetlen környezet gazdasági-társadalmi életjelenségei iránt, felismerve, hogy sokakban élő természetes és spontán igény a szülő- és lakóhely megismerése, és szívesen közre is működnek ilyen munkákban. Tudta, hogy a szülőföld megismeréséből fakad a hozzá való ragaszkodás, s a honismeret alapja a hazaszeretetnek is.

Ugyanebben az időben a *Magyar Történelmi Társulat* is szorgalmazta a falusi krónikás könyvek vezetését, s a községek történetének megírását. *Pesthy* Frigyes fáradhatatlan munkával összegyűjtötte az ország minden részéből a helyneveket és a nép száján élő, rájuk vonatkozó magyarázatokat. A kiegyezés utáni évtizedek nagy gazdasági vállalkozási láza azonban nem túlságosan kedvezett a sok aprólékos munkával, de annál kevesebb anyagi haszonnal járó falukutató munkának. Csak századunkban a *Magyar Gazdaszövetség* kezdeményezésére, majd az első világháború után a *Faluszövetség* módszertani útmutatásai nyomán indult meg a kezdetben inkább csak mezőgazdasági irányú, majd általánosabb jellegű községleíró monográfiák készítése. Ennek a munkának fellendítését volt hivatva szolgálni az 1924-ben életre hívott *Magyar Szociográfiai Intézet*, amelyet a *Központi Statisztikai Hivatal* épületében helyeztek el, – bizonyára tekintettel az ezzel járó előnyökre is. A *Krisztics* Sándor politológus egyetemi tanár vezetése alatt álló intézet, széles körű társadalomtudományi bibliográfiai tevékenysége mellett, páratlan arányú adatgyűjtő munkát végzett, melynek keretében regisztrálta Magyarország tájegységeire, megyéire, városaira és községeire vonatkozó, nyomtatásban és levéltárakban föllelhető adatokat. Az 1940-es évek elejéig elkészült több, mint egymillió db kartonból álló gyűjtemény 1930-ig bezárólag kiegészült a KSH községenkénti részletezésű népszámlálási, népmozgalmi gazdasági és kultúrstatisztikai adataival.

Az ország más tájait meghaladó részletességgel térképezték fel a Dunántúl hét megyéjének adatait (Baranya, Tolna, Fejér, Veszprém, Zala, Sopron, Somogy megye minden községére vonatkozóan), sőt elkészítették 60 Baranya megyei község monográfiáját is.

Az intézet helytörténeti bibliográfiája több, mint 40 ezer katalóguscédulát tartalmazott, s itt őrizték azokat a *Közgazdasági Tájékoztató Lapok*at (3376 db), melyeket a korabeli állapotokról az igazgatási apparátus igénybevételével a *Belügyminisztérium* készíttetett.

Kár, hogy ez a nehezen felbecsülhető értékű adatgyűjtemény nem hasznosul az utóbbi évtizedek új lendületet kapott és szinte társadalmi mozgalommá terebélyesedett helyismereti kutatásokban. Az egykori Magyar Szociográfiai Intézet szorgos adatgyűjtő munkájának eredménye – ha ugyan nem semmisült meg –, egyes vélemények szerint a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Néprajzi Múzeum pincéjében rejtőzik, mások szerint – talán a különösen gazdag dunántúli adatanyagra tekintettel? – a *Dunántúli Tudományos Intézet* birtokában van.

A statisztikának több, mint két évszázadnyi szoros kapcsolata a községenkénti részletezésű helyismereti tevékenységgel szinte erkölcsileg kötelezi a KSH Könyvtárát ennek a fontos statisztikai és bibliográfiai adattömegnek a felkutatására és a helyismereti kutatás szolgálatába állítására. Ennek érdekében – a nemes statisztikai hagyományok folytatásaképpen –, ki kellene egészíteni az adatgyűjteményt az elmúlt évtizedek publikált és publikálatlan, az egyes szakstatisztikai főosztályokon, vagy esetleg már a *Statisztikai Levéltár*ban őrzött adatsorokkal. Jó segítséget nyújthat ebben a munkában éppen a KSH Könyvtára kiadásában 1979-ben megjelent *„Agrárstatisztikai források és helytörténeti kutatás"* című történeti statisztikai füzet, amely az 1970-es évekig bezárólag ismerteti azokat a statisztikai forrásokat, amelyek a mezőgazdasággal kapcsolatos községsoros adatokat tartalmaznak. Folytatni lehetne a Magyar Szociográfiai Intézet helytörténeti bibliográfiai gyűjtését is, és megszülethetne a magyarországi helyismereti irodalom lehető teljességre törekvő bibliográfiája. A *Bodor* Antal által az 1940-es évek elején lezárt bibliográfia és annak 1985. évi reprint kiadása némi kiegészítésekkel valójában csak töredéke a mind jobban gazdagodó hazai helyismereti irodalomnak.

A KSH Könyvtára kötelespéldány-jogosultságát alaposan megnyirbáló művelődési minisztériumi rendelet szerint a helyismereti irodalom termékei a jövőben is a könyvtárba kerülnek. Ez egyben azt is jelzi, hogy a művelődésügyi igazgatás is a statisztikához közel állónak tekinti a honismeretet, ami viszont ösztönzést adhat – kell is, hogy adjon! – arra, hogy a KSH Könyvtára a honismereti munkából méltó módon kivegye részét. Nemcsak a helyismereti irodalmi termékek teljességre törő gyűjtésével, rendszerezésével és feltárásával; ez a regiszráló, inkább csak passzív jellegű tevékenység aktív közreműködéssel is kiegészülhet: helyismereti kutatásokhoz – kérésre – konkrét statisztikai adatsorok rendelkezésre bocsátásával, sőt esetleg – megrendelésre – önálló statisztikai községmonográfiák kidolgozásával. Ez társadalmilag hasznos munkaprogramja lehetne a KSH szervezeti keretei között működő *Történeti Statisztikai Kutatócsoport* tevékenységének is. A KSH Könyvtára az egész honismereti tevékenységnek egyik elvi-módszertani központjává válhatna, szoros kapcsolatban a mozgalmat gyakorlatilag patronáló *Hazafias Népfront*tal. A *Magyar Történelmi Társulat Helytörténeti Szakosztály*ával is ki lehetne építeni a megfelelő kapcsolatot, és koordinálni kellene a vidéki – megyei, városi, községi – könyvtárakban és múzeumokban folyó honismereti munkát.

Ismeretes, hogy – miként az 1850-es évekbeli abszolutizmus után –, az 1950-es évek túlhajtott, „vad", sokszor félrevezető adatgyűjtései és adatközlései következtében elég általános bizalmatlanság tapasztalható a statisztikával szemben a társadalomban, olykor még ma is. A vidéki honismereti kutató munkának aktív támogatása a KSH Könyvtára részéről adatanyaggal, módszertani útmutatással stb. talán hozzájárulhat valamelyest ennek a közhangulatnak fokozatos megváltoztatásához. Ha a községek, mint statisztikai adatszolgáltatók időnként kapnak is valamit a KSH-tól, javulhat az adatszolgáltatás minősége is, ami a statisztikai munka értéke és jövője szempontjából sem teljesen közömbös. (Tudomásunk szerint többek között pl. Hollandiában a statisztikai hivatal rendszeresen megküldi a településeknek a különböző adatgyűjtési eredmények rájuk vonatkozó legfontosabb adatsorait.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KSH Könyvtára, mint a Magyarságkutató Intézet és a Kelet-Középeurópai Kutató Központ báziskönyvtára

A honismereti tevékenység természetesen magában foglalja a hazai nemzetiségi települések múltjának és jelenének feltárását is. Ennek mintegy ellentételeképpen, a honismeret tágabb értelmezésében kiterjedhet a munka az országhatárokon túli magyarság életviszonyainak – évtizedeken át meglehetősen elhanyagolt – számbavételére is. Többek között ilyen céllal is 1985 őszén az OSZK keretében külön intézet létesült. Az új *Magyarságkutató Intézet* munkájának a KSH Könyvtára egyik alapozó könyvtárává válhat, illetve kell, hogy váljék a külföldön élő magyarság (és a hazai nemzetiségek) számának rendszeres figyelemmel kísérésével. E témában feltétlenül a KSH Könyvtára rendelkezik a leggazdagabb forrásanyaggal az országban. A nemzetiségi statisztika a múltban – az elmúlt négy évtized kivételével, mikor csaknem teljesen elsorvadt – mindig kellő részletességgel és színvonalasan művelt, szerves része volt a hazai demográfiai szakirodalomnak. Az 1920 előtti múltra nézve – amikor a magyarság túlnyomó része az országhatárokon belül élt nagyszámú nemzetiségi lakossal együtt –, a hivatalos magyarországi statisztikai publikációk (és a nem publikált táblázatos anyag a KSH Levéltárában) tartalmazzák a szükséges adatokat, utána pedig az egyes (főleg szomszédos) országok hivatalos statisztikai kiadványai, melyek ugyancsak a KSH Könyvtárában találhatók a legnagyobb számban. Fontos feladatok ezek minél teljesebb beszerzése, különös tekintettel a (még) ma is nagyobbrészt magyarlakta közigazgatási egységek regionális kiadványaira, melyek képviselete a könyvtár állományában korántsem mondható kielégítőnek. A Magyarságkutató Intézet statisztikai báziskönyvtáraként a jövőben ezt kiemelt feladatként kellene kezelni a szerzeményezési munkában. A határon túli magyarság földrajzi keretei elsősorban a szomszédos országokat jelentik, ami ezen államok statisztikai kiadványainak minél teljesebb beszerzésére ad ösztönzést. Ezzel a könyvtár szerzeményezési és dokumentációs tevékenysége is határozottabb irányt kaphatna a jövőben.

A tentiekkel összefüggésben, illetve mindezen túlmenően a KSH Könyvtár a Magyar Tudományos Akadémia keretében működő Kelet-Középeurópai Kutató Központ munkájának is egyik báziskönyvtárává válhatna a számszerű adatforrások tekintetében. A történeti gazdaságstatisztikai adattár megalapozása során a Központ az elmúlt években is a KSH Könyvtár gazdag állományára támaszkodott, ennek az eredményes együttműködésnek a folytatásához a tárgyi és személyi feltételeket a jövőben is lehetne biztosítani. Célszerű lenne megtenni a szükséges lépéseket ez irányban, a tudomány és társadalmi-gazdasági haladás előmozdítása érdekében.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KITEKINTÉS

Az alábbi három közleménnyel befejezzük a szocialista országok módszertani központjainak 13. (budapesti) értekezletére készült előadások közlését. (A szerk.)

A CSEH KÖNYVTÁRÜGY FEJLESZTÉSÉNEK KÖZÉPTÁVÚ TERVE, KITEKINTÉSSEL A HOSSZÚ TÁVÚ FEJLESZTÉSRE

A Cseh Szocialista Köztársaság könyvtárügyének fejlődését az utóbbi 20 évben a könyvtárak egységes rendszerének kiépítése jellemezte, ez a könyvtárügy komplexitásának elsőrangú előfeltétele, alapja a közép- és hosszú távú tervek kidolgozásának. A konkrét irányítás számára azonban hiányzott a könyvtárügy fejlődési tendenciáinak tudományos megalapozása, a fejlődést meggyorsító, illetve lassító tényezők meghatározása, valamint a perspektivikus tervek dolgozása.

Az első kísérletet ebben az irányban *„A Cseh Szocialista Köztársaság könyvtárügyének fejlesztése, kitekintéssel 1990-ig"* című tanulmány jelentette, amelyet az *Állami Könyvtár* kollektívája dolgozott ki 1976-ban. A tanulmany tudományos alapok nélkül, inkább csak hipotetikusan jelölt meg néhány általános fejlődési tendenciát.

Az első igazi prognózist a kulturális minisztérium számára elkészített beszámoló *„A cseh könyvtárügy prognózisa 2000-ig"* jelentette, amelyet 1980-ban dolgozott ki vezető szakemberek részvételével az Állami Könyvtár, és amely ma is alapvető dokumentuma a szakterület fejlődési tendenciáinak. A dokumentum megállapítja, hogy a könyvtárügy társadalmi jelentősége olyan mértékben fog növekedni, amely a szolgáltatások és a könyvtári technológia alapvető minőségi változását fogja megkövetelni. A szolgáltatások szervezésének területén a prognózis feltételezi, hogy az ezredfordulón a szerzeményezés, feldolgozás és állományfelhasználás új szolgáltatási rendszerrel alakulnak ki. Ezzel összefüggésben növelni kell a hálózaton belül és a hálózatok között a funkcionális és kooperációs kapcsolatokat. A technológia fejlődése szempontjából döntő jelentőségű a könyvtári folyamatok modernizálása és automatizálása.

A prognózis hangsúlyozza az elméleti kérdések megoldásának, a könyvtárügy társadalmi presztizsének szükségességét, a könyvtárosképzés új igények szerinti átalakítását.

A prognosztizálás fejlesztését jelentette a könyvtárügy bekapcsolása a kultúra prognosztizálásának egészébe (e munka koordinátora a CSSZK Kulturális Kutatóintézete). A Kulturális Kutatóintézet jelenleg *„A kultúra szakterületének fejlesztése"* állami kutatási terv egy részének kidolgozásával foglalkozik, amelyhez egy előkészítő anyagot az Állami Könyvtár Könyvtárügyi Kutatási és Módszertani Szekciója dolgozott ki *„A közművelődési könyvtárak részvétele a kulturális javak elterjesztésében"* címmel. A közművelődési könyvtárak eddigi fejlődési tendenciáinak elemzésével és értékelésével az anyagi-technikai bázis, a munkaerő, a teljesítmények és a felhasználói igények területén javaslatot tett a közművelődési könyvtárak saját prognózisvariánsára. A kiválasztott mutatók idő-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

beli értékelési sorainak extrapolálásával a továbbfejlesztés két extenzív variánsát dolgozta ki az ezredfordulóig, majd egy harmadik változat, amely a kívánt perspektivikus fejlesztést fogalmazta meg.

Az első változat a hetvenes évek extenzív fejlődési trendjének felel meg, feltételezi a munkaerő és a költségek változatlan ütemű továbbfejlődését az állomány és a kölcsönzések állandóan növekvő száma mellett. A második változat, amely inkább a 80-as évek helyzetét tükrözi, a munkaerő fejlődési trendjének stagnálásával számol az állomány és a kölcsönzések emelkedésével szemben. Ha a közművelődési könyvtárakat továbbra sem tudják a szükséges technológiával ellátni, akkor a következő években a munkaintenzitás növekedésével és a követelmények elégtelen kielégítésével kell számolni, különösen a hagyományos szolgáltatások területén. A közművelődési könyvtárak sikeres továbbfejlesztése szempontjából a harmadik, optimális változat megvalósítását részesítjük előnyben. Ennek alapvető előfeltételei röviden a következők: épületek, raktárak építése és modernizálása, a könyvtárügy komplex gépesítése, a munkaerő kvalifikálása, a közművelődési könyvtárak hálózatának minőségi javítása, jobb fizetési és munkafeltételek. Ezt a változatot fogjuk szakaszosan megvalósítani, az első átfogó eredmények csak a 90-es években várhatók.

A hosszú távú tervek a könyvtárügy fejlesztésének fő irányait konkrét formában határozzák meg. Ilyen jellegű az 1974-es program *„Az egységes könyvtári rendszer fejlesztésének alapjai a Cseh Szocialista Köztársaságban"*, amely a könyvtári, bibliográfiai és információs szolgáltatások integrációjával és modernizálásával foglalkozott. Az anyagi-technikai bázis racionalizálása volt a témája a kulturális minisztérium 1976-os távlati terveinek: *„A komplex szocialista racionalizálás alapjai a könyvtárügy területén"* és *„A komplex szocialista racionalizálás programja a kulturális minisztérium alá tartozó könyvtárak szakmai hálózatában*. A prognózisok és a hosszútávú tervek képezik a konkrét tervezési tevékenység alapját.

A központi ötéves terveket 1976 óta a kulturális minisztérium készíti elő és engedélyezi. A regionális tervekhez a kulturális minisztérium ad ki irányelveket, de azokat az illetékes területi nemzeti bizottságok állítják össze. Az előkészítő munkában részt vesznek a területi könyvtári bizottságok, a megfelelő tudományos könyvtárak, esetleg más hálózatok képviselői vagy a területi vezető szervek (pl. a területi nemzeti bizottság iskolai, egészségügyi, mezőgazdasági, szakszervezeti stb. szakbizottságai). A nemzeti bizottság kulturális osztályai a könyvtárügy ötéves tervét engedélyezésre elküldik a kulturális minisztériumba. Az ötéves terveket éves tervekre bontják fel. A változtatásokat és kiegészítéseket a területi nemzeti bizottságok tárgyalják meg.

A vezetés és szervezés fő törekvése a könyvtárügy integrált, vertikálisan és horizontálisan összekapcsolódó rendszerének továbbfejlesztése. A közművelődési könyvtári hálózat a bibliográfiai, könyvtári és információs szolgáltatások egységes területi rendszerét kívánja kiépíteni. A könyvtári állományok hozzáférhetőségének biztosítására a szolgáltatások rendszerszerű megszervezését fogjuk megvalósítani. A vezetési formák modernizálásához az eddiginél nagyobb mértékben használjuk fel a módszertani, normatív és tudományos kutatási bázist.

A sikeres tervezés egyik előfeltétele az alapvető könyvtártípusok és – kategóriák normarendszerének megteremtése. Jelenleg folyik a közművelődési könyvtárak teljesítmény-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

normáinak kidolgozása. A sikeres tervezés további előfeltétele még az egységes statisztikai rendszer megteremtése.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a Cseh Szocialista Köztársaság könyvtárügyének tervezési rendszere az utóbbi években komplex rendszerré formálódott. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ez a tervezési rendszer tökéletes és megváltozhatatlan. Jelenlegi megvalósítása sem probléma nélküli, például nem sikerült biztosítani minden könyvtári hálózat egyenletes képviseletét, tisztázatlan néhány, a pénzügyi garanciával összefüggő kérdés.

Mindenesetre megteremtődött a könyvtárügy céltudatos vezetésének szilárd alapja. Célunk a rendszer továbbfejlesztése, színvonalának, hatékonyságának emelése, különösen a „prognosztizálás – tervezés – finanszírozás – szervezés – koordinálás – ellenőrzés" algoritmusának betartása.

NEPOVIMOVA, Milena

A TELJESÍTMÉNYNORMA MINT A HATÉKONYABB TERVEZÉS ESZKÖZE A KÖNYVTÁRÜGY FEJLESZTÉSÉBEN

A könyvtárak mint kiemelkedő kulturális, ideológiai-nevelő, képző és tudományos-tájékoztatási intézmények sajátos módon vesznek részt az oktatási-nevelési rendszer feladatainak és a tudomány, a technika, a vezetés és a kultúra információs igényei kielégí tésének biztosításában. Ezért nagyon fontos, hogy a könyvtárak munkája végeredményben kulturális pedagógiai és társadalmi szempontból hatékony legyen, mégpedig éppen azoknak az eszközöknek és társadalmi területeknek a közvetítésével, amelyekre a hatásukat kifejtik, és amelyek megfelelő módon felhasználják a könyvtári tevékenység eredményeit.

Ha a könyvtári munka értékét következetesen akarjuk emelni, – ez pedig igen aktuális a könyvtárügyre fordított anyagi eszközök gazdaságos és racionális felhasználása szempontjából, akkor elengedhetetlen, hogy nagy figyelmet fordítsunk minden olyan tényezőre, amely hatással van a könyvtári munkára. A legfontosabb tényezők közé tartoznak a könyvtári munka teljesítménynormái, amelyek hatékonyan hozzájárulhatnak a hatékonyság emeléséhez és a könyvtári munkatartalékok felhasználásához. Ugyanakkor a teljesítménynormák kikerülhetetlen eszközeivé válnak a könyvtári munkaerő-szükséglet tervezésének.

A teljesítménynormákat a nem beruházási eszközök és a munka racionalizálásának eszközei közé soroljuk. A normák közvetlenül vagy közvetve hatnak néhány tevékenységfajta munkaerő-szükségletének, illetve üzemeltetési költségeinek a csökkentésére. Ösztönzik a munka produktivitásának emelését is, és megakadályozzák a munkaerő idő előtti elhasználódását. Humanista aspektusuk abban áll, hogy egyfelől megakadályozzák az ún. kritikus teljesítményhatár elérését, másfelől pedig nagyobb teljesítményre ösztönzik a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

lemaradó dolgozókat, és elősegítik a munka arányos elosztását a kollektívában. Hozzásegítenek a rejtett munkatartalékok felderítéséhez, racionálisan felhasználva a kapacitásukat.

A könyvtárügy, a bibliográfia és a tájékoztatás területén nem lehet normázni minden tevékenységet. A teljesítménynormák megállapítását olyan munkákra kell összpontosítani, amelyek egyszerűek, folyamataik ismétlődnek, és ahol a munkaerőfolyamat lényege elég jól kifejeződik mérhető teljesítményegységekben, a munka tárgyához vagy objektumához viszonyítva.

A könyvtári teljesítményfajták normázásának kérdései a csehszlovák könyvtárügyben már a 30-as években felmerültek. Az 50-es években ez a problematika igen aktuálissá vált, különösen néhány cseh és szlovák nagykönyvtárban. Az utóbbi időből említésre érdemes e területen a pozsonyi Egyetemi Könyvtár kezdeményezése (bár az általa kidolgozott kutatási feladat csak szűken a tudományos könyvtárakra szorítkozott). Az 1980-as években a Cseh Állami Könyvtár kezdte kidolgozni a közművelődési könyvtárak számára a minta-teljesítménynormákra vonatkozó javaslatait. A téma abból a kormányhatározatból fakadt, amely a közművelődési könyvtári munkaerő gazdasági szabályozására irányult. Első lépésben a globális előzetes tájékoztató jellegű mutatók és tervezési szabályaik megállapításával foglalkoztunk, a második fázisban a minta-teljesítménynormák kidolgozására koncentráltunk. Ekkorra ugyanis nyilvánvalóvá vált, hogy a munkaerő növelése a népgazdaságban korlátozott, és hogy a könyvtárak is kötelesek további jelentős személyi létszámemelés nélkül teljesíteni hagyományos és új feladataikat. Egyik ilyen eszköz a teljesítménynorma. A normák alapul szolgálnak a dolgozók létszámának és a munkateljesítménynek az objektív és hatékony tervezéséhez, biztosítva az elért eredmények rendszeres ellenőrzésének és értékelésének lehetőségét. Hozzájárulnak a munka erkölcsi és anyagi ösztönzéséhez.

Hozzákezdtünk a hozzáférhető források elemzéséhez. Az elemzés alapján megállapítottuk, hogy a közművelődési könyvtárakban a munka normázása csak elvétve fordul elő, részben azért, mert ezeknek az általános könyvtáraknak a tevékenysége nem túl specifikus, de hozzájárul ehhez a könyvtárak dolgozóinak képzettsége (képzetlensége) is. (A normák kialakítása világviszonylatban is elsősorban a tudományos, a felsőoktatási és a szakkönyvtárakban valósult meg.)

Hogy a könyvtárügyben teljesítménynormákat állapítsunk meg, elemző és statisztikai eljárásokat alkalmazunk, és szakértői vizsgálatokat tartunk. A kérdés tanulmányozására való felkészülés azt mutatta, hogy a könyvtárakban nemcsak a műveleteket, illetve a mechanikus és technikai jellegű teljesítményeket lehet normázni, hanem néhány olyan munkafajtát is, amelyekben a pszichikai és szellemi tevékenység van túlsúlyban. Viszont azokban a tevékenységfajtákban, amelyekben a dolgozó képzettségi és intellektuális profiljával szemben magas követelményeket támasztó szellemi munka válik dominálóvá, a normázás lehetősége a minimálisra csökken. Ezért az alapvető könyvtári tevékenységfajták köréből néhány olyan csoportot választottunk ki, amelyekben a munkafogások ismétlődnek, és amelyek a dolgozók elég nagy részét érintik.

A következő munkafázisban a munkafogások részletesebb taglalását végeztük el. A megfogalmazott javaslatot összevetettük néhány közművelődési könyvtár gyakorlatával,

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

majd a munkafolyamatok időadatait ellenőrizték az alapvető könyvtári tevékenységfajták vizsgált csoportjaiban. A műveletfényképezés módszerét alkalmaztuk, amely az elemző jellegű munkanormázás egyik legjelentősebb fajtája.

Az időadatok kiderítésében a könyvtárak legnagyobb látogatottságának és a maximális leterheltségének idejét, a 4. negyedévet választottuk. Segédanyagként a munkatevékenységfajták és a mért időadatok regisztrálására szolgáló munkalapokat használtuk. Az ellenőrzés egyetlen munkahét öt munkanapja során folyt. Az időadatok vizsgálata alapján a tevékenységfajták első összeállításában kisebb korrekciókat hajtottunk végre. Az összes kapott időadatból táblázatot állítottunk össze, amely regisztrálja a mért idők legmagasabb és legalacsonyabb értékét, és minden egyes tevékenységfajta időadataiból kiszámítottuk az elért középértéket. Ugyancsak összeállítottunk olyan összehasonlító táblázatokat is, amelyek áttekintést adnak azokról az időadatokról, amelyeket az utolsó kb. 20 év alatt a különböző könyvtári munkanormázások során mértek.

A feladat befejezéseként eljutottunk az ajánlott teljesítménynormák hosszabb távú kipróbálásának a szakaszához. Az adatokat 6 hónapig ellenőriztük minden kidolgozott tevékenységcsoportot illetően. A közművelődési könyvtárak tájékoztató jellegű teljesítménynormáinak anyagát rendelkezésre bocsátottuk a megyék minden központi könyvtára számára megvitatásra. A hosszabb távú ellenőrzés eredményei és a megyei könyvtáraktól kapott észrevételek és kiegészítések feldolgozása alapján, valamint az adott problémakör megvitatására összehívott aktíván elhangzottak után úgy döntöttünk, hogy a könyvtári és bibliográfiai speciális tevékenységfajtákat 9 alapvető csoportba soroljuk, mégpedig: gyarapítás, állománynyilvántartás, leíró katalogizálás és leíró katalógus, tárgyi katalogizálás és tárgyi katalógus, a cédulák előállítása, a könyvtári állományszervezés és védelme, olvasószolgálat, bibliográfiai munka, és tájékoztató szolgálat. Néhány előzetesen megállapított csoportot az utólagos vizsgálatok és a megyei központi könyvtárak szempontjainak figyelembevétele alapján átsoroltunk a nehezen kvalifikálható tevékenységek közé, amelyek számára következésképpen nem dolgoztunk ki tájékoztató jellegű normákat. A közművelődési könyvtári hálózatba tartozó könyvtárakat a teljesítménynormázás céljából két kategóriába soroltuk, az elsőbe – a megyék központi könyvtárait, a másodikba pedig a járási, a városi és a központosított könyvtárakat. Ezeknek a kategóriáknak felelnek meg a táblázatokban szereplő időadatok.

A táblázatok 9 csoportból állnak és összességében 93 tevékenységfajtát tartalmaznak. Minden tevékenységfajtánál mindig szerepel a mérési egység és azok az időadatok, amelyek a megyei központi könyvtárak, illetve a járási, városi vagy a központosított könyvtárak kategóriájára vonatkoznak. A tájékoztató teljesítménynormák gyakorlati felhasználása céljából csatoltuk a tervezés szempontjából szükséges áttekintő táblázatokat is, mégpedig a következőkről: az év munkanapjainak száma, a szabadságok, a tanulmányi idők, az értekezletek, a betegségek átlagideje, a biztonsági tényező, a munkanapok átszámítása órákra, illetve a másodpercek átszámítása tizedes számítási rendszerre.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Következtetések

Megfelelő teljesítménynormák összeállítása a közművelődési könyvtárak számára igen fáradságos munka. Ennek oka főként a tájékoztató munka mint leginkább szellemi jellegű munka speciális elkülönülése, mivel ezt a munkát csak nagy nehézségek árán lehet meghatározott időkeretek közé szorítani. Minthogy a könyvtári tevékenységek tartalma, terjedelme és jellege igen különböző, a normák összeállításánál egy sor olyan tényezőt kell figyelembe venni, amelyek az adott munkára hatással vannak.

Világosan kiderült a munkahely helyzetétől és ellátottságától való függőség. Nagy hatást gyakorol az ésszerűsítés foka, a képzettségi szint, illetve a munkatársak nyelvismerete is. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni a feldolgozandó irodalom jellegét, a felhasználók adatait, szükségleteit és igényeit sem.

Emellett a közművelődési könyvtári hálózat magasabb szintjein (a megyei és járási könyvtárakban) a káderek szakosodnak a megfelelő osztályokra, munkafeladatokra, a hálózat alacsonyabb szintjein viszont a könyvtár nagyságának függvényében több az „univerzális" munkatárs. A tények azt mutatják, hogy azoknak a közép- és felsőfokú végzettségű szakosodott munkatársaknak az aránya, akik szükség szerint univerzális jellegű munkát is ellátnak, elég magas, és ez természetesen hat a speciális munkák mennyiségére és színvonalára is.

A teljesítmények vizsgálatakor és ellenőrzésekor a gyakorlatban nem lehet a nyolcórás munkaidő teljes kihasználásával számolni, többek között az olyan időveszteségek miatt, amelyek az egyik műveletről a másikra való átálláskor, de egy-egy műveleten belül is jelentkeznek. A tájékoztató jellegű teljesítménynormák alkalmazása azt jelenti, hogy minden dolgozó számára kiszámítjuk a munkanapjai számát, figyelembe véve a szabadságát, a biztonsági tartalékot, az esetleges betegségekre, tanulmányokra számított tartalékidőt, stb., vizsgáljuk a munkafogásokat, számba vesszük a műveleteket. A kiszámított időt néhány munkatársnál kipróbáljuk a munkafényképezés segítségével, hosszabb időszakasz alatt.

A tájékoztató jellegű teljesítménynormák alapul szolgálhatnak az érveléshez az azokkal az ellenőrző szervekkel folytatott megbeszéléseken is, amelyek a közművelődési könyvtárhálózat dolgozóinak munkáját értékelik.

Az elméletben és a gyakorlatban ellenőrzött mutatók és normák fontos segédeszközei nemcsak a tervkészítésnek, hanem a tervteljesítés ellenőrzésének is. Egy konkrét könyvtári munkatervet csak a munkamennyiség és az egyes műveletek időigényének alapos és helyes ismerete alapján, az időigényt pedig a tájékoztató teljesítménynormák segítségével lehet meghatározni. A hosszú- és rövidtávú tervek összeállításánál számolni kell az operatív tevékenység tartalékaival is, amelyek az általános munkamennyiségnek körülbelül egyharmad részét teszik ki.

Semmi esetre sem szabad a tájékoztató teljesítménynormákat egyedüli mutatóként felhasználni a könyvtár saját munkájának vizsgálatánál. A könyvtárak tevékenységét, és vele együtt a munkaerőszükségletét nem szabad csak a mennyiségi mutatók alapján értékelni, de ezt is mindig figyelembe kell venni.

Ford.: SZALAI G. Rozália

MATEJOVCOVÁ, Svateva

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KÖNYVTÁRI STATISZTIKA MINT AZ IRÁNYÍTÓI DÖNTÉS TÁRGYA

A könyvtári statisztika problémáit már sokszor megvizsgálták és megvitatták minden szocialista országban mind nemzetközi, mind nemzeti szinten. Legaktívabban e kérdéssel a 60-as években foglalkoztak, amikor kidolgozásra és bevezetésre került a mai napig is érvényes könyvtári statisztika. A következő években a figyelem főként a statisztika megszilárdítására és alkalmazására irányult.

A könyvtárügy és a könyvtári statisztika (mint a statisztika tudományának része) fejlődési folyamatában egész természetes, hogy gyakorlati természetű ellentmondások halmozódnak fel, amelyek egyes esetekben ellentmondásba kerülnek a könyvtári statisztikáról alkotott elméleti fogalmakkal. Ezeket a megállapításokat egész sor példával alá lehet támasztani akár Bulgária, akár a többi szocialista ország tapasztalatából. Vissza kell térni a mostani könyvtári statisztika alapjaihoz, és a felhalmozódott tapasztalatokat felhasználva tovább kell azt fejleszteni és korszerűsíteni. Ez nagy munka, amely mindegyik módszertani központ előtt áll. E beszámoló keretében nem lehet, de nem is kell megkísérelni minden probléma felvetését vagy megoldását. Csak egy kérdéskörre hívjuk fel itt és most a figyelmet, amelyet a legfontosabb jelentőségűnek tartunk a könyvtári statisztika szempontjából, mégpedig: a könyvtári statisztika mint az irányítói döntés tárgya.

Már elfogadott az a nézet, miszerint a statisztika nélkülözhetetlen az irányítás és az irányítói döntéshozatal számára, és alapvető eszköz a könyvtárak és a könyvtárügyi vezetés közötti visszacsatolásban. Maga az a tény, hogy léteznek olyan információs struktúrák, amelyek a visszacsatolást hivatottak biztosítani, a bizonyítékai annak, hogy a vezető szervek minden szinten világosan értik a könyvtári statisztika szükségességét és jelentőségét a könyvtárügy mint tájékoztatás alapeleme teljes értékű működésében, tudományos szabályozásában és ellenőrzésében.

Eltekintve az elért vívmányoktól, nagyon gyakran vagyunk tanúi egy sor hibának, a valóságos helyzetről adott valótlan adatoknak, a vezetés félrevezetésének vagy az információ elrejtésének. Ezek a negatív jelenségek tükröződnek a könyvtári statisztikában is. Ezek a tények magyarázat nélkül maradnak (az információs rendszer adekvát „viselkedésének" tudatos társadalmi jelentőségével összefüggésben) eddig, amíg a figyelmük a könyvtári statisztikának csak az információs oldala felé fordul.

A könyvtári statisztika lényegi tulajdonsága a kettős jelleg. Azonkívül, hogy a vezetői döntéshozatal fő eszköze és alapja, maga a könyvtári statisztika az eredménye is ennek az irányítói döntésnek, amelyet a tartalmával és a szervezetével kapcsolatban hozunk.

A könyvtári statisztikának mint az irányítói döntéshozatal tárgyának a problematikája kidolgozásához

- meg kell határozni a könyvtári statisztika mint az irányítói döntéshozatal tárgyának fogalmát és sajátosságait,
- meg kell határozni a könyvtári statisztika elemeit, amelyek az irányítói döntésben részt vesznek,

elvi követelményeket kell felállítani a könyvtári statisztika mint az irányítói döntés tárgya számára, és biztosítani kell a végrehajtásukat.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárügy területén és következésképpen a könyvtári statisztika területén is, az irányítói döntések nem lehetnek önkényesek. A jogi aktusok határozzák meg őket, amelyek minden országban működnek. A jogi szabályok általánosabb jelleggel hozzák létre az irányítási folyamat sajátos határait, és következésképpen a könyvtárügyi döntéshozatal határait is. A bolgár állami statisztikával kapcsolatban, amely magába foglalja a könyvtári statisztikát is, ilyen jogi dokumentum a Minisztertanács 311. sz. rendelete.*

A könyvtárügy irányításának sajátossága a módszertani vezetés mint a könyvtárügy országos általános irányítása részének a jelenléte. Ezt az 1970. évi 2. sz. jogszabály szabályozza.**

Következésképpen, a könyvtári statisztika két módszertani szerv hatásának van alárendelve, és ez azt kívánja meg, hogy a könyvtári statisztikának mint az irányítói döntés tárgyának a meghatározása szélesebb körű legyen, és felölelje mindkét szerv, illetve a megfelelő adminisztrativ vezetés módszertani irányítását. A könyvtári statisztika mint az irányítói döntés tárgya olyan tevékenység, amelyet a könyvtárüggyel kapcsolatos módszertani vezetés koordinál, és megbízott adminisztratív jogi szervek hagynak jóvá, és ezzel kapcsolatban megfogalmazzák azokat a célokat és tevékenységeket, amelyeket a statisztika teljesítése érdekében vezetni kell.

Lényegét tekintve a könyvtári statisztika olyan tevékenység, amely nemcsak a statisztikai információ összegyűjtésére és feldolgozására irányul, hanem a könyvtári rendszer szabályozására is, az entrópia kiküszöbölése és a statisztika kívánt helyzetbe hozása révén. A könyvtári statisztika révén olyan irányítási hatás érhető el, amely biztosítja az állandóságot és a fejlődést a könyvtári rendszer jellemzőinek és a környezetre gyakorolt hatásának, az általa állított követelményeknek megfelelően. Az irányítói döntések a könyvtári statisztikát érintően tehát aktív alkotó jellegűek.

A könyvtárstatisztika fogalma elég széles. Véleményünk szerint magában foglal néhány elemet, amelyek lényege a következő:

- statisztikai adatok és statisztikai információk a könyvtárakról és tevékenységükről, amelyek leggyakrabban statisztikai kiadványok formájában jelennek meg,
- gyakorlati munka, amelynek eredményei ezek a statisztikai adatok,
- statisztikai adatgyűjtés, -feldolgozás és -vizsgálat fogásainak és eljárásainak összessége,
- az általános statisztika elmélete, amelyet egyeztettek a könyvtárügy sajátos vonásaival, és nélkülözhetetlen a statisztikai vizsgálatok helyes megszervezése és lefolytatása céljából.

Ezek az elemek, akár egyedül, akár egymással kombinálva, akár pedig együttesen, az irányítói döntés objektumai lehetnek. Elvi követelmény, hogy az irányítói döntés csak

* Ministerski săvet. Razporĕzdane No. 311. na Bûroto na ... ot 1 avgust 1972 g. za zadačite i pravata na Centralnoto statisticesko upravlenie kam Ministerstvo na informaciata is săobsĕniăta po statisticĕskata dejnost na Narodna republika Bălgariâ. – Darzavenvestnik, stb. 63, 11 avgust 1972 g.

** Ministerski săvet. Postanovlenie no. 2. na ... ot 20 ânuari 1970 g. za utvarzdavane na osnovni položeniâ za organizirane na Edinna bibliotečna sistema v Narodna republika Bŭlgariâ. – v: Sbornik postanovleniâ i razporeždaniâ na ... na NPB, 1970. 2–11.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

kidolgozott tudományos alapokon alapulhat, és ezekkel nem lehet ellentmondásban. Másfelől, a vezetés szükségletei ösztönözhetik az elméletet az új vagy javított megoldások keresésére a könyvtárstatisztika adott területén a tudományos következetesség elvének megfelelően.

Az intellektuális vizsgálat folyamata, amelynek helye van a problémafeltárásban és -értelmezésben, a helyzetfelismerésben, különlegesen fontos sajátossága a vezető szerv tevékenységének, amelyet erősíteni kell és pontosabbá kell tenni. Az irányítás csak így fog a társadalom szükségleteinek és követelményeinek megfelelni. Általában, erről a folyamatról csak a megfelelő könyvtári szervekben lehet beszélni, konkrétan: Bulgáriában ezzel a folyamattal a *Cirill és Metód Nemzeti Könyvtár* mint az egységes könyvtári rendszer módszertani irányítója foglalkozik. Ez megkívánja, hogy a könyvtári szervek aktív résztvevők legyenek az irányítói döntéshozatalban a könyvtári statisztika terén is.

Mint már mondtuk, a könyvtárstatisztika formalizáló jellegű, ami lehetővé teszi, hogy a statisztika a könyvtár megfelelő működésének szabályozója lehessen. Következetesen programozható működésének módja a komplex információs kapcsolatok alapján, amelyeket kötelezően be kell tartani.

Az irányítói előírás, amely a könyvtárstatisztikában található (mint a bizonyos időben lezajló információgyűjtésnek, a lehetséges variációk feltárásának és a legmegfelelőbb kiválasztásának eredménye) általánosságokat tartalmaz, még akkor is, ha a könyvtárstatisztikának konkrét egyedi tartalma van. Mint már elfogadott irányítói döntés, a könyvtárstatisztika nem más, mint alternatív megoldás kiválasztása meghatározott cél elérése érdekében. Ez a döntés nem ad gyakorlati értékelést a többi variációnak.

Ez a döntéshozatalkor mindig rendszerszemléletű megközelítést követel meg. A könyvtárstatisztika céljainak helyes felvetése azok konkrét helyének a megállapításához vezet az egyéb célok között, valamint az együttműködésükhöz, és innen ahhoz a következtetéshez, hogy közülük melyek segítik elő a kitűzött célok elérését, és melyek problematikusak.

Gyakorlatilag a legnehezebb a probléma átültetése valamilyen reális célba. Ennek érdekében el kell végezni a cél mennyiségi és minőségi jellemzését, ki kell deríteni az elérésének technológiai színvonalát, pontosabbá kell tenni a cél társadalmi és gazdasági hatékonyságát és multiplicitását.

Éppen itt adódik lehetőség egy olyan zárt ciklus létrejöttére, amelyben az elkövetett hibák önmaguktól indokolódnak és progresszívan növekedni fognak.

Ha a kitűzött cél nem jelent fontos lépést a könyvtárügy megváltoztatására, a felbukkanó és kiéleződő ellentmondások kiszorítására, az olyan társadalmi vagy könyvtári szükségletek kielégítésére, amelyek aktív hatással kell hogy legyenek az irányítás szubjektumára, akkor a könyvtárstatisztika nem fogja ellátni szervezési funkcióit, vezetési formalizmust fog eredményezni, és diszkreditálni fogja a vezető szervet.

Azoknak az elveknek a használatakor, amelyek az irányítandó könyvtári rendszer helyzetének felmérésére hivatottak a fejlesztés és bizonytalanság feltételei között, csak a könyvtárstatisztika céljainak meghatározása vezet a reális és objektív, megalapozott célok megállapításához.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A könyvtárstatisztika szempontjából nagy jelentőségük van azoknak a lehetőségeknek, amelyeket a statisztika nyújt az információ pontosságára. Pontosság alatt a vezetési információ hitelességének mennyiségi kifejezését fogjuk érteni. Ha azt a pontosságot, amellyel a könyvtárstatisztika a könyvtárügyet tükrözi, „reálisnak„ nevezzük; az a pontosság, amellyel a legracionálisabb irányítói döntés elérhető – a „szükséges" pontosság; az „elérhető" pontosság pedig a tükrözés lehető legmagasabb szintű pontossága. Mindezek alapján, a pontosság három fajtája között négy viszony alakulhat ki:

- a reális pontosság egyenlő a szükséges pontossággal, és kisebb vagy egyenlő az elérhetővel. Ez az optimális variáció, amelynél nincsenek fölösleges ráfordítások a nem kellő pontosság elérésére;
- a reális pontosság nagyobb a szükségesnél, és egyenlő vagy kisebb mint az elérhető; ez a fölösleges pontosság vagyis a fölösleges kiadások esete;
- a reális pontosság kisebb a szükségesnél, amely a maga részéről egyenlő vagy kisebb az elérhetőnél. Ez esetben döntést kell hozni a reális pontosság emelésére;
- a reális pontosság kisebb vagy maximális esetben egyenlő az elérhetővel, amely a szükségesnél kisebb. Itt a pontosság iránti követelményeket nem lehet kielégíteni a mérés (tükrözés) pontosságának emelésével, és minőségileg új megoldásokat kell találni.

Határvonalat kell húzni a könyvtárstatisztika aktualitása és időszerűsége között. Az aktualitás tükrözi a statisztika alkalmasságát a döntéshozatalnál való felhasználásra. Attól függ, hogy mennyi idő telt el a létrehozásától a felhasználásának pillanatáig, és milyen gyors a könyvtárügyi mutatók változása. Az aktualitásnak jelentősége van annak a meghatározásánál is, hogy milyen legyen a statisztika fenntartásának objektív határideje.

A könyvtárstatisztika mint az irányítói döntéshozatal tárgya időszerűségét gyakran keverik össze az aktualitással. Természetesen a kapcsolat elég erős, de minőségi különbségek is vannak köztük. A könyvtárstatisztika a legaktuálisabb a létrejöttekor, aktualitása az idővel csökken, de nem függ attól a pillanattól, amelyben a döntéshozatalra sor kerül. Az időszerűség szintén a statisztika létrehozásakor a legmagasabb fokú és abban a periódusban csökken, amikor még mindig létezik a döntéshozatal szükségessége. E pillanat után a nullával lesz egyenlő. Az időszerűség követelménye azt jelenti, hogy elképzelésünk van arról, hogy milyen irányítói döntésnél lesz nélkülözhetetlen a statisztikai információ.

Nem áll az utolsó helyen a könyvtárstatisztika megállapításának formális oldala sem. Itt a normatív és a nem normatív dokumentumokról van szó. Normatív vagy nem normatív voltukat a dokumentum tartalma alapozza meg, eltekintve a szervnek az állami apparátusban elfoglalt helyétől. A szocialista országokban a konkrét funkciókat ellátó felelős szerv felhatalmazását a dokumentum normatív ereje határozza meg, valamint az egyéb jogi dokumentumokkal való kapcsolata.

Összességükben ezek a jogi dokumentumok célirányos irányító hatást fejtenek ki. Itt szükséges figyelmet fordítani a célok helyes meghatározására a hierarchiájukról alkotott nézetekkel összhangban. Ez megóv bennünket attól, hogy sok egyéb dokumentumot alkossunk, amelyek első látásra ugyan a közös cél elérésére irányulnak, de valójában nem reálisak vagy ugyanannak a célnak az elérését ismétlik.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Emellett be kell tartani a koordináció követelményét is nemcsak az elfogadott döntéseket illetően, hanem a megfogalmazásukkal és a megfelelő dokumentumokkal együtt való értelmezésükkel kapcsolatban is.

A vezetői döntéshozatalnál a könyvtárstatisztikát illetően a következő fő kérdésekre kell figyelmet fordítani:

- a megoldandó statisztikai és könyvtári probléma az adott szerv hatáskörébe tartozik-e? Az illetékességet nemcsak a problémával kapcsolatban kell vizsgálni, hanem mint felhatalmazást is. E két illetékességnek az ötvözete látszik reális tényezőnek a magas színvonalú könyvtárstatisztika elérésében;
- biztosítani kell a szükséges pénzügyi és munkatartalékokat a határozatok végrehajtására. Ellenkező esetben a nem-teljesítés következik be, vagy rosszabb esetben a meglévő helyzethez igazodás, ami a maga részéről jelentős változásokhoz vezet az információs ellátásban, illetve a könyvtár egyéb funkciói is beszűkülhetnek a könyvtárstatisztika számlájára.
- Konkrét megoldást kell találni a végrehajtás reális határidejét, a személyi felelősséget, az időszakos és operatív ellenőrzést, és a személyzet felkészültségét illetően.

Ebben az előadásban vezetői döntésekkel szembeni legfontosabb követelmények kerültek szóba a könyvtárstatisztikával kapcsolatban. Hogy ne bonyolítsuk, csak két példát hoztunk a bolgár gyakorlatból, de ilyen példát még sokat lehetne találni. Ezeket a követelményeket teljességükben kell vizsgálni, és meg kell találni annak lehetőségét, hogy alkalmazzuk őket a könyvtárstatisztika korszerűsítéséért folyó gyakorlati munkában.

Ford.: RÁCZ Ágnes KAZANDŹIEV Aleksandăr

***

ELAJÁNDÉKOZZÁK A FIÓKKÖNYVTÁRAKAT Brémában. A városállam vezetősége úgy megnyírbálta a könyvtári költségvetést, hogy négy év alatt nyolc fiókkönyvtárat kellett bezárni. Most egy újabb fiókkönyvtár megszüntetése ellen olyan hevesen tiltakozott a környék lakossága, hogy a kulturális szenátor elhatározta: állományostul, helyiségestül átadja a könyvtárat valamilyen társadalmi szervnek, ha az hajlandó személyzetről gondoskodni. Egy tornaegyletre nem sikerült rátukmálni a könyvtárat, végül egy mozgássérült-alapítvány vállalkozott a fenntartására. A Városi Könyvtár vezetője tiltakozik az eljárás ellen, mert így nincs biztosítva a könyvtár szakszerű kezelése, s félő, hogy további fiókkönyvtárakat is magánkézbe akar majd adni a város, a takarékossági kampány keretében. (DBI-Pressespiegel, 1986. nov.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KÖNYVTÁRÜGY ÚJ TÁVLATAI A 21. SZÁZAD KÜSZÖBÉN

Beszámoló az IFLA 52. általános konferenciájáról

SZÁNTÓ PÉTER

Az *IFLA 52. általános konferenciáját* 1986. augusztus 24. és 29. között tartották Tokióban, első ízben japán földön és második alkalommal Ázsiában (először 1980-ban Manilában). Új statisztikai rekordok születtek: a konferenciának 1934 résztvevője volt (61 országból), 250 ülést és 219 előadást tartottak (több mint felét japán nyelvre is lefordították). A vendéglátó ország 1292 fővel képviseltette magát, a második legnagyobb delegáció az USA-ból érkezett (199 fő), a harmadik Dél-Koreából (51 fő). A szocialista országokból valamivel többen voltunk, mint egy évvel korábban Chicagóban, de ezúttal is viszonylag kevesen: BNK – 2, KNK – 34, LNK-1, MNK – 3 (*Billédi* Ferencné, *Jacsó* Péter, *Szántó* Péter), NDK – 3, SZU – 11, Jugoszlávia –1.

Az említett számok tükrében érthető, hogy a konferenciáról – korábbi beszámolóimhoz hasonlóan[1,2] – ezúttal is csak szemelvényesen tudok beszámolni és a személyes tapasztalatokon kívül az időközben megjelent jelentésekre és közleményekre is támaszkodva[3,4,5].

Megnyitó ülés

A *Japán Nemzeti Színház*ban tartották a megnyitó ünnepséget, ősi japán zenével és tánccal (gagaku) köszöntve a megjelenteket. Tokutaro *Takahashi* a japán szervezőbizottság nevében nyitotta meg az ülést, majd a – konferencia fényét jelenlétével emelő – japán császári herceg ünnepi beszéde következett: reményének adott hangot, hogy a konferencia elősegíti a japán könyvtárügy fejlődését, valamint a világ könyvtárai közötti együttműködést, azt, hogy a földrajzilag szétszórt könyvtárakban felhalmozott információ az emberiség közkincsévé válik. A könyvtáraknak – mondta – nemcsak az a feladatuk, hogy megőrizzék a múlt dokumentumait, hanem az is, hogy előmozdítsák az új információk aktív használatát.

Masayuki *Fujio* oktatási miniszter, Thomas *Keller* (UNESCO) után Shunichi *Suzuki*, Tokió polgármestere emelkedett szólásra. Emlékeztetett arra, hogy az emberiség összegyűjtött ismereteit a könyvtáraknak kell átadniuk a jövő nemzedékeinek. Ezért például Tokió közművelődési könyvtárai bibliográfiai adatbázisokat építenek és számítógépesítik tevékenységüket, hogy más könyvtárakhoz csatlakozhassanak egy könyvtári-információs hálózat keretében.

Hans-Peter *Geh*, az IFLA elnöke – többek között – kifejezte meggyőződését, hogy a könyvtárak feladata bővülni fog: az információtárolás és -szolgáltatás mellett az információ-előállítás és -feldolgozás is feladatukká válik. Felhívta a figyelmet arra, hogy az

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

IFLA-nak folytatnia kell a fejlődő országok szakmai segítését, és kérte a tagországokat, hogy fokozottabb mértékben járuljanak hozzá a *Regionális Fejlesztési Alap*hoz, amely e feladat pénzügyi hátterét hivatott biztosítani. Méltatta az UNESCO segítségét az IFLA magprogramjainak megvalósításában, és külön is foglalkozott az állományvédelmet szolgáló új – 1986-ban indult – magprogrammal (PAC=Preservation and Conservation). E program az eredeti dokumentumok fizikai állagának megőrzésére, a szövegek másodlagos adathordozón (mikroforma, mágneses adathordozó, digitális videolemez) való tárolására, ezek bibliográfiai számbavételére irányul, és a papíripart arra igyekszik rávenni, hogy könyvkiadás céljára csak savmentes papírt állítson elő.

Plenáris ülés

Hiroshi *Inose*, a *Tudományos Információs Rendszer Országos Központjának* igazgatója (Japán) ismertette a Tudományos Információs Rendszer célját, helyzetét és jövőjét. A Tudományos Információs Rendszer egyetemi könyvtárakat, számítóközpontokat és felhasználói végállomásokat egyesít digitális távközlési hálózat révén. Fő funkciói a következők: osztott katalogizálásra támaszkodva online országos központi katalógus kiépítése (460 egyetem és kutatóintézet 140 millió könyvéről és 1,9 millió időszaki kiadványáról); műszaki, természettudományi és társadalomtudományi – bibliográfiai, faktografikus, grafikus – adatbázisok létrehozása, külföldi adatbázisok átvétele és ezek alapján online információkeresési szolgáltatás nyújtása; országos információs és távközlési hálózatban egyesített teletex, távmásolási, távkonferencia és egyéb szolgáltatások; teljes szövegű online információkereső szolgálat optikai lemezekre és nagy sebességű távmásolásra támaszkodva (sikeres kísérleti megvalósításáról az előadó részletesen beszámolt); kutató és fejlesztőmunka a számítógépes hardver és szoftver, az információs management, az adatbázisépítés és az elektronikus könyvtár területén; Japán kutatási eredményeinek nemzetközi terjesztése külföldi információs hálózatokhoz csatlakozás révén.

A rendszer központját (*National Center for Science Information System*) 1986-ban alapították. Ez végzi a rendszer tervezését, koordinálását, emellett építi és szolgáltatja az adatbázisokat, fejleszti és üzemelteti az országos digitális távközlési hálózatot, K+F-et folytat és oktatást-képzést nyújt.

Úgy tűnik, ez Japán legnagyobb és legígéretesebb információs projektje, amelynek megvalósulásával felzárkózik a legfejlettebb országok információs infrastruktúrájához és az információs szakmában is (a csúcstechnológia valamennyi, szakmánkban alkalmazható vívmányát hasznosítva) a világ élvonalába lép.

Hedwig *Anuar (Szingapuri Nemzeti Könyvtár) „Könyvtári és információs dimenziók Észak-Dél párbeszédében: néhány gondolat a 21. század küszöbén"* című előadásában áttekintette az ázsiai könyvtárak fejlődésének négy szakaszát.

Az első, legrégebbi szakaszban királyi és állami tulajdonú, főleg történelmi, jogi és vallási tárgyú könyvtárak voltak; a második (feudális) szakaszban megánkönyvtárakat hoztak létre; a harmadik szakaszban (gyarmatosítás) korlátozott számban szakkönyvtárak jöttek létre a legfontosabb minisztériumokban és kutatóintézetekben, egyetemeken. E három szakasz könyvtárainak közös vonása az volt, hogy egy szűk és privilegizált uralkodó osztályt

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

szolgáltak. A negyedik (függetlenségi) szakaszban több könyvtár született, mint a három korábbiban összesen. Megjelentek a nemzeti könyvtárak, továbbá az iskolai és közművelődési könyvtárak is fejlődésnek indultak. A kolonializmus következményeként a lakosságnak idegen nyelven kellett írni-olvasni tanulnia, emiatt a könyvekkel szemben közömbös, ha nem ellenséges beállítódású lett. Anyanyelvi kulturáját jobbára szájhagyomány útján tudta csak megőrizni. Az elmúlt 30 évben komoly feladatot jelentett e népi kultúra írott formába való átmentése és az anyanyelvi írásbeliség elterjesztése. A II. világháború előtt az elmaradott országok a tankönyvek többségét külföldről importálták, s még ma is segítségre szorulnak, hogy megteremtsék saját kiadói iparukat. Anuar asszony a továbbiakban az információs technológia lehetőségeit és veszélyeit taglalta. Rámutatott arra, hogy miközben a fejlődő országok komoly erőfeszítéseket tesznek a műholdas távadatátvitel, az online adatbázisok, a gépi fordítás, az elektronikus posta stb. alkalmazásba vételéért, e korszerű információs technikákat mindössze néhány fejlett ország uralja. Azt tanácsolta, hogy a fejlődő országok könyvtárosai tanulják meg a „szegénység könyvtárosságát" és reálisabb álláspontot foglaljanak el a fontossági sorrend megállapításában az anyagi erőforrásokra való tekintettel.

Végül Yu *Guangyuan*, a *Kínai Könyvtártudományi Társaság* elnökségének a tagja *„A könyvtár és az idő"* című előadásában a könyvtárak történeti fejlődését elemezte, és kísérletet tett a könyv fogalmának egy új – filozófiai indíttatású – megközelítésére.

A Szakmai Bizottság Nyílt Fóruma a magprogramokról

A *Szakmai Bizottság Nyílt Fóruma* jó alkalom volt az IFLA tevékenységét bemutató hangos diasorozat levetítésére (Tony *Evans – University of Technology, Loughborough* – munkája, s beszerezhető az IFLA valamennyi hivatalos nyelvén, önköltségi áron).

Irwin *Pizer*, a *Szakmai Bizottság* elnöke ismertette a bizottság feladatait (a szekciók, szakosztályok tevékenységének koordinálása, a felesleges párhuzamosságok elhárítása, a magprogramok és a szekciók, szakosztályok közötti kapcsolat biztosítása) majd a projektek pénzügyi fedezetének egyre nehezebb megteremtésével, a projektek rangsorolásával kapcsolatos dolgokról szólt.

Miután Adam *Wysocki*, a *Programirányító Bizottság* elnöke ismertette a bizottság feladatait és a magprogramok célját, kialakulásuk történetét, az egyes magprogramoknak az előző évi IFLA-konferencia óta történt fejleményeiről kaptunk beszámolókat.

Ross *Bourne (British Library)* az UBC két új publikációjára hívta fel a figyelmet *(Serial holdings statements at the summary level; Recommended standards for cataloguing-in-publication)*.

Az IMP-ről Peter *Lewis*, Dieter *Wolf* és Hope *Clement* beszélt. Az 1983-ban alapított IMP *(International MARC Programme)* egyik komponensét (IMP-BL) a *British Library*, másik komponensét (IMP-DB) a *Deutsche Bibliothek* gondozta.

Az IMP munkája kiegészítette a *Nemzeti Könyvtárak Igazgatóinak Konferenciája* által 1975-ben létesített *Nemzetközi MARC Hálózati Tanácsadó Bizottság (International MARC Network Committee)* tevékenységét. Együttes céljuk volt az UNIMARC-formátum alkalmazásának előmozdítása. Az IMP mindig szorosan együttműködött az UBC-vel a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

bibliográfiai rekordok előállításában és terjesztésében. Ezért az IMP és az UBC – Tokióban hozott döntés alapján – egyesült UBCIMP *(Universal Bibliographic Control International MARC Programme)* néven. A program irodáját a British Library fogadta be.

Maurice B. *Line* (British Library) tett jelentést az UAP több eredményes projektjéről (pl.: Szenegálban a kiadványok jobb hozzáférhetőségének vizsgálata; az Ázsiai Tudományos és Műszaki Információs Hálózat dokumentumtovábbító rendszerének megvalósíthatatlanságára vonatkozó tanulmány). Mivel több ország tartott már szemináriumot az UAP propagálása céljából, és várhatóan még sok hasonló szemináriumra kerül sor, kiadták a *Guide to the organization of meetings on UAP* című útmutatót a szemináriumok megszervezését elősegítendő.

Merrily A. *Smith* (Kongresszusi Könyvtár, USA) beszámolt a PAC program első évéről, amely során főleg az állománymegőrzés feladataira és fontosságára igyekezték ráirányítani a figyelmet, arra ösztönözve a könyvtárakat, hogy dolgozzák ki megőrzési politikájukat és programjukat. A program keretében kibontakozó tevékenység 5 területet fog át: politika, kutatás, koordináció, képzés és publikálás. A program nemzetközi közvetítő központját (focal point), a *Kongresszusi Könyvtár*at regionális központok fogják támogatni munkájában, a PAC program megvalósításának elősegítésével az adott régióban. Két regionális központot már létre is hoztak: az egyik a *Bibliothèque Nationale,* a másik a *Deutsche Bücherei.*

Cynthia *Durance* (Kanadai Nemzeti Könyvtár) a TDF-ről *(Transborder Data Flow)* számolt be. Az adatok nemzeti határokat átszelő áramlásáról (TDF) 1987-ben befejeződő felmérés eredményeinek az elemzése – a szabad adatáramlást akadályozó tényezők feltárása – még hátravan. Előkészületben van a TDF-re vonatkozó clearinghouse felállítása az elektronikus adataramlással kapcsolatos dokumentumok, irányelvek és fejlesztések, valamint a könyvtári és információs technológia fejleményeinek gyűjtésére. A programot még alaposabban ki kell munkálni és olyan reális célok szolgálatába állítani, amelyeket az IFLA mint nem kormányközi szervezet – korlátozott erőforrásai ellenére – sikeresen meg tud valósítani.

A fejlődő országok könyvtárügyének a támogatására életre hívott ALP *(Advancement of Librarianship in the Third World)* program megvalósításában tulajdonképpen az összes többi IFLA-magprogram részt vesz – mondta Joseph *Soosai* –, többek között szemináriumok rendezésével, a regionális kooperáció erősítésével.

Y. *Courrier,* az UNESCO képviselője bemutatta az UNESCO-t általában, az *Általános Információs Program*ot pedig részletesebben is. Sajnálkozását fejezte ki, hogy az USA és az Egyesült Királyság kilépett az UNESCO-ból, és ezzel kapcsolatban rámutatott, hogy most már Japán és a Szovjetunió fizeti a legmagasabb hozzájárulást. Hangsúlyozta, hogy az UNESCO – költségvetése 30%-os csökkenése ellenére – arra törekszik, hogy a könyvtár- és információügy területén a legfontosabb projekteket változatlanul támogatásban részesítse. Kérte a résztvevőket, szorgalmazzák: országaik UNESCO nemzeti bizottságaiban a könyvtári szakma is képviselve legyen, hiszen a nemzeti bizottságok az országok és az UNESCO közötti kommunikáció csatornái.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Nemzeti Könyvtárak Szekciója

Julio Le *Riverend* (Kuba) a fejlődő országokban működő nemzeti könyvtárak célját, feladatait taglalta. A fejlődő országokban a nemzeti könyvtáraknak az is feladatuk, hogy szorgalmazzák a könyvtári hálózatok kiépítését, közvetítő központként információterjesztéssel is kell foglalkozniuk, és példát kell mutatniuk a könyvtárosok továbbképzésében.

Hu *Sha* (Kínai Nemzeti Könyvtár) könyvtára jelenét és jövőjét vázolta, nem hallgatva el a gondokat sem (állománymegőrzés, szakemberhiány, helyhiány). 1987 végére készül el a könyvtár új épülete, amely egy sor új szolgáltatás indítását teszi lehetővé. Bár szép eredményeket értek el a korszerű technológiák alkalmazásában, a könyvtár fő feladatának továbbra is azt tartja, hogy szakmailag irányítsa és segítse a kínai könyvtárak fejlődését.

Franz Georg *Kaltwasser* (Bayerische Staatsbibliothek, NSZK) *„A modern információs társadalmat fenyegető veszélyek a számítógépek korában"* című előadásában arra mutatott rá, hogy a modern technológia, különösen az elektronikus adatfeldolgozás elterjedése és az információ mennyiségének exponenciális növekedése két problémát vet fel: „az információ túltermelése okozta fuldoklást" és „az új technológia következményeként az információ visszatartását". Az információbőség ma akkora, hogy meg kell tanulni kiválogatni a releváns információt. Ez új lehetőségeket kínál az információ manipulálására, illetve információs monopólium létrehozására. Ezért – vonja le a következtetést Kaltwasser – a könyvtárosoknak éberen kell figyelniük az információs technológia fejlődését, biztosítaniuk kell az információáramlás szabadságát, és fel kell hívniuk a közvélemény figyelmét a fenyegető veszélyekre.

A Tudományos és Műszaki Könyvtárak Szekciója

A szekció szakmai programja keretében először azzal a témával foglalkoztak, hogy az információs technológia milyen hatást fog gyakorolni a könyvtárakra. Pat *Molholt* (Rensselaer Polytechnic Institute, USA) vitaindító előadásában elmondta, hogy a számítógépek funkciója (az információ tárolása, feldolgozása és az információhoz való hozzáférés biztosítása) összhangban áll a könyvtárak funkcióival. A számítógépek azonban mind ez ideig csak abban hoztak változást, hogy *miként* látja el a könyvtár a feladatait, maguk a feladatok nem változtak. A jövő információs menedzserei már nem elégedhetnek meg azzal, hogy egyszerűen a meglévő folyamatokat számítógépesítik, újra kell gondolniuk szakmájuk rendeltetését, feladatkörét. A géppel olvasható információ és a távközlési kapcsolatok gyors terjedése már ma is olyan kérdésekkel szembesíti a könyvtárosokat, amelyekben a döntés nemcsak a *hogyant,* hanem a *mit* is érinti. Így pl.: a *beszerzés, vagy a hozzáférés* dilemmájában kell dönteni, nevezetesen, hogy nyomtatásban szerezzük-e be a referáló szolgáltatásokat, vagy online változatukhoz biztosítsunk-e hozzáférést hozzájuk. És egyre több dokumentumtípus esetében kell majd ilyen döntést meghozni. (Ezzel párhuzamosan azzal is fel kell hagynunk, hogy a könyvtárakat aszerint értékeljük, hogy hány könyv, folyóirat stb. található meg állományukban és eközben a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a relevanciáról, a fizikai állagról, az elérési lehetőségekről és egyéb nehezen mérhető tulajdonságokról megfeledkezünk.) Az optikai lemezek például, amelyek lehetővé teszik a különböző információhordozókon (film, dia, fénykép, szöveg, rajz, hangszalag stb.) tárolt információ egyesítését egy tárolón, meg kell, hogy változtassák gondolkodásmódunkat: nem úgy kell döntenünk, hogy „optikai lemezre visszük a diagyűjteményt", hanem „lemezre visszük a helytörténeti anyagot", tehát nem információhordozó-orientáltan, hanem tárgyorientáltan kell gondolkodnunk. Molholt felvázolta a jövő könyvtára – vagy ahogyan ő nevezi –, az *information support center* feladatait is (pl. a felhasználó természetes nyelven, a számítógépes rendszer ismerete nélkül fordulhasson az adatbázishoz; függetlenül attól, hogy a kért információ földrajzilag hol, milyen fizikai hordozón, milyen nyelven stb. található, kaphassa meg a választ úgy, hogy kivetíthessen dokumentumrészleteket, táblázatokat, képeket stb.; ezekből saját fájljába „kivághasson" részeket; megkérdezhesse a szavak jelentését; kérhesse témák elemi vagy magasabb szintű kifejtését, dokumentumok hivatkozottságát; a kiadó igényeihez igazodó formátumra hozhassa publikálásra szánt elektronikus „kéziratát"; az összegyűjtött információt elektronikus postával továbbíthassa a nap bármely időpontjában stb., stb.). Az előadó ezután számba vette, hogy egy ilyen rendszer megvalósításának milyen feltételei, komponensei léteznek már ma is a könyvtárakban és számítóközpontokban, és melyek azok, amelyeket majd ezután kell megteremteni. Az előadást korrefátumok egész sora követte; Syed Salim *Ayha* (University Pertanian Library, Malaysia), Barrie *Mitcheson* (Royas Melbourne Institute of Technology, Ausztrália), Dieter *Schmidmaier* (Bergakademie Freiberg, NDK) stb.

A második szekcióülésen Pyuko *Igrarashi* (Japán Tudományos és Műszaki Információs Központ, Tokió – közismert angol rövidítése: JICST) Japán legnagyobb tudományos és műszaki információs központja, az 1957-ben alapított JICST online információs szolgáltatásait ismertette. A központ fő feladatai: online információkeresés, szelektív információterjesztés, referátumgyűjtemények kiadása, másolatszolgáltatás, fordítószolgálat. Két forrásból tartja fenn magát: állami támogatásból és szolgáltatásai árbevételéből. Elvben a gyűjtés és feldolgozás költségeit az állam fedezi (a költségvetés 21%-a). Az 1985. évben teljes költségvetése 8,5 milliárd yen volt. A központban 325-en dolgoznak. Könyvtára évente 12 300 folyóiratra, ebből 7300 külföldire fizet elő.

A JICST 1976-ban indította meg online információkereső szolgáltatását (JOIS), amelynek keretében a külföldi adatbázisokon kívül a következő, saját építésű adatbázisok állnak rendelkezésre:

- Tudomány és technika (4 700 000 tétel, ebből 118 000 Japánban publikált cikkről)
- Japán orvostudomány (290 000 tétel)
- Folyamatban lévő japán tudományos és műszaki kutatások (32 000 téma)
- Japán kormányjelentések (7000 jelentés)
- Új japán technológiák és termékek (50 000 tétel)

A JOIS-t 1985-ben háromezer terminálról vették igénybe, a tervek szerint a felhasználói végállomások száma 1987-re tízezerre nő. A JICST célja egyfelől az egész világ tudományos-műszaki haladását tükröző japán nyelvű adatbázis kialakítása, másfelől a világ tájékoztatása Japán tudományos-műszaki eredményeiről angol nyelven. Ez utóbbi cél

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

megvalósítása felé vezető úton mérföldkőnek számít, hogy az említett adatbázisok közül az első kettő alapján angol nyelvű adatbázist is szolgáltatnak 1986 szeptemberétől (indulásként 5000 japán folyóiratból, kutatási jelentésből és konferenciaanyagból válogatott 216 000 tétel, amely évente 160 000 tétellel fog gyarapodni). Az adatelemek köre: angol nyelvű cím, angol nyelvű kulcsszavak, osztályozási jelzet, a szerző neve japánról transzliterálva, folyóiratcím angolul vagy japánról transzliterálva, angol nyelvű referátum. Az angol nyelvű adatbázis fejlesztését jelentős mértékben gyorsítani fogja a gépi fordítás bevezetése (az 1982 óta folyó kutatás eredményeként gépi fordítási rendszerük kísérleti üzemmódban már működik). A nyelvi akadály leküzdése érdekében egyre több japán folyóirat jelenik meg kiegészítő angol nyelvű címekkel és referátumokkal.

E. *Shinoda* (United Nations University, Tokió) Walter *Shearer* dolgozata alapján a „hagyományos tudás" természetét és fontosságát fejtegette, és arra a veszélyre hívta fel a figyelmet, hogy az ebbe a kategóriába tartozó, nemzedékek által felhalmozott preindusztriális ismeretanyag – mivel nem esik szabadalmazás vagy szerzői jogvédelem alá – ki van téve annak a veszélynek, hogy elvész. Ezért azt javasolta, hogy az ENSZ Egyetemén hozzák létre a „Tradicionális Tudás Archívumát".

Az Információs Technológia Szekciója

Naoto *Nakoyama* (Toshiba Corporation, Japán) az optikai technológiáról (optikai lemezek, optikai kábelek, optikai printerek) adott áttekintést, technikai ismertetésük mellett alkalmazási területeikre is kitérve, japán példákkal illusztrálva.

Warren *Horton* (Ausztráliai Nemzeti Könyvtár) az 1981 óta üzemszerűen működő Ausztrál Bibliográfiai Hálózatot ismertette. Ez nemzeti online bibliográfiai hálózat, amelyben valamennyi típusú könyvtár részt vesz, jelenleg 115 nagyobb könyvtár és 400 a rendszert csak lekérdezésre használó intézmény. Fő funkciója az osztott katalogizálás, de információkeresésre és egyéb szolgáltatásokra is alkalmas (könyvtárközi kölcsönzésre és állománygyarapításra még nem). 1986-ban 4 millió bibliográfiai rekord tartozott a hálózat állományába, ebből 2 millió tétel lelőhelyadatot is feltüntet.

A rendszer nagyságát érzékeltetik még a következő számok: évente 50 mikrofilmlapos katalógust, 600 mágnesszalagot, 600 ezer katalóguscédulát és 2000 gyarapodási jegyzéket állítanak elő a hálózat felhasználói számára. Az előadás kitért a hálózat kialakítására, technikai kivitelezésére, az irányítási-szervezési kérdésekre és a fejlesztési elképzelésekre.

Katalogizálási szekció

Ross *Bourne* és Lucia *Rather* (Kongresszusi Könyvtár) az ISBD átdolgozott kiadásával kapcsolatos munkákról tudósított. Az ISBD(M), az ISBD(S), az ISBD(NBM) és az ISBD(CM) már közel állnak a befejezéshez. Kevés lényeges változás van ezekben, talán csak az ISBD(S) a kivétel, amelyet megpróbáltak jobban összhangba hozni az *International Serials Data System Guidelines* szellemével.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Josiane F. D. *Roelants* (Bibliothèque Royale de Belgique) a Belgiumban használt kétnyelvű (francia, holland) automatizált katalogizálási rendszert ismertette. 1960-ig csak francia nyelven folyt a katalogizálás, és bár ezután próbálkoztak a kétnyelvűség megoldásával, ezt csak az 1984-ben bevezetett automatizálás révén tudták valóra váltani.

A Hivatalos Kiadványok Szekciójával tartott közös, második ülésen Chong *Y Yoon* (State University of New York, USA) a kormánydokumentumoknak az *Anglo-American Cataloguing Rules* szerinti katalogizálása nehézségeit sorakoztatta fel (a forrás megállapítása, a megjelenési adatok kiegészítése, személynevek meghatározása stb.).

Tadayoshi *Takawashi*, Tsutomu *Sihota* és Zensei *Oshiro* (Japán) előadása viharos vitát kavart. Mivel a japánok a szerzőtől függetlenül létezőnek szeretik tekinteni a műveket, mindig is olyan katalogizálási szabályokat követtek, amelyek nem a főtétel alkalmazásának elvén alapultak, jóllehet tettek az elmúlt időkben arra is néha kísérletet, hogy átvegyék az angol–amerikai katalogizálási szabályok főtétel-alkalmazási elvét. Jelenleg használt katalogizálási szabályaik (Nippon Cataloging Rules, 1977) sem követik a főtétel alkalmazásának az elvét. Az előadók meggyőződése szerint főtételekre szükség lehet a cédulakatalógusokban, de a több elérési pontú automatizált rendszerekben feleslegesek. Geneviève *Boisard* (Bibliothèque Nationale, Franciaország) arról számolt be, hogy a francia katalogizálási szabályok is felhagytak a főtétel alkalmazásának az elvével, bár a francia nemzeti bibliográfiában továbbra is szükség van főtételre, Peter *Lewis* (British Library) javaslata szerint a kormánydokumentumok katalogizálásánál a fő- és melléktétel megválasztása helyett a tárgy szerinti elérésre kellene a jövőben a figyelmet összpontosítani. Frances *Hinton* (Free Library of Pennsylvania, USA) amellett érvelt, hogy a kormánydokumentumok katalogizálásában az igazi problémát nem a főtétel megválasztása okozza, hanem a testületi szerző meghatározása.

Az Állománygyarapítás és Kiadványcsere Szekciója

Akio *Sakai* (Keio University, Japán) a japán könyvtárak nemzetközi kiadványcsere-tevékenységéről adott képet, részletesebben is foglalkozva a *National Diet Library* (Japán Országgyűlési Könyvtár) tapasztalataival. Yoshitaro *Tanabe* (National Diet Library) a japán hivatalos dokumentumok köteles példányainak a National Diet Librarybe történő szolgáltatásának jogi aspektusait vizsgálta, majd foglalkozott e dokumentumok japán és külföldi könyvtárak által történő beszerzésének és bibliográfiai számbavételük kérdésével. Shozo *Nakano* (National Diet Library) azokról a nehézségekről szólt, amelyekbe a National Diet Libraryban ütköznek a Japánról vagy japán nyelven a világon kiadott munkák beszerzése során. Megközelítőleg ennek az irodalomnak (évi 1500 cím) csak a felét tudják megszerezni.

Joachim-Felix *Leonhard* (Deutsche Forschungsgemeinschaft, NSZK) a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* kiadványcsere-programját ismertette, Helga *Dressler* (Staatsbibliothek Preusserischer Kulturbesitz, Nyugat-Berlin) az NSZK-ban a távol-keleti dokumentumok gyűjtése terén a könyvtárak között folyó együttműködésről beszélt, amelynek végső célja egy nemzeti rendszer kiépítése koordinált állománygyarapítás, egységes katalógus és speciális könyvtárközi kölcsönzés révén. Adrian *Swets* (Swets und Zeitlinger

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

előfizetési ügynökség, Hollandia) személyes megfigyeléseit, tapasztalatait foglalta össze, amelyek japán, európai és amerikai könyvtárakkal, kiadókkal és más ügynökségekkel folytatott üzleti munkája során halmozódtak fel, majd ezek alapján vázolta, miként kell egy előfizetési ügynökségnek úgy dolgoznia, hogy ki tudja elégíteni ügyfelei igényeit. Végül Z. P. *Sorokina* (Állami Lenin Könyvtár, Szovjetunió) tartott előadást a nemzetközi kiadványcserét feltáró nemzetközi bibliográfia 4. kiadásának szerkezetéről és készítési módszeréről.

Az Időszaki Kiadványok Szekciója

Hiroyuki *Taya* (National Diet Library) *„Elektronikus publikálás Japánban: a könyvtárak szerepe az elektronikus információs rendszerben"* című előadásában rávilágított, hogy az elektronikus publikálás tág fogalom, többek között beletartoznak a fényszálas optikák, az online adatbázisok, a videotex, az optikai lemezek. Ezek rohamos elterjedése új feladatok elé állítja a könyvtárakat: gondoskodniuk kell az elektronikus publikációk beszerzéséről, ugyanúgy, mint a nyomtatásban megjelenő művekéről; a felhasználók számára hozzáférhetővé kell tenniük az elektronikus irodalmat megfelelő rendszer alkalmazásával; maguknak is készíteniük kell elektronikus kiadványokat (elsősorban olyan teljes szövegű adatbázisokat, amelyek a kutatók számára fontosak, de előállításukban a magánszektor nem érdekelt, mivel nem jövedelmezőek); hozzá kell igazítanunk a könyvtári szervezetet és munkafolyamatokat az új technikához mind a tárolás, mind a tájékoztatás, mind pedig a feldolgozás területén.

Ross *Bourne „Időszaki kiadványok automatizálása"* című előadásában azokat a tényezőket, szempontokat vette száma, amelyeket az időszaki kiadványok kezelésének automatizálására készülő bármely könyvtárban figyelembe kell venni.

Nagy érdeklődést váltott ki *Jacsó* Péter (SZÁMALK) *„Folyóirat-katalógusok mikroszámítógépes ISDS rekordokból: az időszaki kiadványok feldolgozásának új távlatai a fejlődő országokban, – az elérhetővé vált alkalmas gépek, programok és adatok felhasználásával"* című előadása (ismertetésére nem térek ki, mivel hamarosan megjelenik magyar fordításban a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* című folyóiratban[6]).

Osztályozási és Indexelési Szekció

Yan *Linzhong* (Kínai Tudományos Akadémia Könyvtára, KNK) elmondta, hogy az ISBD-hez és más nemzetközi szabványokhoz hasonló kínai szabványokat dolgoztak ki. Ezek figyelembevételével a Kínai Nemzeti Könyvtár és a Sanghaji Könyvtár (az időszaki kiadványok tekintetében) 1985 óta katalóguskártyákat állít elő és terjeszt a kínai könyvtárak számára. A kínai betűrendes katalógusok címszó- és szerzői katalógusra különülnek el, s ritkán készül betűrendes tárgyszókatalógus. A tájékozódás fő eszközei a szakkatalógusok. Jóllehet a kínai osztályozás 2000 éves múltra tekint vissza, a jelenleg használt osztályozási rendszereket 1949 után dolgozták ki. A Kínai Könyvtárak Osztályozási

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Rendszerét használja a kínai könyvtárak és információs intézetek 90%-a. Ezenkívül több egyetemi és szakkönyvtár használja a Tudományos Akadémia Könyvtárának osztályozását.

Hiroshi *Ishiyoma* (National Diet Library, Japán) *„Az osztályozás fejlődése Japánban"* című előadásában elmondta, hogy Japánban a japán szótagábécé szerint rendezett tárgyszókatalógus helyett inkább szakkatalógusokat használnak. Az osztályozás már i.e. 890-től megjelent a japán katalogizálásban. A modern japán könyvtárakban többféle osztályozási rendszert is használnak, beleértve a Dewey Tizedes Osztályozást (az egyetemi könyvtárak 7%-ában, a szakkönyvtárak 1–3%-ában, az ETO-t), a szakkönyvtárak 14%-ában a különböző japán rendszereket. A Nippon Tizedes Osztályozást 1928-ban Kiyoshi *Mori* dolgozta ki a Cutter-féle osztályozás alapján. A Japán Könyvtárosok Egyesületének bizottsága most készíti elő a 9. kiadását (1988-ra). A Nippon Tizedes Osztályozást alkalmazza a közművelődési könyvtárak 99%-a, az egyetemi könyvtárak 75%-a, a főiskolai és iskolai könyvtárak 98–99%-a és (a japán könyvekhez) a szakkönyvtárak 52%-a. A National Diet Library 1963-ban kidolgozott osztályozását jobbára csak ebben a könyvtárban használják. A Japán Nemzeti Bibliográfia feltünteti mind a Nippon Tizedes Osztályozás, mind a National Diet Library osztályozásának szakjelzeteit.

Nancy J. *Williamson* (Torontói Egyetem Könyvtár- és Információtudományi Tanszéke, Kanada) egy kísérleti projekt beindulásáról tudósított, amelynek az a célja, hogy kimutassa, a Kongresszusi Könyvtár osztályozásának milyen szerepe lehet az interaktív online információkeresésben. A projekt első szakaszában azt vizsgálják, hogy ennek az osztályozásnak a sajátosságai hogyan befolyásolják a használhatóságot online rendszerben.

A második szakaszban az osztályozás egy mintául szolgáló részét géppel olvasható formába hozzák, és egy olyan online katalógus modelljét készítik el, amely ezt az osztályozást is beépíti keresési lehetőségei közé. A projektnek ez a szakasza párhuzamosan fog futni Karen *Markey* ETO-val kapcsolatos hasonló projektjével[7], hogy össze lehessen hasonlítani a két keresés eredményét.

Záróülés

Hans-Peter *Geh,* az IFLA elnöke méltatta a konferenciát szervező japán bizottság kitűnő munkáját és a japánok vendégszeretetét, majd Irwin *Pizer,* a Szakmai Bizottság elnöke áttekintést adott a konferencia szakmai határozatairól (ismertetésükre nem térek ki, az *IFLA Journal* valamennyi teljes szövegét közölte[8]).

Kapcsolódó rendezvények

Ezúttal is jó néhány „szatellit-rendezvény" járult a konferenciához, így pl. a nemzeti könyvtárak igazgatóinak konferenciája, a Jogi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (IALL) konferenciája, a szocialista országoknak az IFLA-magprogramokban való részvételét megtárgyaló értekezlet (ilyen témájú értekezletre kétévenként kerül sor, a Programirányító Bizottság szervezésében az IFLA-magprogramok irányítóinak meghívásával és a

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

a szocialista országok delegációvezetőinek a részvételével, hogy áttekintsék a szocialista országok közreműködését a magprogramokban). Érdekes előszemináriumok voltak ilyen témákban, mint pl. a szakkönyvtárak és szerepük a nemzeti fejlődésben (Kanazawa, 1987. augusztus 18–23.), automatizált rendszerek többnyelvű és több írásmódú könyvtári anyagok elérésére (1987. augusztus 21–22., Tokió).

A konferenciához kapcsolódó nagyszabású kiállításon 100 cég 200 standon mutatta be legújabb termékeit és szolgáltatásait. Az IFLA-konferenciákat kísérő kiállítások színvonalukat és a kiállító cégek számát tekintve önálló nemzetközi kiállításként is minden bizonnyal megállnák a helyüket; tulajdonképpen „IFLA-konferencia és kiállítás" elnevezést érdemelnének az IFLA évenként tartott nemzetközi rendezvényei. A rangos kiadók könyvújdonságaitól kezdve a legújabb CD ROM-alkalmazásokig terjedt a választék.

Az itt látottak-hallottak azonban már messze meghaladják a beszámoló keretét, mint ahogyan azokban a könyvtárakban és információs intézményekben tett látogatások is, amelyekben részint az IFLA-konferencia keretében, részint egy ezt követő tanulmányút során jártam. A japán könyvtárak és információs intézmények ezért egy másik beszámoló témáját fogják képezni.

HIVATKOZÁSOK

1. SZÁNTÓ Péter: A könyvtárak szerepe a nemzeti fejlődésben. Beszámoló az IFLA 50. konferenciájáról. = Könyvtári Figyelő, 32. évf. 1986. 2. sz. 206–125. p.

2. SZÁNTÓ Péter: Könyvtárak és az információ egyetemes hozzáférhetősége. Beszámoló az IFLA 51. sz. közgyűléséről és konferenciájáról. = Könyvtári Figyelő, 33. évf. 1987. 1. sz. 79–90. p.

3. Az IFLA 1986. évi konferenciájának előadásai. (Megtalálhatóak az OSZK–KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárában, az IFLA-kiadványok magyarországi letéti könyvtárában).

4. From the IFLA Secretariat. = IFLA Journal, 12. évf. 1986. 4. sz. 359–375. p.

5. Report on the 52nd General Conference of the International Federation of Library Associations and Institutions, Tokyo, Japan. = Library of Congress Information Bulletin, 46. évf., 1987. 17. sz. 167–175. p. és 19. sz. 190–200. p.

6. JACSÓ Péter: Folyóirat-katalógusok mikroszámítógépen ISDS-rekordokból: Az időszaki kiadványok feldolgozásának új távlatai a fejlődő országokban – elérhetővé vált alkalmas gépek, programok és adatok felhasználásával. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 34. évf., 1987. 9. sz.

7. MARKEY, Karen-DEMEYER. Anh N.: Dewey Decimal Classification online project: evaluation of a library schedule and index integrated into the subject searching capabilities of an online catalog (Dublin, OH: OCLC Online Computer Library Center, 1986.).

8. Professional resolutions of the 52nd IFLA General Conference. = IFLA Journal, 12. évf. 1986. 4. sz. 327–375. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ IFLA KÖNYVTÁRÉPÍTÉSI ÉS BERENDEZÉSI SZEKCIÓJÁNAK 8. SZEMINÁRIUMA

PAPP ISTVÁN

*Aberystwyth*ben (Wales), *1987. augusztus 10-től 14-ig* tartotta meg a 8. szemináriumát az IFLA *Könyvtárépítési és Berendezési Szekció*ja. A szeminárium témakörében a könyvtártervezéssel, pontosabban és főképpen a tervező munka előkészítésével kapcsolatos kérdések kaptak helyet. A több, mint 70 résztvevő 23 országból érkezett. Színtérül a *College of Librarianship Wales* épületei szolgáltak, köztük a kétezer négyzetméteres, százezres állományú könyvtártudományi szakkönyvtár. A szemináriskáknak módjukban állt felkeresni az Aberystwythben működő walesi Nemzeti Könyvtárat, az itteni Egyetemi Könyvtárat, továbbá Shrewsburyben a Városi Könyvtárat, az épülő telfordi könyvtárat, valamint Stirchley-ben a kettős funkciójú, közművelődési és iskolai könyvtárat, s egy kisvárosi könyvtárat Welshpoolban. (E könyvtárakra vonatkozó dokumentáció a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban található meg.)

Minthogy a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 1988-ban teljes terjedelemben közli öt előadás szövegét, s a Könyvtártudományi Szakkönyvtárban hozzáférhető a szeminárium teljes anyaga, itt megelégszünk az egyes előadások távirati ismertetésével.

F. W. *Ratcliffe*, a cambridge-i Egyetemi Könyvtár igazgatója tartotta a főreferátumot. A konkrét tervező munkát megelőző szakasszal, az ún. „előtervezéssel" foglalkozott, s mindazokkal a tényezőkkel, amelyek befolyásolják a sikeres munkát. (Ld. majd a TMT közlését.)

W. M. *Renes*, a hágai Városi Könyvtár igazgatója a könyvtáros szerepét vizsgálta a tervezés folyamatában, s példaként Hága új könyvtárának megtervezését és megépítését előkészítő munkákat hozta fel.

H. *Faulkner-Brown*, a több sikerült könyvtárat (pl. a newcastle-i Egyetemi Könyvtárat) tervező építész arról beszélt, mit kell megtanítani az építészeknek a könyvtárépület tervezésével kapcsolatosan, s mondanivalóját saját „tízparancsolata" köré fűzte. (Ld. TMT, 1985. 10. sz. 461–469. p.)

P. D. *Gee*, a cheshire-i Megyei Könyvtár igazgatója arról a „piackutatásról" számolt be, amely megelőzte Runcornban a közművelődési könyvtár helyének kiválasztását, s funkciórendszerének, szolgáltatási körének megállapítását. A szociológiai módszerekkel elvégzett vizsgálatot a könyvtár felépülte után a visszacsatolás céljából megismételték. Az utóvizsgálat igazolta feltételezéseiket és döntéseiket.

M. *Dewe*, a College of Librarianship Wales tanára a könyvtárépületek nemzeti és nemzetközi dokumentációjának szükségességéről szólt. Az IFLA keretében J. *Bleton* kezdeményezte már korábban egy nemzetközi dokumentációs központ felállítását, de ez a vállalkozás kudarcba fulladt. Több eredménnyel kecsegtet a könyvtárépítészeti doku-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

mentáció nemzeti keretekben történő megszervezése. Ebben például szolgálhat a walesi megoldás. (Ld. majd a TMT közlését.)

M. *Beckman*, a guelph-i (Kanada) Egyetemi Könyvtárban az információs technológia igazgatója a könyvtárépítési konzulens szerepét és feladatait írta le, s a maga tapasztalataival is alátámasztotta, hogy célszerű a beruházó, a könyvtáros és az építész triójához egy elfogulatlan külső szakértőt is csatlakoztatni. (Ld. majd a TMT közlését.)

D. T. *Rodger*, a British Library új épületének építkezési ügyeit intéző menedzser a könyvtár vezetői tanácsa, a könyvtáros és az építész között közvetítő, a könyvtárral főfoglalkozású munkaviszonyban álló személy kényes helyzetével foglalkozott, s bemutatta a British Library új épületének munkálatai állását.

Papp István (FSZEK) a központosított könyvtárépítési és berendezési tanácsadó szolgálat kialakulását, működését és feladatmódosulását vázolta fel, s párhuzamot vont az állami tanácsadás és az egyéni konzultánsok szerepe között. (Ld. majd a TMT közlését.)

D. *Huws*, a walesi Nemzeti Könyvtár kézirattárának vezetője ismertette a Nemzeti Könyvtár építésének történetét, különös tekintettel a szinte folyamatos bővítésekre. Ezek során két új raktári szárny épült, amelyeket irodai traktusok kötnek össze, s a négy belső udvar közül is kettőt beépítettek már: az egyikbe a katalógusok kerültek, a másikba a kézirattár olvasóterme.

A. *Marchbank*, a skót Nemzeti Könyvtár olvasószolgálatának vezetője az edinburgh-i Nemzeti Könyvtár új épületének tervezéséről és hamarosan befejeződő építkezéséről számolt be.

P. *Stubley*, a birminghami Politechnikumi Könyvtár fejlesztési igazgatója azzal foglalkozott, milyen követelményeket támaszt az új technológia (számítógépesített könyvtári munkafolyamatok, személyi számítógépek, optikai lemezek, telefakszimile-szolgáltatás, elektronikus munkaállomások) a berendezéssel és bútorzattal szemben. (Ld. majd a TMT közlését.)

G. *Harms*, a reutlingeni Einkaufszentrale für öffentliche Bibliotheken munkatársa cége tevékenységét ismertetvén részletesen szólt bútorrendszereikről, a hármas tagolású könyvtárak (ld. a Könyvtári Figyelő 1984. 6. számában *Katsányi* Sándor, valamint *Kiss* Jenő írását) berendezéséről, a gyerekrészlegek bútorzatáról, a feliratozásról és a könyvtári munkához szükséges eszközökről. Megemlítette, hogy bútorrendszereik licencét már több országban megvették.

Rövid beszámoló hangzott el a holland BOMEFA könyvtárberendező cégről. A cég képviselője hangsúlyozta, hogy a bútorokat időben meg kell rendelni, mert csak így lehetséges a szükséges belsőépítészeti összhangot megteremteni.

R. *Rouse*, az oklahomai Egyetemi Könyvtár igazgatója az *American Library Association* és az *American Institute of Architects* által közösen alapított és odaítélt díjról számolt be, amelynek különféle fokozataival a legjobb könyvtárépületek tervezőit tüntetik ki.

Két jugoszláv, egy kínai és egy nigériai dolgozat nem szerepelt a programon, ezeket a résztvevők csak írásban kapták meg.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÁSOK INFORMÁCIÓS IGÉNYEI, PROBLÉMÁI ÉS LEHETŐSÉGEI

A „Bécsi Központ" hatodik oktatószemináriuma 1987. április, Moszkva

HEGEDŰS PÉTER

Azok számára, akik társadalomtudományi információval és dokumentációval foglalkoznak, bizonyára nem ismeretlen a *„Bécsi Központ"*, hivatalos nevén a *Társadalomtudományi Kutatások és Dokumentáció Európai Koordinációs Központja,* tevékenysége. Az UNESCO XII. közgyűlésén hozott határozat alapján 1963-ban megalakított nemzetközi nem-kormányközi szervezet alapvető célja a nemzetközi és komparatív társadalomtudományi tevékenység ösztönzése, a nemzetközi együttműködés erősítése az említett kutatások terén. (Megjegyzendő, hogy ez irányú törekvéseiben a központ nem áll egyedül: hasonló célkitűzések megvalósítására törekszik például a *Nemzetközi Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottság, ICSSD* (Committee for Social Sciences Dommentation), vagy a Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetség Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottsága – FID/SD is, (amely utóbbi magyar irányítás alatt működik). *A Nemzetközi Társadalomtudományi Tanács* autonóm testületeként működő központot Igazgató Tanács irányítja, amelynek tagjai kelet- és nyugat-európai országok ismert társadalomtudósai közül kerülnek ki. Az operatív irányítást a bécsi székhelyű titkárság végzi.

A „Bécsi Központ" tudományos programjai a következő irányokban valósulnak meg: nemzetközi komparatív kutatások koordinálása; konferenciák és műhelytalálkozók szervezése a társadalomtudományok legaktuálisabb kérdéseiről; az információk és a dokumentumok cseréjének ösztönzése; a társadalomtudományi kutatók oktatása és képzése a kelet-nyugati összehasonlító kutatások elméleti, módszertani és szervezési problémáinak megoldására.

Jelentős a szervezet kiadói tevékenysége is, amelynek keretében a központ fennállása során több széles körű szakmai érdeklődést felkeltő művet jelentetett meg a közgazdaságtudományok, a szociológia, a demográfia, a dokumentáció stb. témájában.

A központ tudományos tevékenységébe jól illett a mostani oktatószeminárium is. A korábbi szemináriumok tárgyától eltérően – amelyek olyan témákkal foglalkoztak, mint a nemzetközi családkutatás, az új technikák bevezetésének társadalmi következményei, agrárszociológia stb. – a moszkvai program kifejezetten az információ és a dokumentáció kérdéseire összpontosított *„Az összehasonlító társadalomtudományi kutatások információs igényei, problémái és lehetőségei"* cím alatt. A szemináriumon mintegy 50 külföldi (16 kelet- és nyugat-európai országból, illetve Kanadából), s mintegy 20 szovjet szakember vett részt. A résztvevőknek körülbelül fele pályakezdő, tudományos fokozatot nemrégiben elért vagy azt elérni szándékozó szakember volt.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Elhangzott előadások: A kutatási folyamat a nemzetközi komparatív és kooperatív kutatásokban és a kapcsolódó információs igények (J. *Berting*, Hollandia); Információs igények a társadalomtudományokban (K. *Stroetmann*, NSZK); Az új információs technika: a jelenlegi helyzet és a perspektívák (V. *Kisamutdinov*, Szovjetunió); A tudományos információ néhány problémája a társadalomtudományokban – az Egyesült Nemzetek tapasztalatai (L. *Kasprzyk*, Lengyelország); A többnyelvű bibliográfiai adatbázisok nyelvészeti eszközei (R. *Mdivani*, Szovjetunió); Archívumok és felhasználásuk (E. *Mochmann*, NSZK és P. de *Guchteneire*, Hollandia); Mikroszámítógépek alkalmazása a bibliográfiai tevékenységben (*Vásárhelyi* Pál, Magyarország); Számítógépes információk felhasználása a kutatók és a döntéshozók körében (T. *Wilson*, Nagy-Britannia és *Hegedűs* Péter, Magyarország).

A szemináriumot a helyi szervező intézmény, a *Szovjetunió Tudományos Akadémiájának Társadalomtudományi Információs Intézete* (INION) részéről Prof. L. *Kiuzadjan* nyitotta meg.

Az előadások a társadalomtudományi információ iránti igények jellemzésén kívül szóltak azokról a nemzetközi vagy nemzeti programokról, amelyek ezen igények mind szélesebb körű feltárását, illetve az igények kielégítésének fejlesztését szolgálják. Így például J. *Berting* professzor, a rotterdami Erasmus Egyetem tanára, előadásában egyebek között az ECSSID szerepéről szólt a nemzetközi komparatív kutatások lebonyolításában, s ezen belül utalt a „Bécsi Központ" tevékenységére is. Rámutatott arra, hogy a nemzetközi komparatív kutatások információs problémáinak jelentős része megoldható az intézményi és szakértői szintű nemzetközi kutatási és információs infrastruktúra erősítésével, illetve az abban felhalmozódott tapasztalatok szisztematikus hasznosításával. Az ECSSID programjaiban résztvevő kutatók – a tagadhatatlanul jelentős világnézeti és tudományos megközelítési különbségek ellenére is – az együttműködésből fakadó előnyök, valamint az intellektuális és társadalmi elismerés fényében vállalkoznak az összehasonlító kutatásokhoz szükséges nem kevés erőfeszítésre.

K. *Stroetmann*, (Bonn) az információs igények adekvát információs szolgáltatások útján történő kielégítéséről beszélt. Vázolta az információfelhasználás különböző módjait és a társadalomtudományi információ főbb jellemzőit. Vitatkozva M. *Brittain*, angol kutató téziseivel, jellemezte az információhasznosítás várható alakulását és azt a – első megközelítésben tautologikusnak tűnő – hipotézist állította fel, amely szerint a formalizált, racionális információforrások használata javítja a társadalomtudományi kutatás lehetőségeit és minőségét. Ez egyebek között azzal magyarázható, hogy e téren a tényleges haladás gyakran nem a hagyományos tudományági felosztásnak megfelelő határokon belül valósul meg. Az empirikus és gyakorlati kutatások magas költségei megkívánják a kutatási tevékenységek koordinálását és áttekinthetővé tételét, s emellett a modern kommunikációs technológiák lehetővé teszik az információs erőforrásokhoz való jobb hozzáférést (beleértve az informális kommunikációt is).

V. *Kisamutdinov*, az INION tevékenységét jellemezte az új információs technika alkalmazása és adaptálása terén. Az intézmény – mint ahogy a résztvevők arról személyesen is meggyőződhettek az INION-ban tett látogatásuk során – igen komoly erőfeszítéseket tesz a legmodernebb tecnikai eszközök (lézerlemezes adattárolás, CD–ROM)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

meghonosítására könyvtár- és információgépesítési törekvései során. Jelenleg az INION által felépített adatbázisok több mint 460 ezer dokumentum adatait tartalmazzák a közgazdaságtudomány és a demográfia, a filozófia és szociológia, a tudományos kommunizmus, a tudományszervezés, a nemzetközi munkásmozgalom tárgyköréből, illetve az európai szocialista országokra, valamint az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országokra vonatkozó dokumentumok köréből. Nemzetközileg is hozzáférhető hálózatának 118 helyi, 84 ún. távoli – egyebek között a szocialista országok különböző információs szervezetei által képviselt – felhasználója van. Kísérleti jelleggel kapcsolatot hoztak létre az ausztriai székhelyű IIASA felhasználóival is. A tervek között szerepel az adatbázisok körének kiterjesztése (nyelvészet, faktográfiai adatbázisok), valamint a legfontosabb hardverproblémák (a tárolókapacitás lényeges bővítése) új eszközök (optikai lemezek, helyi hálózatok) bevezetése útján történő megoldása.

L. *Kasprzyk* professzor (Varsó) az Egyesült Nemzetek családjához tartozó nemzetközi szervezetek információs rendszereinek és szolgáltatásainak fejlődését mutatta be áttekintésében. Kiemelten foglalkozott az UNESCO *Általános Információs Programjával*, a *Dare-rendszerrel* (a társadalomtudományi és a humántudományi dokumentáció visszakereső rendszere), az *INED-hálózattal* (Nemzetközi oktatásügyi információs hálózat), a *DEVSIS-rendszerrel* (Fejlesztéstudományi információs rendszer), valamint a *SPINES-rendszerrel* (a tudomány és a technika fejlesztési célú alkalmazására vonatkozó információk cseréjének nemzetközi rendszere). Következtetései szerint a különböző országok és régiók közötti tudományos információcsere meglehetősen egyenlőtlen. Az ENSZ programjai közül az UNISIST az az általános program, amely a nemzeti és a nemzetközi információs rendszerek létrehozásának keretéül szolgál, s megteremti globális összekapcsolásuk feltételeit. A nemzetközi információáramlás fejlesztése érdekében azonban arra is szükség van, hogy világosan körülhatárolt nemzeti információs politikák – a nemzeti tudományos és műszaki politikák integráns részeként – kerüljenek elfogadásra. Az UNESCO mellett más olyan nemzetközi, esetenként nem kormányközi szervezetek is segíthetik – és kell is, hogy segítsék – a nemzetközi információáramlást, mint az ICSU, az ISSC, a „Bécsi Központ", az ICSSID stb.

R. *Mdivani*, a többnyelvű bibliográfiai adatbázisok lingvisztikai problémáit ecsetelte az INION tapasztalatai alapján. A társadalomtudományi adatbázisok speciális gondok megoldását igénylik, egyebek között az ideológiai és megközelítésbeli eltérések által motivált tudományos iskolák létezése miatt az egységes terminológiai rendszer hiánya nehezíti a többnyelvű tezaurusz felállítását.

E. *Mochmann*, (Köln) és P. de *Guchteneire*, (Amszterdam) az archívumok szerepét mutatták be a társadalomtudományi kutatásokhoz elengedhetetlenül szükséges faktografikus információk rendelkezésre bocsátása terén. Utaltak azokra az egyáltalán nem jelentéktelen költségmegtakarítási lehetőségekre, amelyek az archívumokban felhalmozódott információk ismételt felhasználásából, az információk „újrafőzéséből" adódnak. Olyan új számítástechnikai eszközök felhasználását is illusztrálták előadásukban, amelyek sokszorosan felülmúlják a korábbi berendezések kapacitásait, s éppen ezért különösen alkalmasak a társadalomtudományi kutatások adatainak elemzése és hasznosítása terén.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Vásárhelyi Pál (Magyarország) az UNESCO által közrebocsátott ISIS-rendszert mutatta be, különös tekintettel a PC kategóriájú számítógépen használható változatra. A – szerencsére ma már Magyarországon is jól ismert – szoftvert az UNESCO rendkívül kedvezményes feltételek mellett adja át a nem profitcélú szervezetek számára. A rugalmasan alkalmazható és a könyvtári információs munka speciális követelményeit a legmesszebbmenőkig figyelembe vevő programrendszer fejlesztését az UNESCO állandóan figyelemmel kíséri, oktatással és karbantartással kapcsolatos információkkal segíti a felhasználást.

T. *Wilson* professzor (Sheffield) a számítógépes információkat elsősorban a felhasználási kategóriák szempontjából elemezte előadásában. A társadalomtudományi információkat elsősorban alkalmazók közül – vélekedése szerint – egyedül a kutatók azok, akik az utóbbi években kialakított online bibliográfiai adatbázisokat jelentős mértékben hasznosítják. (Érdemes ennek kapcsán idézni a professzor megállapítását, miszerint az amerikai online adatbázisok nyereségének csupán néhány százaléka fakad a bibliográfiai adatbázisok közrebocsátásából.) Wilson szerint az információs szakma egyik igazi kihívása az napjainkban, hogy a teljesen eltérő informálódási szokásokkal rendelkezők – döntéshozók, vállakozók, irányítási apparátusban dolgozók – számára megfelelő szolgáltatásokat alakítsanak ki.

E sorok írója ugyanebben a témában tartott előadásában a kelet-európai tapasztalatokból kiindulva vázolta fel a számítógépes információ felhasználását befolyásoló feltételeket, beleértve egyes technikai, piaci, szabványosítási, gazdasági és infrastrukturális tényezőket. A régióban is egyre inkább lendületet nyerő számítógépesítési tevékenység a társadalomtudományi információs rendszerek terén a különböző típusú szolgáltatások („házi" rendszerek, különböző hálózatokhoz való kapcsolódás, külföldi információs kapcsolatok) egyelőre békésnek – de korántsem harmonikusnak – nevezhető együttélését idézi elő. A sajnálatosan szórványos eddigi felmérések eredményei azt mutatják, hogy a különböző rendszerek, szolgáltatások elegye nem a társadalmi szükségletek függvényében alakul elsősorban, azaz nem a kereslet határozza meg döntően a kínálatot e szolgáltatásokra vonatkozóan, hanem a kínálat játszik erős befolyásoló szerepet a tényleges felhasználásban.

Az előadásokat és az előadásokat követő vitákban elhangzottakat az ECSSID program részéről K. T. *Saelen*, (Bergen) összegezte. Ő terjesztette elő azokat az ajánlásokat, amelyek egyebek között a szeminárium főbb témáinak megfelelő kutatások fejlesztésére, a nemzetközi együttműködés e téren való szükségességének elismertetésére, a szeminárium eredményeinek az elhangzott előadások publikálása és a vita értékelése útján való terjesztésére, illetve az információfelhasználás komparatív nemzetközi vizsgálatának kezdeményezésére irányultak.

A „Bécsi Központ" a moszkvai szemináriummal első ízben szervezett olyan programot, amelynek keretében társadalomtudományi szakemberek és információs szakemberek együtt vitathatták meg a társadalomtudományok információs igényeinek problémáit és az igények kielégítésének különböző módjait az információs rendszerek továbbfejlesztése és a modern technikai eszközök alkalmazása útján. Mint ahogy az talán a hasonló jellegű beszámolók keretébe illő rövid, jelzésszerű ismertetésekből is látható, a társa-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

dalomtudományi információ iránti igényekről, az igények kielégítésének módjairól a legkülönbözőbb megközelítések alapján szóltak a társadalomtudománnyal és az információval foglalkozó szakemberek. Ez a sokrétűség a legnagyobb előnye – és egyben a legnagyobb hátránya is – volt a szemináriumnak: ha a szigorúan vett oktatási, továbbképzési szempontokat részesítették volna előnyben a szervezők, akkor a tematikának lényegesen egységesebbnek kellett volna lennie, ugyanakkor a tényleges sokféleség kíváló alkalmat nyújtott a különböző megközelítések összevetésére, érdekes tanulságok levonására. Az egyhangúan elfogadott ajánlások mindenképpen azt mutatták, hogy a hasonló rendezvények iránti igény továbbra is valós a különböző társadalmi berendezkedésű országok társadalomtudományi információs szakembereinek körében.

Végezetül – s nem csupán az illendőség kedvéért – szólni kell a szeminárium megszervezésének magas színvonaláról. A keletről és nyugatról jött szakemberek egyaránt elismeréssel illették mind a „Bécsi Központ", mind pedig a vendéglátó INION munkatársainak tevékenységét. Egyöntetű volt a vélemény, hogy a szakmai és az ilyenkor szokásos egyéb programok ösztönzőleg hatottak az őszinte véleménycserére.

***

ADOPTÁLJON EGY KÖNYVET! – A British Library szűkös anyagi helyzete miatt egyre nő a konzerválásra, restaurálásra szoruló régi könyvek tömege; a jelenlegi költségvetési keretek között 125 év alatt lehetne behozni a lemaradást. Egy nyugdíjas vidéki házaspár az újságban olvasott erről, s felajánlottak 200 fontot egy értékes könyv rendbehozására. A könyvtár a közhangulatot érezte gesztusuk mögött, s meghirdette az „Adoptáljon egy könyvet" mozgalmat. Az „örökbefogadás" díja 200 font. Az örökbefogadó oklevelet kap, amelyen jelzik, hogy melyik könyv köszönheti újjászületését az ő adományának, s a könyvben is betétlapon örökítik meg a nevét. Konkrét címet nem jelölhet meg az örökbefogadó, de a könyv kiválasztásánál figyelembe veszik érdeklődése körét. Az akció 1987 áprilisában sikeresen indult; nagy nyilvánosságot kapott a sajtóban, rádióban, tévében is. (Library Conservation News, 1987. júl.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A KÓDEXRESTAURÁLÁS OLASZORSZÁGBAN

SZLABEY GYÖRGYI

Olaszországban a könyvtárak, a levéltárak, a múzeumok és az egyházi gyűjtemények tudományos restauráló központokkal rendelkeznek.

A központi restauráló intézmények fő feladatuknak tekintik az írott dokumentumok biológiai, kémiai, fizikai elváltozásainak vizsgálatát.

Abból indulnak ki, hogyha ismerik az ártalmas mechanikai, kémiai, fizikai és biológiai jelenségeket, azok megszüntetéséről már könnyebb gondoskodni: a létrejött károsodásokat kell megszüntetni, a pusztító folyamatot kell megállítani, vagy legalábbis lelassítani.

A tudományos intézmények modern berendezéssel, mikrobiológiai, kémiai, fotó- és restauráló laboratóriumokkal, valamint klíma-szobával rendelkeznek. A klíma-szobában a hőmérsékletet és a légnedvességet tetszés szerint szabályozhatják, vagy például széndioxid (CO_2) és kéndioxid (SO_2) légszennyeződést is elő lehet idézni a különféle kísérletekhez. Az anyagok öregítéséhez és vizsgálatához olasz gyártmányú gépet használnak (ANGELANTONI–Miláno). A laboratóriumokban hajtogatás-, és szakítószilárdságmérő gépek, kis méretű őrlő- és porlasztógépek, valamint autokláv is találhatók.

A római *Gallo Intézet* mikrobiológiai laboratóriumi berendezését japán és német gyártmányú nagyítók, mikroszkópok, elektronmikroszkópok, olasz termosztátok, gázosító berendezések, sterilizátorok képezik. Kézi szerszámként különféle üveg- és műanyag pipettákat, laboratóriumi edényeket, oltókacsokat, csipeszeket használnak. A klimatizálható, membrán szűrőkkel, vákuumszivattyúval, ultraviolett lámpával ellátott fülke nagymértékben könnyíti munkájukat.

A szakirodalomból ismert, hogy a penészgombákkal milyen behatóan foglalkozik Dr. Fausta *Gallo*, a *Patológiai Intézet Mikrobiológiai Osztály*ának vezetője. Magyarországról az *Egyetemi Könyvtár* vizsgálatok céljára a pergamenkódexekben található mikroorganizmusokból mintákat küldött a Gallo Intézetbe, amelyeket ott kitenyésztettek. A penészgombák a *Penicillium* családba tartoztak. A penészgombák kitenyésztésére szolgáló táptalajokat az NSZK-beli *MERCK* cégtől szerzik be, vagy receptek szerint maguk készítik el. A tápok alapanyaga az agar-agar, Czapek-agar, pepton, glukóz, desztillált víz stb. A táptalaj tartalmaz még malátát, húskivonatot vagy sztreptomicint különböző százalékos arányban. A táptalajokat összefőzik, melegen Petri csészékbe teszik, majd a leletanyagot közvetlenül, vagy folyadékként beoltják a tápba. A Petri csészéket megfelelő hőmérsékletű és légnedvességű termosztátokba helyezik, hogy a penészgombákat kitenyésszék. Két hét, hat hét, majd három-három hónap múlva a keletkezett tenyészeteket újabb – Petri csészékben lévő – tápokba oltják be, majd izolálják. Ezzel párhuzamosan a kite-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nyésztett gombafajtákból metszeteket készítenek. Ezután következik a meghatározás fáradságos és hosszadalmas időszaka. A meghatározáshoz szükséges összehasonlító metszeteket és kultúrát Hollandiából szerzik be.

A penészgombákkal fertőzött kódexek lapjain már az első pillanatban észre lehet venni, hogy a pergamenlapok foltosak, elszíneződöttek, rózsaszínűek, pirosak, lilák, szürkék vagy feketék. Ezeket a foltokat a parányi élőlények által termelt pigmentek idézik elő. A pergamenen képződött, színes foltoknak klóraminos vagy hipokloritos fehérítő kezelését Rómában mellőzik. Nemcsak azért, mert ezek a vegyszerek nagymértékben veszélyeztethetik az írás épségét és tartósságát, hanem főként azért, mert – úgy tartják – a könyvnek tükröznie kell mindazokat a viszontagságokat, amelyeken keresztülment.

A pergamen elszíneződésének mértéke függ a penészgombák, baktériumok milyenségétől, a pergamen és a tinta fajtájától, a körülötte lévő levegő szennyezettségétől, a raktározás körülményeitől. Meg kell állapítani a hordozó- és íróanyag (jelen esetben a pergamen és a tinta) pH értékét, azaz, hogy savasak, lúgosak vagy semlegesek-e. Az anyagok pH-jának mérését egyszerű kis svájci gyártmányú elektromos pH-mérővel végzik, a vizsgálat eredményét indikátorokkal ellenőrzik. Így biztonságosan állapíthatják meg, hogy milyen kezelésekkel állítható meg a kóros folyamat. A semlegesség elérésére puffer-oldatokat használnak.

Megállapították, hogy a pergament megtámadó mikroorganizmusok a legjobban az etilénoxidra reagálnak. Az etilénoxid légnemű állapotban gyorsan bomlik, erős méreg. Levegővel keveredve gyúlékony, robbanásveszélyes. A gyulladás- és robbanásveszélyt úgy küszöbölik ki, hogy közömbös gázokkal keverik. (Széndioxid, freon stb.) Általában 10% etilénoxidhoz 90% széndioxidot vagy freont adagolnak. Csak speciális felszerelésekkel, illetve berendezésekkel lehet használni. Gázállapotban átjárja az anyagokat, még a műanyagot is. Papírra, pergamenre, tintára, színezékekre ártalmatlannak tartják. Ha az iniciálék festékanyaga gyengébben tapad a pergamenre, illetve töredezik, akkor a kezelésnél csak részleges vákuumot alkalmaznak. Ilyenkor több etilénoxid gáz szükséges.

A kémiai laboratóriumokban analitikus és kromatográfiai vizsgálatokat és pH méréseket végeznek. Modern kis helyen elférő gépekkel, eszközökkel rendelkeznek. Korszerű olasz gyártmányú vízsótalanító és desztilláló berendezéseken keresztül vezetett vizet használnak a különféle kezelésekhez, az oldatok és a keverékek készítéséhez. Ezeken kívül találhatók még infra-, ultra- és lézersugaras készülékek, gázosító berendezések, papírpép készítésére alkalmas gépek, mikrométerek, rezisztencia-vizsgáló, papíröregítő gépek, szakításszilárdság-mérő, spektrométer stb.

Színezékek vizsgálata. A spektroszkopikus műszereknek a festmények pigmentjeinek meghatározásánál van nagy szerepe. A mikrohullámú spektroszkopikus módszerek egyik fajtája az elektron paramágneses rezonancia- PR-vizsgálat, amellyel a mérések során regisztrálják az anyagok mikrohullám-elnyelő spektrumát.

A festékek a pergamenen a szín hatását azáltal adják, hogy a fény bizonyos hullámhosszú részeit elnyelik vagy visszaverik. A színezékeknek ez a tulajdonsága a vegyi felépítésükkel függ össze. A mérést a pigment színképének azonosításával vagy vegyi összetételük alapján lehet elvégezni. A mikrohullámú elnyelő spektrumok információt hordoz-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

nak az anyag mikroszerkezetéről és lehetőség nyílik például a festékek, a pergamen, a bőr, a papír esetében a változások kimutatására is.

A színezékek vizsgálatánál a spektroszkopikus méréseket cseppanalízissel, ultraviolet – UV – és infravörös – IR – abszorpciós spektroszkopikus módszerrel is ki lehet egészíteni. A különféle spektroszkopikus műszerek közül az IR sugárral működő spektrofotométer alkalmas a kódexek pigmentjeinek meghatározására, illetve a színskálában elfoglalt helyük rögzítésére, hogy az utókor számára információul szolgáljon.

A kódexek tintái. Az olasz tinta szó festéket jelent, innen származik a tinta elnevezése. Többféle tintát használtak. A legrégibb tinta koromból készült. Tartós, időtálló, nem fakuló tinta, a pergamenbe szívódik be, tulajdonképpen felfestették. Általában a lámpakormot használták arabmézga vagy tojásfehérje kötőanyaggal. A gyantás fák elégetésénél keletkezett anyagból készült a bisztertinta. A gallusztintát gubacs főzetből, vasgálicból, gumiarabikumból és borból állították elő. A gumiarabikumra azért van szükség, hogy a vasrészecskéket lebegésben tartsa. Ha a szükségesnél több vasszulfátot adagoltak a tintához, a vasszulfátból keletkező kénsav átmarja a papírt. Ez az ún. tintamarás. Ennek következményeként az írás mentén a papír töredezik „ablakocskák" keletkeznek vagyis a szöveg mentén a betű kiesik. A tinta túlzott savtartalmát semlegesíteni szokták nátriumkarbonáttal vagy magnéziumkarbonáttal (Centro del Restauro–Roma), vagy bárium-hidroxidos alkohololdattal (Archivo di Stato–Firenze). Ezt a vegyszert csak óvatosan szabad alkalmazni, mert a rosszabb minőségű tinták elmosódhatnak. Az olasz szakirodalom foglalkozik a pergamen kódexek tintáinak és miniatúráinak technikájával és anyagaival is.

A miniatúrák színezékei. A pergamen kódexek lapjait motívumokkal, képekkel, nagy kezdőbetűkkel díszítették. Ezeket a miniatúrákat, illetve iniciálékat általában előrajzolták, és csak utána színezték ki. A festés előtt alapozó anyagot használtak, a festőanyaghoz kötőanyagot, illetve oldóanyagot adtak. Az alapozó anyagok lehetnek növényi eredetűek, ezek a glucidokhoz tartoznak – (mézga, bólusz, cseresznye, szilva, mandulagumi, gumitragantit, gumiarabikum) és állati eredetűek, amelyek a fehérjékhez tartoznak – (tojásfehérje, tojássárgája, pergamenenyv, zselatin, enyv, kazein). Konzerválószerként ecetet, mézet, meszet, kámfort, timsót, szegfűszeget, fügetejet, krétát használtak.

A festék a pergamen felületén hat, vagy a rostokba hatol be: kémiai, vagy fizikai kötődés (abszorpció) jön létre. A miniatúráknál használt színezékek a cserző anyagokhoz, a szerves festékekhez vagy az ásványi festékekhez tartoznak. Ilyenek például a tölgyfagubacs, a quebracho, az ámbra, a bíbortetű váladéka, az okkervörös, az ólomfehér és az ólomsárga, az azurit, a malachit. Károsodást okozhat a zöld és a kék szín rézacetát tartalma, ez az ún. „rézrozsda", amely a kódex pergamenjét kimarja, perforálja.

A miniatúrák fixálása. Rómában a Gallo alapította *Könyvpatológiai Intézet Vegyi Laboratórium*ában a pergamenkódexek fellazult, pergő miniatúráinak levédésére kísérletet végeztek szintetikus polimerekkel. Etilcellulózt, metilcellulózt, cellulózacetátot, polivinilacetátot, polimetilakrilátot oldottak toloulban, etanolban, metanolban, benzolban, etilalkoholban, di- és triklóretánban.

Megfigyelték a pergamenre gyakorolt hatást. Vannak, amelyek megsötétítették, vannak, amelyek megmerevítették a pergament. A cellulózacetát például fehér bevonatot

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

képezett a pergamenen. Végül megállapították, hogy az etilcellulóz a pergamen hajlékonyságát, rugalmasságát biztosítja.

A legjobb eredményt akkor kapták, amikor a 0,5%-os metilcellulózt metilénklorid és metanol keverékében 80:20 arányban oldották. Esztétikailag ez felelt meg a legjobban.

A különböző könyvtárakban a pergamen erősítésére és a pigmentrétegek rögzítésére használják a régi hagyományos anyagot, a pergamenenyvet, amely mint kolloid oldat behatol a rostokba, ezáltal erősít. Használják még a Calatont és a Paraloid B 72-t (Biblioteca Nazionale – Firenze –, Archivio di Stato – Firenze –, Biblioteca Nazionale Centrale – Róma–,). Megfigyelésük szerint a Paraloid B 72 a pergament megsötétíti.

A pergamen restaurálása. A pergamen nagyon erős, tartós anyag, hajlékony, áttetsző összetételét tekintve főként kötőszöveti rostokból és fehérjékből áll. Előállításakor az állati bőrt meszezték, ezáltal az irha húsoldala és szőrzete fellazul: így könnyű ezeket eltávolítani. Kifeszítve habkővel és krétával csiszolták és szárították a bőrt. Ennek a kikészítési módnak köszönhető, hogy a pergamen nagyon ellenálló, kissé lúgos jellegű. Higroszkopikus tulajdonsága miatt érzékenyen reagál a körülötte lévő levegő nedvességtartalmára, hullámosodásra hajlamos. Túl száraz levegő (40% alatti relatív légnedvesség) vagy túl nedves levegő (65% feletti légnedvesség) hatására a bőrszövetek kohéziója gyengül, hidratációs vagy dehidratációs jelenségek lépnek fel: az anyag tulajdonságai megváltoznak. A pergamenen zsugorodás, repedezés, töredezettség, megkeményedés lép fel, a benne lévő kollagén elszarusodik; vagy megnyálkásodik, meglágyul, baktériumokkal vagy penészgombákkal fertőződik, amelyek pigmenteket termelnek, amiáltal elszíneződés következik be, a bőr savasabbá válhat és kötőszövete meggyengül.

A pergamen száraz tisztítását az olasz műhelyekben is radírral, csiszolópapírral, szikével vagy üvegceruzával végzik, (pl. Biblioteca Nazionale – Firenze –). Firenzében az *Archivio di Stato*ban a pergamenlapok tisztítására ökörepe kivonatot használnak. A pergamen lágyítását és tisztítását 65%-os alkohollal végzik, amelybe fertőtlenítőszerként nipagint is tesznek, vagy 5-féle receptből álló oldattal kezelik. Ezekben a receptekben a következő anyagok szerepelnek: alkohol, bórax, hexan, ammóniumkarbonát, zselatin (ecetsavval), cetvelő, cédrusfaolaj, kazein.

Ügyelnek arra, hogy a lehető legenyhébb vegyszerekkel dolgozzanak, inkább többször alkalmazzák, nehogy egy erős oldattal kárt okozzanak. A kezeléseket általában permetezéssel végzik. A tisztító és fertőtlenítő kezeléskor nem ionos szereket használnak.

Régi, kiszáradt pergamenek lágyítására karbamidos alkoholt használnak. Az Archivio di Statoban az elégett, megkeményedett tekercs-pergamenek kiegyenesítésére, illetve lágyításához Carbovax márka nevű polietilénglikolos (PEG) fürdetést alkalmaznak.

E kezelések sorozatának alávetett pergamen nedves és puha, könnyen formálható. A pergamenlapokat fokozatosan, lassan szárítják, száraz filterpapírok között, szem előtt tartva azt az elvet, hogy minél szárazabbak a lapok annál súlyosabb, erősebb lehet a nehezék vagy a préselés. A préselést általában hidraulikus présgéppel végzik, melynél a nyomás erőssége tetszés szerint szabályozható.

Figyelmet fordítanak arra, hogy a pergamen sima legyen. Teszik ezt nemcsak esztétikai szempontok miatt, hanem azért is, mert a pergamenlapok felületi egyenetlenségei lapozáskor fizikailag is rongálják egymást, vagyis az írást koptatják. Azonkívül a hullámos

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

pergamenlapot a szennyezett levegő jobban éri és így a fertőzéseknek is fokozottabban van kitéve. Véleményük szerint a pergamenlapok javítását 80–85%-os páratartalmú klímaszobában kell elvégezni.

A pergamenlapok hiányának kiegészítésére többféle anyagot használnak. A kódexlapokat hasonló pergamennel egészítik ki. A pergamen beágyazását őzvakbéllel végzik. Továbbfejlesztik a szakma hagyományait, ugyanakkor alkalmazzák a legújabb anyagokat és eljárásokat is.

Több helyen különféle japánpapírral javítják a pergament, de ezeken kívül alkalmazzák még a selyem vagy műanyagszitákat és a kézimerítésű papírokat is.

Ragasztóanyagul maguk készítette pergamenenyvet, zselatint vagy Glutolin 77-et, vagy Tylose MH 300-at és Vinavil NPC ragasztószer keverékét alkalmazzák. Az ilyen ragasztószer gyorsan köt és esztétikus vagyis nem fényes.

Érdemes még megemlíteni, hogy Firenzében puha pergamenkötéseket készítenek. Különleges a fűzésmódja és az, hogy a pergamen-borító a könyvtesttel csak a bordákon és a szíjakon keresztül érintkezik. A pergamen-borító semmiféle ragasztóanyagot sem kap. Az így elkészített puha vellum-kötés együtt mozog a könyvtesttel.

A restaurált pergamen kódexlapokat pergamenbe vagy bőrbe kötik. Az Angliából beszerzett natúr bőrök savmentesek és jól lehet anilin festékkel színezni. Az elkészült pergamen-kódexeket klímaszekrényben vagy klimatizált helyiségben tárolják. A klímaszekrénybe szilikagélt tesznek, hogy a túlzott nedvességet felfogja. A klimatizált helyiségben elektromos légkondicionáló berendezés van, amely a levegőt tisztítás, hőszabályozás és párásítás után juttatja a helyiségbe.

Alkalmam nyílt meglátogatni a *San Lazzaro* szigeten lévő *Örmény Kolostor* klimatizált, kör alakú könyvtárépületét, ahol a régi és ritka kódexeket és könyveket igen modern körülmények között tárolják.

A különböző könyvtárak restauráló műhelyeiben desztilláló berendezések, papírvágó gépek, hidraulikus présel, állítható és átvilágítható üvegmunkaasztalok, praktikus szerszámok bő választéka található. A lapok fertőtlenítése, mosása, semlegesítése különféle medencékben történik; drótszitákon, polcokon, majd présekben filter- vagy szívópapírok között szárítják a papírt, illetve pergamenlapokat.

Velencében a *Biblioteca Nazionale di San Marco*ban és a firenzei árvíz után két intézményben (*Biblioteca Nazionale Centrale* – Firenze – és *Archivo di Stato* – Firenze) a restauráló műhelyek berendezését dexionsalgo rendszerű elemekből állították össze, minden megtalálható bennük, ami a munka zavartalan végzéséhez szükséges.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A BLDSC SZERVEZETE ÉS TERVEI

A British Library Document Supply Centre in 1985–86 *(Interlending and Document Supply* 14.vol. 1986. 3.no. 67–70.p.) c. írás, valamint HOLMAN, Gavin: Automation at the British Library Document Supply Centre (CDC, 1986, 15.p.) c. kiadvány alapján PRŐHLE Éva összeállítása.

A British Library 1985-86-os átszervezése során az osztályok az új feladatokat jobban tükröző nevet kaptak. A *Lending Division* összeolvadt a Science Reference Libraryvel, Science, Technology and Industry Division néven, Maurice *Line* igazgatása alatt, majd a kölcsönzési részt átkeresztelték Document Supply Centre-re, a Science Reference Library-t pedig Science, Reference and Information Service-re. A *Reference Division* új néven – Humanities and Social Sciences Division – a humán és a társadalomtudományok gyűjteményéért és az ezek alapján végzendő szolgáltatásokért lett felelős, Alex *Wilson* igazgatása alatt. A *Document Supply Centre* (a továbbiakban DSC) szintén gyűjti e területek irodalmát, de jelentős lépésnek számít, hogy a British Library vezetői tanácsa jóváhagyta a „közös állomány" elvét, mely szerint egy bizonyos mű egy adott példánya elegendő a tájékoztatás és a kölcsönzés céljaira. Az átszervezés után 4,5%-kal nőtt a kérések száma az előző évihez viszonyítva. A kérések 88%-át saját állományból, további 6%-ot az együttműködő könyvtárak állományából elégítették ki. Bár a kérések mintegy 10%-át kellett visszaküldeni a felhasználóknak a bibliográfiai adatok pontosítása céljából, jelentősen javult a kérések teljesítésének átfutási ideje. Az ilyen nagyságrendű (pl. napi átlagban 11 500–25 000 közötti kérésszám) igényeket nehéz lenne a hagyományos módszerekkel kielégíteni, ezért az új technikák bevezetésére kezdettől fogva törekedtek a könyvtár vezetői. A gépesítés terén az első jelentős előrelépés 1983-ban következett be, amikor egy sor miniszámítógépet helyeztek üzembe. A tervek szerint újabb kisszámítógépeket fognak csatlakoztatni a már meglévőkhöz.

A DSC szolgáltatásainak gépesítése jegyében megoldották az automatizált kéréstovábbítást, a felhasználók gépi nyilvántartását; az időszaki kiadványok rendelési, érkeztetési nyilvántartását, a monográfiák gyarapítását és nyilvántartását.

a) *Automatizált kéréstovábbítás* (Automated Request Transmission ART). A DSC-hez beérkező kérések 31%-a ma már gépi úton kerül továbbításra. Lehetséges formák: – ARTTelex: a 6 telefonvonalról beérkező kéréseket, valamint az üzeneteket átmenetileg floppy disken tárolják, majd további feldolgozásra egy PDP 11/44-es miniszámítógépbe kerül. Telexen érkezik az automatizált kérések 67%-a; – ARTtel: a kéréstovábbítás legújabb módja, amikor a felhasználó terminálon, normál telefonhálózaton (Public Switched Telephone Network, PSTN), vagy a British Telecom Packet Switch Stream (PSS) segítségével lép kapcsolatba a DSC miniszámítógépével. A kérések 3%-a a PSTN, 15% a a PSS révén érkezik be a könyvtárba; – ARTHost: külső bibliográfiai adatbázis ilyen szolgáltatást végző intézmények dokumentumrendelő rendszerei számára. Az ARTHost a következő

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

rendszerek számára biztosít hozzáférést: BLAISE ORDER, mely a British Library BLAISE-LINE szolgáltatóján keresztül üzemel; – a DIALOG DIALORDER – a Lockheed Dialog révén; – az ESA PRIMORDIAL – az ESA IRS révén; – az SDC ORBDOC – az SDC Orbit révén; – az OCLC – az Online Computer Library Center révén. – ARTDocline: egy vállalkozó intézmény összegyűjti a többi intézmény kérését saját központi számítógépén, mellyel a DSC szabályos időközönként kapcsolatba lép és kinyomtatja a kéréseket a megfelelő űrlapos formában.

A DSC arra törekszik, hogy az automatizált kérések továbbításának egyéb új módozatait is kidolgozza, de tisztában van azzal is, hogy még sokáig meg kell tartania a kérő ürlapok eddigi hagyományos formáját is, hogy a manuálisan végzett munkafolyamatok során ne legyen fennakadás.

b) *Címadatbázis* (Address Database). Ez a rendszer tartalmazza a DSC felhasználóinak címét, a felhasználó kódszámát, az igényelt szolgáltatásokat, a telex- és telefonszámokat, a szállítási program kódot. A címadatbázis rendszert különféle típusú felhasználói listák és címanyag előállítására használják. Az új igényeknek megfelelően folyamatosan átdolgozzák a rendszert, s a tervek szerint még 1986 folyamán áttérnek a Felhasználói Információs Rendszerre (User Information System).

c) *Időszaki kiadványok gépi rendszere* (Serials System). Ez a rendszer vette elsőként igénybe az adatfeldolgozást Boston Spa-ban. Jelenleg az előfizetési ügynökségektől rendelt folyóiratok éves listáit, a folyóiratok beérkező számait regisztráló ún. Kalamazoo íveket, az együttműködő könyvtárak folyóirat-alaplistáját, a Current Serials Received c. kiadvány anyagát, valamint a folyóiratcímek kulcsszavainak indexét tartalmazó adatokat (Keyword Index to Serials Titles) állítják elő. A címeket a Periodicals On-line Keyword Access (POLKA) nevű szoftverrel lehet használni. Az új kulcsszavakat éjjelenként táplálják be a rendszerbe. A rendelési nyilvántartásban további korszerűsítés várható pl. a folyóiratszámok automatikus érkeztetésének és a hiányzó számok automatikus reklamálásának megoldásával. A rendszer jelenleg 315 ezer folyóirat adatait tartalmazza, közülük 191 ezer található a DSC állományában, a kurrens címek száma 52 ezer.

d) *A monográfiák gyarapítási és nyilvántartási rendszere* (Monograph Acquisition and Records System, MARS). 1983-ban a GEAC-cég által szállított berendezésekkel és szoftverrel tért át a DSC a katalogizálás és gyarapítás gépesítésére. A katalogizálás 1984. januárjától online módon történik, 1985 nyarától pedig az összes 1980 utáni rekord hozzáférhető lett online formában. Outputként az UK MARC és az LC MARC adatokat használják fel. 1986 februárjától megkezdte működését a rendelési- és irányítási alrendszer. Tervezik a számlázás gépesítését, további néhány kisebb gyűjtemény katalógusának (pl. zene, hivatalos kiadványok, szláv dokumentumok) bedolgozását a MARS adatbázisba.

További tervek. A DSC gépesítési tervei között szerepel a *Current Research in Britain* (CRIB) c. kiadvány adatgyűjtésének, feldolgozásának és nyomtatásának gépesítése. A CRIB a társadalom- és természettudományok területeit fogja át, és az e témákban megkezdett új kutatásokat regisztrálja. Az elektronikus dokumentumtovábbítás- és tárolás terén bővíteni szeretnék a FAX (facsimile transmission) szolgáltatás használatát is. Az Apollóprogram keretében pedig a műholdas technika és a FAX összekapcsolásának lehetőségét

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

vizsgálják. A British Telecom integrált digitális hálózat és az új üvegszálas kábelt használó X nevű telefonrendszer összekapcsolásának lehetőségeit tervezik. Vizsgálják az optikai lemezes tárolás (CD-ROM, WORM) bevezetésének lehetőségét is.

***

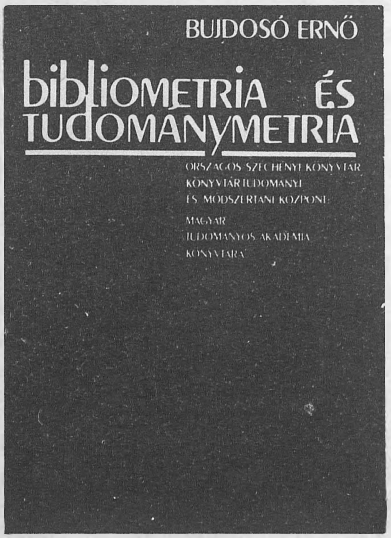
A CD-ROM UJ ALKALMAZÁSA – A British Library Dokumentumszolgáltató Központja (BLDSC) kétéves kísérletet kezdett a CD-ROM-on publikálni, ill. a lemezről cikkmásolatot szolgáltatni. 219 igen keresett orvostudományi-biológiai folyóiratnak az 1987. januári számától kezdve minden cikkét CD-ROM-ra viszik; a lemez indexet is tartalmaz, az egyes cikkek azonosításához szükséges bibliográfiai adatokkal. A BLDSC gondoskodik a cikkek visszakereséséről, kivetítéséről és kinyomtatásáról, az ehhez szükséges felszerelés: mikroszámítógép, CD-ROM-leolvasó, nagy felbontó képességű képernyő, lézeres nyomtató. A másolat A4-es fehér papírra készül, igen jó minőségű; a használók az eddiginél gyorsabban megkapják, az eddigi áron. A kísérlet mögött néhány könyvkiadónak az ADIONS nevű, az elektronikus publikáció fejlesztésére alakult, munkaközössége áll. Több dokumentumszolgáltató központ is részt vesz benne, ezek számára is a BLDSC teszi hozzáférhetővé a lemezek anyagát. A távolabbi jövőben a BLDSC-ben történő nyomtatást is megpróbálják kiküszöbölni, műhold útján közvetlenül – tehát gyorsabban – juttatják el a szöveget a használóhoz. (BL Document Supply Centre Newsletter, 1987. szept.)

CD-ROM KATALÓGUS-t szervez 61 000 kötetes állományáról a kinstoni (North Carolina, USA) Meuse Regional Library, hálózatának nyolc tagkönyvtára és a bibliobuszok számára. A LaserGuide típusú katalógust az olvasók is könnyen kezelhetik; a katalógus a könyv helyét is jelzi a könyvtár vázlatos térképén, sőt azt is lehetővé teszi, hogy az olvasók a képernyő közvetítésével a polcon böngésszenek. (Libr. Times International, 1987. nov.)

HOZZÁADOTTÉRTÉK-ADÓT a könyvekre, folyóiratokra, újságokra nézve 7-ről 15 százalékra akarják emelni az NSZK-ban. A Deutsche Lesegesellschaft tiltakozik a terv ellen; ez az intézkedés nagy kárt okozna az olvasók szegényebb rétegeinek, s az amúgy is anyagi nehézségekkel küzdő könyvtáraknak, és hátrányos helyzetbe hozná a nyomtatott információhordozókat az elektronikusokkal (a rádióval, tévével) szemben. (DBI-Pressespiegel, 1987. júl.)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZEMLE

Bujdosó Ernő: **Bibliometria és tudománymetria.** Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. Bp. 1986. 217 p.

Átnézve *Bujdosó* Ernő könyvét, az olvasó érzelmei vegyesek: egyrészt örül, hogy végre itt egy mű, amelyben a bibliometria és a tudománymetria szavak második tagja, a metria kapta meg a kellő súlyt, másrészt viszont valami hiányérzet is nyomasztja: mért ilyen vékony ez a kiadvány.

Az egzakt formalizmus, ami a tudományt tudománnyá teszi, igen nagy érdeme Bujdosó Ernő munkájának. E tekintetben a témában eddig megjelent munkákat mind messze felülmúlja. Amit lehet, képlettel fejez ki, s a szakterület valamennyi fontos egyenletét felvonultatja. Közli a levezetéseket, sőt számos alkalommal példán is bemutatja az összefüggés érvényesülését.

Az érdem is magában hordja azonban büntetését: egy ilyen fiatal tudománynál – húsz éve a cím három szava közül még csak az *és* létezett – az első művelők örültek, ha egyáltalán rábukkantak valamilyen szabályszerűségre. Siettek a képletbe foglalással, a törvény kimondásával, sokszor a „kicsire nem adunk" alapon is. (Lehet, hogy a nagy igyekezet mögött a hiúság is dolgozott, mert a bibliometriában van talán a legtöbb névvel jelzett „törvény".) Így aztán nem csoda, hogy a következtetések egy része elhamarkodott, nem állja ki a későbbi alaposabb vizsgálatok próbáját, vagy legalábbis módosításra, finomításra szorul.

Ez azonban másutt is így van a tudományban, sőt a pontosítások pontosításával halad előre a megismerés. E folyamatok, viták ismertetésével érzésünk szerint némileg adós marad a könyv, pedig bátran vállalhatta volna a korlátokat, a bizonytalanságokat is: a tudomány gépezete annyira bonyolult, hogy minden adalék érdekes, ami működésével kapcsolatos. Egy kissé legömbölyített, lecsiszolt formációt kapunk, s a felületes olvasónak az a benyomása támadhat: milyen jó ezeknek, milyen kevés a gond a tudománymetriában és a bibliometriában.

Eklatáns példa erre az 5. fejezet, ahol az elévülés máig is forrongó viták kereszttüzében álló, nagyon is tisztázatlan problematikáját tárgyalja a szerző. A 7. fejezetben említett *Ortega*-hipotézis is megért volna egy külön „misét". A tudománymetria egyik legkényesebb problémájával, a szakterületi idézési potenciállal pedig még említés szinten sem találkozunk a könyvben, pedig sokan éppen emiatt kérdőjelezik meg a tudományos hozzájárulás tudománymetriai értékelésének jogosságát. A tudományos teljesítmény értékelésének szövevényes útvesztőibe se gázol túl mélyre a könyv. A kommentár nélküli

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

steril felsorolásból nem érzékelhetők azok a szenvedélyek, amelyek már két évtizede fortyognak az értékelés mellett és ellen.

Nem annyira a viták, mint inkább a téma érdekessége miatt rövidelljük a 10. fejezetet, amely a tudománymetria talán legígéretesebb új hajtását, a tudománytérképezést mutatja be, s amelyet nyilván nem véletlenül helyezett el a szerző könyve végére, a fényes jövő ígéreteként.

Bizonyos, hogy a kényes kérdések nem azért nem nyertek bővebb taglalást, mert a szerző nem foglalkozott velük. Találkozhatunk a könyvben egymondatos utalásokkal, vagy sommás hivatkozásokkal, amelyek a háttérirodalomhoz utasítanak. Ezt azonban nem érezzük szerencsés megoldásnak. A tapasztalatlanabb olvasó ugyanis nem tudja, hogy hol van az ingoványos terület, a tapasztaltabbakat pedig nagyon is érdekelné a szerzőnek, mint a tudománymetria egyik klasszikusának a véleménye is.

E megoldatlanságok azonban eltörpülnek amellett, amit megoldott Bujdosó Ernő: ugyanis már a könyv címe is komoly nevezéktani, sőt ismeretelméleti problémára utal. A kettős cím azt sugallja: egy dolog a bibliometria, más a tudománymetria, ugyanakkor valamennyire mégis azonosak. Ezt ebből a könyvből értjük meg igazán. A bibliometria elsősorban a tudományos szakirodalmat vizsgálja; ezért eredményei tudománymetriai érdekességűek is. A tudománymetria viszont a tudomány információs modelljét mutatja be, így tehát visszafelé is igaz a dolog, a tudománymetriai eredmények többsége bibliometriai. A határokat meghúzni szinte lehetetlen, ezért jogos, sőt szükségszerű a két diszciplinát együtt tárgyalni. A dolgozat tagolásán észrevehető a differenciálás szándéka: az első fejezetek inkább a bibliometriához, a későbbiek pedig a tudománymetriához tartoznak.

Bujdosó Ernő könyve mindkét mezőt bevilágító fáklya, még ha e fáklya lobogása homályban is hagy néhány bozótosabb foltot. Ennek szem előtt tartásával említünk meg néhány aprócska „kötözködést", inkább csak annak jelzésére, hogy a kritikus elolvasta a könyvet. Túlzottnak tartjuk a 163. oldalon említett félmillió tudományos folyóiratot, különösen, ha mint itt, a jelenleg is létezőkről van szó. A 97. oldalon ismertetett *Groos*-féle letörést tárgyaló szakirodalomra nem találunk hivatkozást. A szerző ugyan leteszi a garast az impact factor hatástényezőként való magyarítása mellett, de a 81. oldalon e két alak mellett egy harmadik is szerepel, a magyar tudománymetriai konyhanyelvben meghonosodott impakt faktor. A naukometrija szót nem biztos, hogy *Nalimov* találta fel, mert könyvében van egy 1967-es *Vaszilev*-cikkre való hivatkozás, amelynek címében már benne van a naukometrija kifejezés. A 195. oldalon bemutatott képlet szerint értelmezi a szövegben a nulla erősségű együttidézettséget is, jóllehet, ilyen nem lehetséges. A 2. fejezet 5. pontjában tárgyalt helyzetet elvonatkoztatottsága miatt már-már fikciónak érezzük, ha mégoly korrekt is matematikai szempontból (47. oldal, A növekedés hatása a tudományos kutatói közösségre és az egyénre).

Ismertetésünk végére érve úgy tetszhet, több a kifogás, mint az elismerés. Ez azonban csak a szöveg hosszára nézve érvényes. A pár sorban említett érdemek súlya sokkal nagyobb, mint a hiányoké. A tudománymetria mai állásában bizonyára helyesebb is volt egy módszerközpontú monográfiát írni, mint az eddig talált eredmények fölött lamentálni. Végül is sokkal kisebb baj az, ha a kritikus a képletek mellől hiányolja az anekdotákat, mintha fordítva tehetné.

MARTON János

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Rózsa György: **„Tudományok és művészségek szeretete..." Írások az MTA Könyvtáráról.** MTA Könyvtára, Budapest, 1986. 166 p. (A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Közleményei 16/91).

„Jó dolog könyvtártörténetet írni, de még jobb csinálni" – ezt a szállóigeszerű aforizmát szerepelteti tanulmánykötete egyik írásának mottójaként *Rózsa* György. Olyan ez a „mondás", mint egy büszkeséggel és finom öniróniával elegyes önvallomás, hiszen elárulja, hogy a szerző maga is tudja: az ő műve elsősorban az Akadémiai Könyvtár több mint negyedszázadán át való igazgatásban testesül meg. 1960-tól 1986-ig valóban egy emberöltőnyi időt, egy számottevő könyvtártörténeti periódust rajzol ki a gyűjtemény, mely a szakember, a managerigazgató tollából való cikkek és tanulmányok, programtervezetek és előterjesztések közül azt a tizenkilencet közli, amelyek írásos-dokumentatív módon sok-sok adattal rögzítik a tudományos nagykönyvtár fejlődését.

Az írások sorozatát – melynek élén egy, még 1961-ben készült és az Akadémiai Könyvtár funkcióit mintegy vezérelvszerűen rögzítő elaborátum áll – úgy szerkesztette meg Rózsa, hogy a dolgozatok egykori alapszövegét lényegében érintetlenül hagyva a kibővített jegyzetapparátusban adja közre igazgatói memoárjainak töredékeit, kommentárt és reflexióit illesztve az évek során papírra vetett gondolatokhoz. Az utólagos jegyzetek egy majdani könyvtártörténeti feldolgozás számára lényeges szempontokat, adatokat fognak nyújtani az akadémiai könyvtári, tudományos és információs műhely újabb históriájának megrajzolásához.

Rózsa György dolgozatainak műfaját és jellegét alapvetően meghatározza az a körülmény, hogy cikkeit, tanulmányait határozott intézmény- és könyvtárpolitikai célok érdekében fogalmazta meg: jelentés vagy tervkoncepció, testületek – többségük a fenntartó, a Magyar Tudományos Akadémia vezető fórumai – elé szánt fejlesztési dokumentumok, építészeti konstrukcióhoz vagy rekonstrukcióhoz igazított szakmai állásfoglalások, illetve debatteri vonásokat mutató könyvtári publicisztikák formájában az intézmény, az Akadémiai Könyvtár, illetve a hazai tudományos könyvtári tájékoztatás sorsát voltak hivatva megszabni. S bár az így adódó átfedések, ismétlések miatt a szerző mentegetőzik az előszóban, ezek a repetatív, visszatérő gondolatok és motívumok mintegy kirajzolják a vezetői törekvések stabil vezérelveit; Rózsa a nagy hagyományú és a Magyar Tudós Társaság reformkori könyvtári tradícióihoz visszanyúló klasszikus nagykönyvtár régi alapjait

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

őrizve és gazdagítva kívánta kifejleszteni az informatika-tájékoztatási, központi szerepköreiben korszerűsített „könyvtári nagyüzemet". A közgazdász és könyvtáros képzettségű szakember – diplomáciai készségét, nemzetközi szervezetekhez, könyvtári és tájékoztatási intézményekhez kiépített kapcsolatait is kamatoztatva – két (hazai perspektívából sokszor egymástól eltérőnek látott) nemzetközi tájékoztatásügyi tendencia ötvözésére vállalkozott. Némi leegyszerűsítéssel: egy klasszikus könyvtár alapjain kifejlesztett, a könyvtári kutatás humán területeit széles körben művelő tudományos műhelyhez a társadalomtudományi tájékoztatás „francia" mintáit követő információs rendszer épült ki, míg a „science", a természettudományi alapkutatások terén az angolszász–amerikai rendszerekhez való csatlakozást, a számítógépes adatbázisokra épített, szétsugárzó jellegű szolgáltatások meghonosítását tűzte ki célul. A „hagyomány és korszerűség" az ő kettős, de szüntelenül együtt hangsúlyozott fő fogalmai: ezek jegyében, perspektíváikat a jövő felé nyitva fogalmaz egész kötete.

Érdemes ebből a szempontból – hiszen az intézményvezetői szándékok periodikus újrafogalmazásaiként, szélesítéseiként, megújításaiként is olvashatók, – egybevetni a már említett 1961-ben írt „Az Akadémiai Könyvtár funkciói" című írást a könyvtár fennállásának 150. évfordulójára 1976-ban készült két tanulmánnyal (az egyik a gyűjtemény címadója, a másik „A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára és információs hálózata" címet viseli), illetve a szervezetet és a funkciórendszert nemzetközi perspektívába állító 1980-as előadás szövegével. A négy textus szinte „ránézésre" is elárulja a folyamatot: a legkorábbi változatból a történeti évek, a tájékoztatáspolitikai alapelvek megmaradnak, újrafogalmazva átkerülnek ugyan a későbbiekbe, de a szolgáltatási feladatrendszer leírásában egyre több lesz a nemzetközi betűszó, a nemzetközi tájékoztatási rendszerek ismert „rövidítés-enigmái" jelzik a korszerűsítés irányait.

A tanulmányok két következő témaköre ezeknek a summázatoknak a további tagolását, részletezését nyújtja. A már említett két funkcionális tájékoztatási szerepkör céljait, feltételeit, realizálásuk útjait mutatva be: a társadalomtudományi és a természettudományi szakirodalmi információellátás akadémiai könyvtári koncepcióiról van ezekben szó. Az 1969 és 1975 között az ENSZ genfi könyvtárának vezetésében is modern vezetői stílusú praxisra szert tett Rózsa György ezekben a témakörökben pontosan tudja, mikor kell a részletkérdésekben nálánál járatosabb szerzőtársakat maga mellé hívni (*Braun* Tibor és *Bujdosó* Ernő személyében); amikor a természettudományi területen bevezetett, működtetett számítógépes szolgáltatások technikai, informatikai kérdéseit is pontosan meg kell válaszolni; ISI adatbázis, az ASCA keresőprogramokkal végzett munkák tapasztalatai stb. Ezzel szemben a társadalomtudományi szakág hazai forrásbázisairól, s az ezekben nyújtott szolgáltatásokról szólva önálló véleményformáló szerepe lehetett Rózsának. „Meggyőződésem, hogy igaznak tartott ügyet... csak szenvedéllyel lehet előre vinni..." – írja, s a gyűjtemény szerzőjének ezt a szakmai, etikai vehemenciáját leginkább azokban az írásokban fedezheti fel az olvasó, amelyek az Akadémiai Könyvtár utolsó negyedszázadának „legdrámaibb" ügyét, a könyvtár új székházának tervezéstörténetét idézik fel. Kor- és könyvtártörténeti dokumentumok azok a cikkek, amelyek az 1960-as évek közepén egy megálmodott (s pénzügyi és építészeti tervek formájában szellemalakot is öltött) új Akadémiai Könyvtár-i székház koncepciójáról értekeztek, illetve az az 1972-es

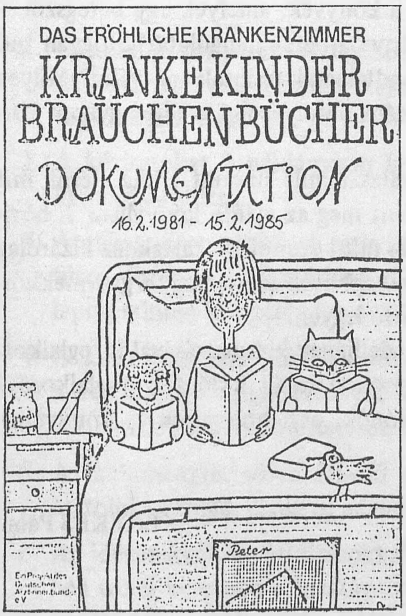
A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

„utóhang", amely mementóként, az elvetélt ügyre visszatekintve jelent meg. Ezek az írások több évtized távlatából is felettébb érdekesek: fontos adalékok a közelmúlt könyvtár- és tudománypolitikájának kritikai feldolgozásához. Az utólag kiegészített apróbetűs jegyzetek hangja – s ez furcsaság igen érthető –, a cikkek a függelékében még ma is szenvedélyessé válik, s bár ő maga nem köti itt sem össze a kötet más írásaihoz futó szálakat: az utólagos szakmai mérlegelés fényében látszik, hogy azok a tájékoztatási törekvések is sok-sok év késést szenvedtek az alapberuházás elmaradása miatt, amelyekről a frissebb datálású tanulmányok szólnak... Ám az is emberi, vezetői erénynek tekinthető, ahogy jó két évtized után, 1986-ban Rózsa György a hatalmasra nőtt gyűjtemény és kiszélesedett funkciók számára nyíló újabb elhelyezés esélyével szembenéz: józanul és töretlen lendülettel tölti meg szakmai tartalommal annak a rekonstrukciós építészeti vállalkozásnak a kereteit, amely az Akadémiai Könyvtár számára a 80-as években végre megnyíltak. S máris tervez, a jövő körvonalait rajzolja meg, arról értekezve, hogy több mint másfél évszázados fennállás után saját önálló épületébe kerülő könyvtára mit tud majd a 2000. év felé közeledve.

Ha a tudományszervezés, a tudományos tájékoztatás témáiban – itthon és külföldön – közzétett sok-sok publikációja nem lenne, akkor ez a gyűjteményes kötet is elég lenne arra, hogy Rózsa György szakmai formátumáról képet adjon. Ő az a vezető magyar könyvtáros, akire áll a Thomas Mann-i „ein Mensch von gross Format" kifejezés, s ez a jellemzés talán nem is csupán e szerzői gyűjtemény szükségszerűen korlátozott, mert praktikus, hivatali célokból írt dolgozataiból kaphat igazolást, hanem attól, amire utalnak: az említett „főmű", egy kitartóan erős törekvésekkel végzett könyvtárvezetői szerep és eszmélkedés rajzolódik meg e lapokon.

FOGARASSY Miklós

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Kranke Kinder brauchen Bücher. Dokumentation 16.2. 1981. – 15.2. 1985 (Red. Katrin Arnold.) Hrsg. Der Deutsche Ärztinnenbund e.V. München, 1985. 193 p.

A beteg gyermekeknek szükségük van könyvekre

Az utóbbi évtizedek egyik legjelentősebb nyugatnémet könyvtári vállalkozásáról, „a vidám betegszoba" elnevezésű akcióról már olvashattunk a *Könyvtári Figyelő* 1986/5. számában *Bajtay* Péter ismertetésében. Most egy újabb kiadvány révén bepillantást nyerünk e nagyszerű elképzelés és tervezet megvalósulásának egyes fázisaiba, a több éves munka eredményeibe és gondjaiba.

Az akció szervezését, melyet 1968-ban az *Arbeitskreis für Jugendliteratur* (Ifjúsági irodalmi munkacsoport) kezdett meg 1982 óta a *Deutsche Ärztinnenbund* (Német orvosnők egyesülete) vette át és folytatja, azon felismerés alapján, hogy a könyv a gyógyítás hasznos eszköze lehet, különösen beteg gyermekek körében. „A beteg gyermekeknek szükségük van könyvekre" vallják neves gyermekgyógyászok és pszichológusok. A *Deutsche Jugendmarke* alapítvány anyagi segítségével és magánszemélyek adományai révén modellkísérletet indíthattak be a müncheni von Haunerschen gyermekklinikán 1982-ben. Azóta az NSZK sok más kórházában és klinikáján is alkalmazzák a biblioterápiát.

Egyre több szó esik arról, hogy a kórházak életébe több humanizmust kell vinni. Ez a program lehetőséget ad arra, hogy a kórházba került, elmagányosodott gyerek szorongását feloldja, hogy a személyre szóló könyv segítségével megtalálja önmagát és kapcsolatot teremthessen a környezetével. A saját biztonságát érző, feloldódott és kapcsolatteremtésre kész gyermek gyógyulása sikeresebb lehet. A beteg gyermek pszichoszomatikus kezeléseként a könyv a gyógyítási folyamat része. Hogy ez a munka kiteljesedjen és lehetőség szerint minden beteg gyermeken segíteni tudjon, szükséges a biblioterápia módszerének tudományos kidolgozása, melyhez egy kézikönyv kiadását is tervezik.

A kiadvány részletesen ismerteti négy év (1981–1985) programját és a végzett munkát, a közreműködő és segítő szervezetek és magánszemélyek nevét. A negyedik év végére – úgy tűnik – megtorpant az akció, mert az alapítvány pénzügyi erőforrásai kimerültek és így kénytelenek más támogatót keresni. A kiadvány elején elhelyeztek egy felhívást arra vonatkozóan, hogyan támogatható a *Vidám betegszoba* akció akár magánszemélyként, akár pártoló szervezetként.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Részletes beszámolót olvashatunk még a müncheni modellkísérletről, statisztikát a kölcsönzött könyvekről, az ajánló könyvlista összeállításának gondjairól, a témában tartott különféle konferenciákról és az ország más városaiban lévő kórházakkal való kapcsolatról.

Egy írás beszámol arról, hogy az akció tudományos szempontú, elemző végigkísérését milyen meggondolások vezérlik: Melyek azok a könyvek, amelyek egy betegszobát vidámmá tehetnek? Hogyan befolyásolhatja egy könyv a beteg hangulatát? Hogyan tud egy gyermek a könyv hatására megelégedetté, gondtalanná, csintalanná válni? Milyen könyvek képesek külső és belső változásokat egyaránt befolyásolni a beteg gyerek környezetében?

A kiadvány végén három kérdésre találunk választ: mit sikerült eddig elérni, mit nem sikerült és hogyan tovább? Külön füzetben jelent meg az ajánló könyvlista 2. bővített kiadása, mely az első kiadáshoz hasonlóan több, mint ezer címet tartalmaz kizárólag olyan könyvekről, amelyek a könyvkereskedelemben kaphatók azért, hogy a gyermekkórházi könyvtárak állományának kiépítésénél használható legyen.

Talán érdemes lenne a biblioterápia magyar modelljének kidolgozásával is foglalkozni. Az NSZK példa alapján ehhez anyagi erőforrásokon kívül különféle foglalkozású szakemberek (pedagógusok, óvónők, orvosok, ápolónők, pszichológusok és könyvtárosok) összehangolt munkája szükséges.

KEREKES Pálné

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

TÁJÉKOZTATÓ

szerzőinknek a Könyvtári Figyelő szerkesztőségéhez benyújtott kéziratok tartalmi és formai követelményeiről

1. Lapunk a könyvtár- és tájékoztatásügy elméleti és gyakorlati kérdéseivel, a külföld könyvtárügyével, jelentős szakmai kiadványok bemutatásával foglalkozó kéziratokat fogad el közlésre.
2. A kéziratokat 2 példányban kettes sorközzel gépelve (30 soros, 60 leütéses oldalon) kérjük beküldeni.
3. Ábrákat, illusztrációkat csak korlátozottan tudunk közölni. Csak jó minőségű, kontúros ábrát vagy fényképet tudunk elfogadni. A táblázatokat és az ábrákat külön lapon szintén két példányban kell mellékelni és helyüket a kéziratban megjelölni.
4. A kéziratok terjedelme tanulmányok esetében ne legyen több egy ívnél (21 oldal); a fordítások, tömörítvények, külföldi könyvtárügyi eseményekről szóló beszámolók 8–10, a könyvismertetések 4–6 oldal terjedelemnél.
5. A tanulmányok rövid 10–15 mondatos tartalmi kivonatát két példányban kérjük csatolni az angol, orosz és német nyelvű tartalmi ismertető elkészítése céljából.
6. Az idézetekkel, hivatkozásokkal kapcsolatban a következőket kérjük: ha a cikk egészében ötnél kevesebb a hivatkozások száma, a forrásokat lábjegyzetben adják meg, egyébként a cikk végén IRODALOM vagy JEGYZETEK címszó alatt sorszám szerint sorolják fel. Szó szerinti idézésnél az idézett mű szerzője, címe kiadója, a kiadás helye, a kiadás éve és az oldalszám jelölendő meg. Folyóiratcikkre történő hivatkozásnál a szerző nevét, a cikk címét, a folyóirat teljes nevét, az évfolyamot, a megjelenés évét, a folyóirat számát és az oldalszámot kérjük megadni.
7. A szerkesztőség joga a kéziratok stiláris javítása, tartalmi változtatáshoz a szerző hozzájárulása szükséges.
8. A szerző vállalja, hogy a korrektúrát postafordultával, kijavítva visszaküldi a szerkesztőségnek.
9. A kézirat végén kérjük feltüntetni a szerző nevét, munkahelyét, munkahelyi telefonszámát, lakcímét, személyi azonosító számát és azt, hogy a honoráriumot hová kéri átutaltatni.

Kérjük szerzőinket, hogy a fenti szempontok szerint megírt kéziratokat küldjenek szerkesztőségünkbe.

Köszönettel:

A szerkesztőség

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

Ára: 30,– Ft

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

33. évfolyam

1987

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

AACR 2	Anglo-American cataloguing rules. 2nd ed. – Angol-amerikai címleírási szabályzat 2. kiadás
AACR–JSC	Anglo-American Cataloguing Rules Joint Steering Committee – AACR Irányító Vegyesbizottság
ACTS	Advanced Communications Technology Satellite, NASA
AFCET	Association Française pour la Cybernétique Economique et Technique – Francia Számítástechnikai, Gazdasági és Műszaki Társaság
AFNOR	Association française de normalisation – Francia Szabványügyi Hivatal
AGROINFORM	Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Információs Központja, Budapest
AHA	American Historical Association – Amerikai Történész Egyesület, USA
AISON	Automatizirovannâ Informacionnaâ Sistema po Obŝestvennym Naukam – Automatizált Társadalomtudományi Információs Rendszer
ÁKV	Állami Könyvterjesztő Vállalat, Budapest
ALA	American Library Association – Amerikai Könyvtári Egyesület, USA
ALECSO	Arab Educational Scientific Organization – Arab Oktatási, Kulturális és Tudományos Szervezet
ALP	Advancement of librarianship in the Third World – a fejlődő országok könyvtárügyének előmozdítása (IFLA)
ANSI	American National Standards Institute – Amerikai Országos Szabványügyi Intézet, USA
ARCSS	Arab Regional Centre of Social Sciences – Arab Regionális Társadalomtudományi Központ
ART	Automated request transmission – Automatizált kéréstovábbítás
ASI	American Society of Indexers – Indexelők Amerikai Társasága, USA
ASIS	American Society of Information Scientist – Amerikai Informatikusok Társasága, USA
ASLIB	Association of Special Libraries and Information Bureaux – Szakkönyvtárak és Tájékoztatási Irodák Szövetsége, London
BALIS	Bay Area Library and Information System – Öböl-menti Könyvtári Együttműködési Rendszer, USA
BDTF	Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely
BLDSC	British Library Document Supply Centre (korábban: BLLD) – A Brit Nemzeti Könyvtár Dokumentumszolgáltató Központja
BLLD	British Library Lending Divison – A Brit Nemzeti Könyvtár Kölcsönzési Főosztálya (1985-től: Document Supply Centre, DSC)
BLRD	British Library Reference Division – A Brit Nemzeti Könyvtár Tájékoztatási Részlege
BVK	Borsodi Vegyi Kombinát, Kazincbarcika
CARC	Computer Assisted Reference Center – Számítógéppel segített Tájékoztatási Központ, USA
CBA	Coordination Bureau of Arabisation – Arabosítási Koordinációs Iroda
CDI	Centre de documentation et d'information des établissements de l'enseignement secondaire – A középfokú képzési intézmények információs és dokumentációs központja
CD ROM	Compact disk read-only-memory
CELADE	Centro Latino-americano de Demografia – Latin-amerikai Demográfiai Központ
CIFC	Center for Inter-firm Comparison. Nagy-Britannia
CIP	Cataloguing in publication – Előzetes katalogizálás
CLADES	Centro Latino-americano de Documentación Economica y Social – Latin-amerikai Közgazdasági és Társadalmi Dokumentációs Központ, Santiago de Chile
CLASCO	Consejo Latino-americano de Ciencias Sociales – Latin-amerikai Társadalomtudományi Tanács

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

CLR	Council on Library Resources Inc. – Könyvtári Források Tanács, USA
COCTA	Committee on Conceptual and Terminological Analysis – Fogalmi és Terminológiai Elemzési Bizottság
COM	Computer output microfilm
COMUT	Távfénymásolat-szolgáltatási rendszer, Brazília
CONSER	Consolidation of Serial Data Bases – Időszaki kiadványok nyilvántartásának végleges formában történő kialakítása
DARE	Data Retrieval System for Documentation in the Social and Human Sciences – Társadalomtudományi és humántudományi dokumentációs visszakereső rendszer
DBI	Deutsches Bibliotheksinstitut, Berlin (West) – Német Könyvtárügyi Intézet, NSZK
DBWAIS	Data Base of World Abstracting and Indexing Services – Referáló és Indexelő Szolgálatok Világadatbázisa
DEVSIS	Development Sciences Information System – Fejlesztéstudományi információs rendszer
DPLS	Data Program Library Service – „Adatprogram" Könyvtári Szolgáltatás
DRTC	Documentation Research and Training Centre – Dokumentációs Kutatási és Oktatási Központ
ECSSID	European Cooperation in Social Science Information and Documentation – Európai Társadalomtudományi Tájékoztatási Konferencia
EJTF	Eötvös József Tanítóképző Főiskola, Baja
ELTE	Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ESSCAPE	Expert System for Simple Choice of Acces Points for Entries – Svédország
ESZTIK	Egészségügyi Minisztérium Szervezési Tervezési és Információs Központja, Budapest
ÉTK	Építésügyi Tájékoztatási Központ, Budapest
ETO	Egyetemes Tizedes Osztályozás
EUSIDIC	European Association of Information Dissemination Centres – Európai Tudományos Információterjesztő Központok Szövetsége
EüM	Egészségügyi Minisztérium, Budapest
EVGY	Egészségügyi Vezetői Gyorsinformáció
FAX	Facsimile transmission
FID	Fédération Internationale de Documentation (International Federation for Documentation) – Nemzetközi Dokumentációs Szövetség, Hága
FID/CCC	Federation Internationale de Documentation Central Classification Committee – FID Központi Osztályozási Bizottság
FID/DT	Fédération Internationale de Documentation Terminology of Information and Documentation Study Committee – FID Információs és Dokumentációs Terminológiai Bizottság
FID/RI	Fédération Internationale de Documentation Research on the Theoretical Basis of Information Committee – FID Tájékoztatáselméleti Kutatási Bizottság
FID/SD	Fédération Internationale de Documentation Social Science Information and Documentation Committee – FID Társadalomtudományi Információs és Dokumentációs Bizottság
FSZEK	Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest
FZO	Flexibilis Zenei Osztályozás
GASTNI	Gosudarstvennaa a sistema naučno-techniceskoj informacii – Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Információs Rendszer
GIP	General Information Programme, UNESCO
IALL	International Association of Law Libraries – Jogtudományi Könyvtárak Nemzetközi Egyesülete, USA
IBM	International Business Machines, USA

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ICA	International Council on Archives – Nemzetközi Levéltári Tanács
ICPSR	Inter-University Consortium for Political and Social Research – Politológiai és Társadalomtudományi Kutatás Egyetemközi Konzorciuma
ICSSDI	International Committee for Social Science Documentation and Information – Nemzetközi Társadalomtudományi Tájékoztatási Bizottság
ICSU	International Council of Scientific Unions – Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa
IDCAS	Industrial Development Centre for Arab States – Arab Államok Ipari Fejlesztési Központja
IDRC	International Development Research Centre – Nemzetközi Fejlesztési Kutató Központ, Kanada
IFIP	International Federation for Information Processing – Nemzetközi Információfeldolgozó Szövetség
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions – Könyvtáros Egyesületek és Intézetek Nemzetközi Szövetsége
IIASA	International Institute for Applied Systems Analysis – Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet
INED	World Information Network in Education – Nemzetközi Oktatásügyi Információs Hálózat
INFOPAL	Programma de Información Sobre Población en America Latina – Latin-amerikai Népesedési Információs Program
INFOTERM	International Information Centre for Terminology – Nemzetközi Terminológiai Információs Központ, Bécs
IM_1	Igazságügyi Minisztérium, Budapest
IM_2	International MARC format – Nemzetközi MARC formátum
IMP	International MARC Programme – Nemzetközi MARC program
IMP–BL	International MARC Programme–British Library
IMP–DB	International MARC Programme–Deutsche Bibliothek
INION AN SSSR	Institut Naučnoj Informacii po Obšestvennym Naukam Akademii Nauk SSSR – A Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Tájékoztató Intézete
INSDOC	Indian National Scientific Documentation Centre – Indiai Országos Tudományos Dokumentációs Központ, Új-Delhi
INTAMEL	International Association of Metropolitan City Libraries – Nagyvárosi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége
INTERCONCEPT	International Information System of Social Science Concepts – Nemzetközi Társadalomtudományi Fogalmi Tájékoztatási Rendszer
IPIK	Ipari Informatikai Központ, Budapest
ISBD	International standard bibliographic description – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány
ISBD/A	International standard bibliographic description. Antiquarian – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. A régi könyvek.
ISBD/CF	International standard bibliographic description. Computer file. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Számítógépes fájlok.
ISBD/CM	International standard bibliographic description. Cartographic Material – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Kartográfiai anyagok.
ISBD/G	International standard bibliographic description. General. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Általános keretszerkezet.
ISBD/M	International standard bibliographic description. Monographs. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Könyvek.
ISBD/NBM	International standard bibliographic description. Non-Book Materials – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Nem-könyv anyagok.
ISBD/PM	International standard bibliographic description. Printed Music – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Kották.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ISBD/S	International standard bibliographic description. Serials. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Időszaki kiadványok
ISDS	International Serial Data System – Nemzetközi Folyóiratnyilvántartási Rendszer
JATE	József Attila Tudományegyetem, Szeged
JICST	Japan Information Center for Science and Technology – Japán Tudományos és Műszaki információs Központ, Tokió
KDSZ	Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap (OSZK–KMK)
KÉV	Könyvértékesítő Vállalat, Budapest
KKK	Könyvek Központi Katalógusa (OSZK)
KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen
KMK	Könyvtártudományi és Módszertani Központ (OSZK)
KSH	Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
KWIC	Key word in context – Kulcsszavak szövegkörnyezetben
KWOC	Key word out of context – Kulcsszó szövegkörnyezeten kívül
LA	Library Association – Brit Könyvtári Egyesület, Nagy-Britannia
MAB	Maschinelles Austauschformat für Bibliotheken, NSZK
MAFKI	Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet, Budapest
MARC	Machine Readable Cataloguing – Géppel olvasható katalogizálás
MIDIST	Mission Interministérielle de l'Information Scientifique et Technique – Tudományos és Műszaki Információs Tárcaközi Bizottság, Franciaország
MISZON	Meždunarodnaâ Informacionnaâ Sistema Obŝestvennoj Nauki – A KGST országok Nemzetközi Társadalomttudományi Információs Rendszere
MKE	Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Budapest
MKKE	Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest
MKKE KK	Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Budapest
MM	Művelődési Minisztérium, Budapest
MM KO	Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztály, Budapest
MNB	Magyar Nemzeti Bibliográfia (OSZK)
MSZ	Magyar Szabvány
MSZKFI	Magyar Szénhidrogénipari Kutató-Fejlesztő Intézet, Százhalombatta
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
MTA KFKI	Magyar Tudományos Akadémia Központi Fizikai Kutató Intézet, Budapest
MTAK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest
MTI	Magyar Távirati Iroda, Budapest
MZWB	Methodisches Zentrum für Wissenschafliche Bibliotheken – Tudományos Könyvtárak Módszertani Központja, NDK
NASA	National Aeronautics and Space Administration, USA
NCLIS	National Commission on Library and Information Science – Országos Könyvtár- és Információtudományi Bizottság, USA
NEVIKI	Nehézvegyipari Kutató Intézet, Veszprém
NFAIS	National Federation of Abstracting and Indexing Services – Referáló és Indexelő Szolgálatok Országos Szövetsége, USA
NITROIL (fantázianév)	NITROIL Vegyipari Termelő-Fejlesztő Közös Vállalat, Magyarország
NLL	National Lending Library for Science and Technology – Országos Kölcsönző Könyvtár, Nagy-Britannia (a BLLD elődje)
NSDP	National Serials Data Program – Országos Periodikumadat Program, (ALA), USA
NSF	National Science Foundation – Országos Tudományos Alapítvány
NYUDUVIZIG	Nyugatdunántúli Vízügyi Igazgatóság
OCLC	Online Computer Library Center, USA – Online Számítógépes Könyvtári Központ

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ICA	International Council on Archives – Nemzetközi Levéltári Tanács
ICPSR	Inter-University Consortium for Political and Social Research – Politológiai és Társadalomtudományi Kutatás Egyetemközi Konzorciuma
ICSSDI	International Committee for Social Science Documentation and Information – Nemzetközi Társadalomtudományi Tájékoztatási Bizottság
ICSU	International Council of Scientific Unions – Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa
IDCAS	Industrial Development Centre for Arab States – Arab Államok Ipari Fejlesztési Központja
IDRC	International Development Research Centre – Nemzetközi Fejlesztési Kutató Központ, Kanada
IFIP	International Federation for Information Processing – Nemzetközi Információfeldolgozó Szövetség
IFLA	International Federation of Library Associations and Institutions – Könyvtáros Egyesületek és Intézetek Nemzetközi Szövetsége
IIASA	International Institute for Applied Systems Analysis – Nemzetközi Alkalmazott Rendszerelemzési Intézet
INED	World Information Network in Education – Nemzetközi Oktatásügyi Információs Hálózat
INFOPAL	Programma de Información Sobre Población en America Latina – Latin-amerikai Népesedési Információs Program
INFOTERM	International Information Centre for Terminology – Nemzetközi Terminológiai Információs Központ, Bécs
IM_1	Igazságügyi Minisztérium, Budapest
IM_2	International MARC format – Nemzetközi MARC formátum
IMP	International MARC Programme – Nemzetközi MARC program
IMP–BL	International MARC Programme–British Library
IMP–DB	International MARC Programme–Deutsche Bibliothek
INION AN SSSR	Institut Naučnoj Informacii po Obšestvennym Naukam Akademii Nauk SSSR – A Szovjet Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Tájékoztató Intézete
INSDOC	Indian National Scientific Documentation Centre – Indiai Országos Tudományos Dokumentációs Központ, Új-Delhi
INTAMEL	International Association of Metropolitan City Libraries – Nagyvárosi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége
INTERCONCEPT	International Information System of Social Science Concepts – Nemzetközi Társadalomtudományi Fogalmi Tájékoztatási Rendszer
IPIK	Ipari Informatikai Központ, Budapest
ISBD	International standard bibliographic description – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány
ISBD/A	International standard bibliographic description. Antiquarian – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. A régi könyvek.
ISBD/CF	International standard bibliographic description. Computer file. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Számítógépes fájlok.
ISBD/CM	International standard bibliographic description. Cartographic Material – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Kartográfiai anyagok.
ISBD/G	International standard bibliographic description. General. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Általános keretszerkezet.
ISBD/M	International standard bibliographic description. Monographs. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Könyvek.
ISBD/NBM	International standard bibliographic description. Non-Book Materials – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Nem-könyv anyagok.
ISBD/PM	International standard bibliographic description. Printed Music – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Kották.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

ISBD/S	International standard bibliographic description. Serials. – Nemzetközi bibliográfiai leírási szabvány. Időszaki kiadványok
ISDS	International Serial Data System – Nemzetközi Folyóiratnyilvántartási Rendszer
JATE	József Attila Tudományegyetem, Szeged
JICST	Japan Information Center for Science and Technology – Japán Tudományos és Műszaki információs Központ, Tokió
KDSZ	Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap (OSZK–KMK)
KÉV	Könyvértékesítő Vállalat, Budapest
KKK	Könyvek Központi Katalógusa (OSZK)
KLTE	Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen
KMK	Könyvtártudományi és Módszertani Központ (OSZK)
KSH	Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
KWIC	Key word in context – Kulcsszavak szövegkörnyezetben
KWOC	Key word out of context – Kulcsszó szövegkörnyezeten kívül
LA	Library Association – Brit Könyvtári Egyesület, Nagy-Britannia
MAB	Maschinelles Austauschformat für Bibliotheken, NSZK
MAFKI	Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet, Budapest
MARC	Machine Readable Cataloguing – Géppel olvasható katalogizálás
MIDIST	Mission Interministérielle de l'Information Scientifique et Technique – Tudományos és Műszaki Információs Tárcaközi Bizottság, Franciaország
MISZON	Meždunarodnaâ Informacionnaâ Sistema Obŝestvennoj Nauki – A KGST országok Nemzetközi Társadalomttudományi Információs Rendszere
MKE	Magyar Könyvtárosok Egyesülete, Budapest
MKKE	Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest
MKKE KK	Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, Budapest
MM	Művelődési Minisztérium, Budapest
MM KO	Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztály, Budapest
MNB	Magyar Nemzeti Bibliográfia (OSZK)
MSZ	Magyar Szabvány
MSZKFI	Magyar Szénhidrogénipari Kutató-Fejlesztő Intézet, Százhalombatta
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia, Budapest
MTA KFKI	Magyar Tudományos Akadémia Központi Fizikai Kutató Intézet, Budapest
MTAK	Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest
MTI	Magyar Távirati Iroda, Budapest
MZWB	Methodisches Zentrum für Wissenschafliche Bibliotheken – Tudományos Könyvtárak Módszertani Központja, NDK
NASA	National Aeronautics and Space Administration, USA
NCLIS	National Commission on Library and Information Science – Országos Könyvtár- és Információtudományi Bizottság, USA
NEVIKI	Nehézvegyipari Kutató Intézet, Veszprém
NFAIS	National Federation of Abstracting and Indexing Services – Referáló és Indexelő Szolgálatok Országos Szövetsége, USA
NITROIL (fantázianév)	NITROIL Vegyipari Termelő-Fejlesztő Közös Vállalat, Magyarország
NLL	National Lending Library for Science and Technology – Országos Kölcsönző Könyvtár, Nagy-Britannia (a BLLD elődje)
NSDP	National Serials Data Program – Országos Periodikumadat Program, (ALA), USA
NSF	National Science Foundation – Országos Tudományos Alapítvány
NYUDUVIZIG	Nyugatdunántúli Vízügyi Igazgatóság
OCLC	Online Computer Library Center, USA – Online Számítógépes Könyvtári Központ

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

OECD	Organization for Economic Cooperation and Development – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
OIK	Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Budapest
OKT	Országos Könyvtárügyi Tanács, Budapest
OMFB	Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, Budapest
OMgK	Országos Mezőgazdasági Könyvtár, Budapest
OMIKK	Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest
OMK	Országos Műszaki Könyvtár, Budapest
OOK	Országos Oktatástechnikai Központ, Veszprém
OPIR	Országos Pedagógiai Információs Rendszer (OPKM)
OPKM	Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, Budapest
OSI	Open Systems Interconnection Reference Model for Libraries – Nyílt rendszerek összekapcsolódását szolgáló könyvtári referenciamodell (ISO)
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
OSZK KMK	Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Budapest
OTKA	Országos Tudományos Kutatási Alap, Magyarország
PAC	Preservation and conservation (IFLA) – Állományvédelem és konzerválás
PICA	Project for Integrated Catalogue Automation – Integrált katalógusépítési tervezet, Hollandia
PIDSA	Population Information Documentation System for Africa – Afrikai Népességi Dokumentációs és Információs Rendszer, Afrika
PRECIS	Preserved Context Indexing System – Szövegösszefüggést megőrző indexelő rendszer
REDINSE	Red de Información Socio-Económica – Szocio-ekonómiai Információs Hálózat, Caracas
RLG	Research Library Group – Tudományos Könyvtárak Egyesülete, USA
RLIN	Research Libraries Information Network – Tudományos Könyvtárak Tájékoztatási Rendszere, USA
RMK	Régi Magyar Könyvek
SAN	Standard Address Number (ISBN)
SDI	Selective dissemination of information – Szelektív információterjesztés
SOTE	Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Budapest
SPES	Sciences Politiques et Sociales – Politika és Társadalomtudományok, Franciaország
SPINES	International System for the Exchange of Information on the Application of Science and Technology to Development – A tudomány és a technika fejlesztési célú alkalmazására vonatkozó információk cseréjének nemzetközi rendszere
SSDA	Social Science Data Archives – Társadalomtudományi Adatarchivum, USA
SSRC	Social Science Research Council – Társadalomtudományi Kutatási Tanács, USA
STAIRS	Storage and Information Retrieval System (IBM) – Tárolási és Információkeresési Rendszer
SZÁMALK	Számítástechnikai Alkalmazási Vállalat, Budapest
SZBK	Szegedi Biológiai Központ, Szeged
SZMT	Szakszervezetek Megyei Tanácsa
SZOTE	Szegedi Orvostudományi Egyetem, Szeged
TDF	Transborder data flow – Határokat átszelő adatáramlás (IFLA)
TIM	Társadalomtudományi Információs Munkabizottság, Magyarország
TIT	Tudományos Ismeterjesztő Társulat, Budapest
TMI	Tudományos Műszaki Információ
TMT	Tudományos és Műszaki Tájékoztatás (OMIKK)
UAI	Universal availability of information – az információ egyetemes hozzáférhetősége (IFLA)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

UAP	Universal availability of publication – a kiadványok egyetemes hozzáférhetősége (IFLA)
UBC	Universal bibliographic control – egyetemes bibliográfiai számbavétel (IFLA)
UBCIM	Universal bibliographic control international MARC – egyetemes bibliográfiai számbavétel nemzetközi MARC formátumban (Korábban: IMP és UBC)
UDC	Universal Decimal Classification – Egyetemes Tizedes Osztályozás
UK	Új Könyvek (OSZK KMK)
UK MARC	Angol MARC formátum
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization – Az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete
UNIBID	UNISIST International Centre for Bibliographic Descriptions – UNISIST Nemzetközi Bibliográfiai Leírási Központ
UNIMARC	Universal MARC format – Egyetemes MARC formátum
UNISIST	United Nations Information System in Science and Technology – Az ENSZ Tudományos és Műszaki Információs Rendszere (UNESCO)
VGYOSZ	Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége, Budapest
VILATI	Villamos Automatika Fővállalkozó és Gyártó Vállalat, Budapest
VINITI	Vsesoûznyj institut naučnoj i tehničeskoj informacii, Moszkva – Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet
VVEKK	Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára, Veszprém
WLN	Washington Library Network – Washingtoni Könyvtári Hálózat, USA
ZIB	Zentralinstitut für Bibliothekwesen – Központi Könyvtárügyi Intézet, NSZK
ZIID	Zentralinstitut für Information und Dokumentation – Központi Információs és Dokumentációs Intézet (NDK)

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁRI FIGYELŐ

TARTALOMJEGYZÉK

33. évfolyam

1987

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

1. A cseh könyvtárügy fejlesztésének középtávú terve, kitekintéssel a hosszú távú fejlesztésre (NEPOVIMOVA, Milena; ford.: SZALAI G. Rozália)
629–631. p.

2. A hatékonyságmutató felhasználása a könyvtári rendszerben. (FENELONOV, E. A.; ford.: RÁCZ Ágnes)
129–132. p.

3. A könyvtárfejlesztés előrejelzésének és programozásának társadalmi meghatározottsága. (KOŁODZIEJSKA, Jadwiga; ford.: ORTUTAY Béla)
133–138. p.

4. A könyvtári statisztika mint az irányítói döntés tárgya. (KAZANDZIEV, Aleksandăr; ford.: RÁCZ Ágnes)
635–639. p.

5. Közgazdasági meggondolások a könyvtári tervezésben. (GYŐRI Erzsébet)
243–244. p.

6. A statisztika és a tervezés. (KENYÉRI Katalin)
244–246. p.

7. A teljesítménynorma mint a hatékonyabb tervezés eszköze a könyvtárügy fejlesztésében. (MATEJOVCOVA, Svateva; ford.: RÁCZ Ágnes)
631–634. p.

Lásd még: 35., 66., 67. tételszámokon.

KÖNYVTÁRTUDOMÁNY, INFORMATIKA

8. Rövid bevezetés az összehasonlító könyvtártudományba. (WANG, Chic; tőm.: BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta)
96–99. p.

KÖNYVTÁRI ÉS DOKUMENTÁCIÓS EGYESÜLETEK, IRÁNYÍTÓ TESTÜLETEK, SZERVEZETEK, KÖZPONTI INTÉZMÉNYEK

9. Hírek az IFLA életéről. (PAPP István)
100–102. p.
330–331. p.
437–438. p.

10. Az IFLA Könyvtárépítési és Berendezési Szekciójának 8. szemináriuma. (PAPP István)
651–652. p.

11. Könyvtárak és az információ egyetemes hozzáférhetősége. Beszámoló az IFLA 51. közgyűléséről és konferenciájáról. (SZÁNTÓ Péter)
79–90. p.

12. A könyvtárügy új távlatai a 21. század küszöbén. Beszámoló az IFLA 52. általános konferenciájáról. (SZÁNTÓ Péter)
640–650. p.

13. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának 1985–1986. évi működéséről. (TAKÁCS Miklós)
302–305. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

14. Az Országos Könyvtárügyi Tanács munkaterve 1987.
289–290. p.

15. Az Országos Könyvtárügyi Tanács tevékenysége 1986-ban. (VÁLYI Gábor)
286–288. p.

16. Az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ tevékenysége 1986-ban. (SZENTE Ferenc)
291–301. p.

17. A Szakszervezeti Központi Könyvtárak Igazgatói Tanácsának 1985–1986. évi működéséről. (SEREGI István)
306–308. p.

18. A BLDSC szervezete és tervei (összeáll.: PRŐHLE Éva)
663–665. p.

KÖNYVTÁROSHIVATÁS, KÉPZÉS, TOVÁBBKÉPZÉS
(könyvtárosok, informatikusok)

19. Az egyetemi könyvtárosképzés helyzete és néhány problémája. (FÜLÖP Géza)
583–603. p.

20. Felsőfokú könyvtárosképzés az Egyesült Államokban: múlt, jelen, jövő. Szemle. (ORBÁN Éva)
321–324. p.

21. Idegen nyelvek oktatása a főiskolai könyvtárosképzésben. (PÁLVÖLGYI Mihály – TÓTH Györgyi)
164–173. p.

HASZNÁLÓK KÉPZÉSE

22. Veszprémi kísérlet: irodalmazási verseny vegyészmérnök hallgatóknak. (DÖMÖTÖR Lajosné)
258–259. p.

KÖNYVTÁRHASZNÁLATI SZOKÁSOK

Lásd 34., 38. tételszámokon.

TÁJÉKOZTATÁS, TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

23. A megyeszékhelyek jogi információellátása. (KENYÉRI Katalin – SZ. NAGY Lajos)
611–620. p.

24. A társadalomtudományi tájékoztatás főbb intézményei és testületei az Egyesült Államokban. (SEBESTYÉN György)
325–329. p.

25. A társadalomtudományi tájékoztatás főbb intézményei és testületei a fejlődő országokban. (SEBESTYÉN György)
211–216. p.

Lásd még: 65. tételszámon.

VISSZAKERESÉS, KERESŐ RENDSZEREK

26. „Böngésző" terminál a loomshire-i könyvtárban. (Ford.: SZÖLLŐSY Éva)
315–320. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

27. Az 1980-as évek hazai számítógépes indexeiről. (RÓNAI Tamás) 260–277. p.

GÉPESÍTÉS, ADATÁTVITEL, SZÁMÍTÓGÉPESÍTÉS

28. Tanulmányúton spanyol könyvtárakban. (SZŐNYI Katalin) 309–314. p.

Lásd még: 26., 27. tételszámokon.

KÖNYVTÁRÉPÍTÉS, BERENDEZÉS

29. A békéscsabai Megyei Könyvtár új épületéről. (PAPP István) 187–193. p.

Lásd még: 10. tételszámon.

EGYÜTTMŰKÖDÉS

30. Könyvtárak, levéltárak, múzeumok és információs intézmények együttműködése Európában. (SCHMID-MAIER, D.; ford.: CZINNER Tiborné) 206–210. p.

Lásd még: 55., 56., 57., 60. tételszámokon.

KÖZPONTI SZOLGÁLTATÁSOK

31. Könyvtár! Könyvtár? Észrevételek a könyvtárak központi nyilvántartásáról. (MÉSZÖLY Magda) 25–33. p.

32. Tervszerű állományapasztás – fölöspéldány-hasznosítás – könyvtári anyagok őrzése. (SONNEVEND Péter) 604–610. p.

FELSŐOKTATÁSI KÖNYVTÁR

33. Szakmatörténeti gyűjtemény az Állatorvostudományi Egyetem Központi Könyvtárában. (GÁBOR Iván) 157–163. p.

Lásd még: 22., 56., 58. tételszámokon.

KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁR

34. A korszerű könyvtárkép kialakulásáról. Hozzászólás Gereben Ferenc cikkéhez. (TÓTH Dezső) 65–68. p.

35. A közművelődési könyvtári szakfelügyeletről. (KELLNER Bernát) 200–205. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

36. Nagyvárosi könyvtárak az USA-ban. Egy tanulmányút tapasztalatai. (KISS Jenő)
69–78. p.

37. Új szemlélet a közművelődési könyvtárak állományalakításában? Hozzászólás Arató Antal cikkeihez (OROSZ Bertalanné)
57–65. p.

38. Változó/változtatandó közművelődési könyvtár. Hozzászólás Gereben Ferenc cikkéhez. (FERENCZI Zsuzsanna)
278–281. p.

Lásd még: 14., 18., 29., 48., 49., 53., 59. tételszámokon.

ISKOLAI ÉS GYERMEKKÖNYVTÁRAK

39. Könyvtár a társadalmi gyakorlatot modellező nevelőiskolában. (KOCSIS József)
53–56. p.

TUDOMÁNYOS ÉS SZAKKÖNYVTÁR

40. Tűnődés a KSH könyvtár feladatairól. (KÁPOLNAI Iván)
621–628. p.

Lásd még: 23., 60. tételszámokon.

KATALOGIZÁLÁS, OSZTÁLYOZÁS

41. A fogalmi kettősség empirikus vizsgálata. (UNGVÁRY Rudolf)
139–156. p.

42. A zeneművek tárgyi feltárása. (GÓCZA Gyuláné)
36–46. p.

OLVASÁS, OLVASÁS- ÉS IGÉNYKUTATÁS

43. Hátrányos helyzet – tehetséggondozás – olvasótábor. (KOCSIS István)
517–526. p.

44. Az olvasásszociológia előrejelzései. (GEREBEN Ferenc – NAGY Attila)
246–247. p.

45. Olvasásszociológiai adalékok a hátrányos helyzet megítéléséhez. (GEREBEN Ferenc)
477–491. p.

46. A szakmunkástanulók olvasási és könyvtárhasználati szokásairól – a hátrányos helyzet ürügyén. (NAGY Attila)
503–516. p.

HÁTRÁNYOS HELYZETŰEK ÉS KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSUK

47. Biblioterápia a könyvtári munkában. (BARTOS Éva)
563–567. p.

48. A hátrányos helyzetű olvasók és a házhoz szállítás. (BERECZKY Lászlóné)
535–544. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

49. Közművelődési könyvtárak a büntetésvégrehajtási intézetekben. (DÓRA Béla)
47–52. p.

50. Kultúra – fogyatékosság – hátrányos helyzet. (CSOCSÁNNÉ HORVÁTH Emmy)
527–534. p.

51. „A szótehetségem nem olyan..." (Egy kisközség cigányairól) (LŐRINCZ Judit)
492–502. p.

52. Társadalmi struktúra – társadalmi hátrány. (FERGE Zsuzsa)
465–476. p.

53. Vakok, könyvek, könyvtárak. (SKALICZKI Judit)
550–562. p.

54. A vakok rehabilitációjáról. (DARU Gerőné)
545–549. p.

Lásd még: 43., 45., 46. tételszámokon.

ÁLLOMÁNY, ÁLLOMÁNYELEMZÉS, GYARAPÍTÁS, TÁROLÁS

55. Beszámoló egy szakirodalmi ellátottságvizsgálatról. Pedagógiai folyóiratok. (BUDAI Tamás)
179–186. p.

56. Magfolyóiratok a közgazdaságtudományban: milyen a hazai ellátottság? (HEGEDŰS Péter – HUSZÁR Ernőné)
248–257. p.

57. Magfolyóirat ügyben! Hozzászólás Marton János cikkeihez. (VILMON Gyuláné)
282–283. p.

58. Mi az országos? Válasz Vilmon Gyulánénak. (MARTON János)
284–285. p.

59. Mozgófilmek a helyismereti gyűjteményekben. (TÓTH Dezső)
194–199. p.

60. Szakterületi központi katalógus az Agroinformban. (LÁNYI Zsoltné)
174–178. p.

Lásd még: 32., 37., 64. tételszámokon.

ÁLLOMÁNYVÉDELEM

61. A kódexrestaurálás Olaszországban. (SZLABEY Györgyi)
658–662. p.

62. Az országos állományvédelmi program. (KASTALY Beatrix)
15–23. p.

Lásd még: a 64. tételszámon.

KÖNYVKIADÁS

63. A könyv és folyóiratkiadás új útjai. (Töm.: MOHOR Jenő)
91–95. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

64. A könyvtári dokumentumok megőrzésével foglalkozó nemzetközi konferencia. (Bécs 1986. április) ajánlásai. (Ford.: PAPP István)
23–24. p.

65. Az összehasonlító társadalomtudományi kutatások információs igényei, problémái és lehetőségei. A „Bécsi Központ" 6. oktatószemináriuma 1987. április, Moszkva. (HEGEDŰS Péter)
653–657. p.

66. A szocialista országok könyvtári módszertani központjainak XIII. (budapesti) konferenciájának ajánlásai.
127–128. p.

67. A szocialista országok könyvtári módszertani központjainak XIII. (budapesti) konferenciája. A könyvtári tervezés eszközei. Bevezető tézisek és vitakérdések.
240–243. p.

Lásd még: 10., 11., 12. tételszámokon.

HÍREK, TUDÓSITÁSOK

68. Grangerizált könyvek. (LÁNYINÉ BUKTA Zsuzsanna)
448. p.

69. Az IFLA és a könyvtáros társadalom. (FEIMER Ágnes)
223. p.

70. BUJDOSÓ Ernő: Bibliometria és tudománymetria. (Bp. OSZK KMK, MTAK, 1986. 217 p.) (Ism.: MARTON János)
666–667. p.

71. Einführungsmaterialien in die Bibliotheksbenutzung für Kinder und Jugendliche. *Könyvtárhasználatra nevelő anyagok és játékok az NSZK-ból.* (Berlin, DBI, 1986. 224 fol) (Ism.: FOGARASSY Miklós)
441–443. p.

72. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve XX. 1981–1982. (Bp. FSZEK, 1985. 104, XII p.) (Ism.: KÖRNYEY Lászlóné)
332–333. p.

73. Kner Imre szakkönyvtára. Címjegyzék. A Magyar Iparművészeti Főiskola Könyvtárának Kner-különgyűjteménye. (Békéscsaba–Gyoma, 1985. 63 p.) (Ism.: LANZERITSCH Mária)
446–447. p.

74. Kranke Kinder brauchen Bücher. Das fröhliche Krankenzimmer. Dokumentation 16. 2. 1981– 15. 2. 1985. *A beteg gyermekeknek szükségük van könyvekre.* (München, Deutsche Ärztinnenbund. 1985. 193 p.) (Ism.: KEREKES Pálné)
671–672. p.

75. KUSZŁEJKO Jacek: O niektórych uwarunkowaniach czytelnictwa li-

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

teratury historycznej. *A történelmi olvasmányok olvasásának néhány összefüggése.* (Warszawa, Biblioteka Narodowa, Instytut Ksiazki i Czytelnictwa, 1984. 89 p.) (Ism.:MARTINOVITSNÉ KUTAS Ilona)

107–109. p.

76. LINCOLN, Alan J.: Crime in the library. A study of patterns, impact, and security. *Bűnözés a könyvtárban. Tanulmány a bűncselekmények fajtáiról és elhárításukról.* (New-York, London, Bowker, 1984. 179 p.) (Ism.: ZOLTÁN Imre)

217–219. p.

77. MALLERY, Mary S. – DE VORE Ralph. E.: A sign system for libraries. *Egységes eligazító jelzések közművelődési könyvtárak számára.* (Chicago, ALA, 1983. 33 p.) (Ism.: SZERDAI Csilla)

444–445. p.

78. Networking in terminology. International cooperation in terminology work. Second Infoterm Symposium. *Hálózati munka és nemzetközi együttműködés a terminológia területén. 2. Infoterm szimpozium.* (München, Saur, 1986. 642 p.) (Ism.: SEBESTYÉN György)

334–336. p.

79. Public libraries. Re-appraisal and restructuring. The contribution of research to management and adaptation. *A közművelődési könyvtárak átértékelése és átszervezése.* (London, Rossendale, cop. 1985. 140 p.) (Ism.:GÁLNÉ BALLAGI Ágnes)

103–106. p.

80. RÓZSA György: „Tudományok és művészségek szeretete..." Írások az MTA Könyvtáráról. (Bp., MTA Könyvtára, 1986. 166 p.) (Ism.: FOGARASSY Miklós) 668–670. p.

p.

81. SCHNELLING, Heiner M.: Shakespeare im Schlagwortkatalog. Vergleichende Untersuchungen anglo-amerikanischer und deutscher Praxis verbaler Sacherschliessung. *Shakespeare a tárgyszókatalógusban. Az angol-amerikai és a német témakeresés gyakorlatának összehasonlítása.* (Berlin, Universitätbibliothek der Freien Universität Berlin, 1983. 157 p.) (Ism.: DROBINOHA Angéla)

220–224. p.

82. Subject and information analysis. *Az információkeresés új megközelítésben.* (New-York, Basel, Dekker cop. 1985. IX. 498 p.) (Ism.: RÓNAI Tamás)

110–112. p.

83. TARAKANOV, K. V.: Informatika. *Tankönyv az informatikáról.* (Moskva, Kniga, 1986. 303 p.) (Ism.: RÁCZ Ágnes)

439–440. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SZERZŐI MUTATÓ

BABICZKY Béla 365. p.
BARTOS Éva 563. p.
BERECZKY Lászlóné 535. p.
BOBOKNÉ BELÁNYI Beáta 96. p.
BUDAI Tamás 179. p.
CSOCSÁNNÉ HORVÁTH Emmy 527. p.
CZINNER Tiborné 206. p.
DARU Gerőné 545. p.
DÓRA Béla 47. p.
DÖMÖTÖR Lajosné 258. p.
DROBINOHA Angéla 220. p.
FARAGÓ Tamás 382. p.
FEIMER Ágnes 223. p.
FENELONOV, E. A. 129. p.
FERENCZI Zsuzsanna 278. p.
FERGE Zsuzsa 465. p.
FOGARASSY Miklós 441. p., 668. p.
FRICK Mária 396. p.
FUTAI A Tibor 353. p.
FÜLÖP Géza 583. p.
GÁBOR Iván 157. p.
GÁLNÉ BALLAGI Ágnes 103. p.
GEREBEN Ferenc 246. p.
GÓCZA Gyuláné 34. p.
GÜNNEL, Peter 422. p.
GYŐRI Erzsébet 243. p.
HEGEDŰS Péter 248. p.
HUSZÁR Ernőné 248. p.
HÜLPÜSCH, Gisela 419. p.
KALENOV, N. E. 360. p.
KASTALY Beatrix 15. p.
KAZANDŽIEV, Aleksandar 635. p.
KÁPOLNAI Iván 621. p.
KELLNER Bernát 200. p.
KENYÉRI Katalin 244. p.
KEREKES Pálné 671. p.
KISS Jenő 69. p.
KOCSIS István 517. p.
KOCSIS József 53. p.
KOŁODZIEJSKA, Jadwiga 133. p.
KÖRNYEY Lászlóné 332. p.
KUN SZABÓ Tiborné 409. p.
LANZERITSCH Mária 446. p.
LÁNYI Zsoltné 174. p.
LÁNYINÉ BUKTA Zsuzsa 448. p.
LŐRINCZ Judit 492. p.
MARTINOVITSNÉ KUTAS Ilona 107. p.
MARTON János 284. p., 666. p.
MATEJOVCOVA, Svateva 631. p.
MÉSZÖLY Magda 25. p.
MOHOR Jenő 91. p., 435. p.
NAGY Attila 246. p., 503. p.
NAGY Lajos SZ. 611. p.
NEPOVIMAOVA, Milena 629. p.
ORBÁN Éva 321. p.
OROSZ Bertalanné 57. p.
ORTUTAY Béla 133. p.
PÁLVÖLGYI Mihály 164. p.
PAPP István 23. p., 100. p., 187. p., 330. p., 437. p., 651. p.
PREJCZER Paula 412. p.
PRŐHLE Éva 663. p.
RÁCZ Ágnes 129. p., 439. p.
RÓNAI Tamás 110. p.
SCHMIDMAIER, D. 206. p.
SCHOOTS, P. J. Th. 431. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

SCHWARZ, Gerhard 417. p.
SEBESTYÉN György 211. p., 325. p., 426. p.
SEREGI István 306. p.
SKALICZKI Judit 550. p.
SONNEVEND Péter 604. p.
SUPPNÉ TARNAY Görgyi 372. p.
SZALAI G. Rozália 417. p., 419. p., 422. p.
SZÁNTO Péter 79. p., 640. p.
SZENTE Ferenc 291. p.
SZERDAI Csilla 444. p.
SZLABEY Györgyi 658. p.
SZÖLLŐSY Éva 315. p., 433. p.
SZŐNYI Katalin 309. p.
TAKÁCS Miklós 302. p.
TÓTH Dezső 65. p., 194. p.
TÓTH Györgyi 164. p.
UNGVÁRY Rudolf 139. p.
VÁLYI Gábor 286. p.
VILMON Gyuláné 282. p.
ZOLTÁN Imre 217. p.

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban

A Könyvtári Figyelő digitális változata. Készült a Könyvtári Intézet megbízásából az Országos Széchényi Könyvtárban 2016-ban